... O Mindaugas susiruošė ir sumanė sau nesikauti su jais atvirai, bet pasitraukė į pilį, vardu Voruta... Iš Hipatijaus metraščio 1251 m. įrašo

Voruta

Nr. 8 (650) 2008 m. balandžio 26 d. Lietuvos istorijos laikraštis ISSN 1392-0677 Kaina 1 Lt

Šiame numeryje

8-9 **Kun. Pranas BIELIAUSKAS Vilniaus dienoraštis (1915 - 1919 m.)**

7-14 **Lietuviškas baras** Nr 22 (30)

PRENUMERUOKITE !!!

2008 METAMS

„Vorutą“

1	**mėn.**	–	**3.00 Lt**
3	**mėn.**	–	**9.00 Lt**
6	**mėn.**	–	**18.00 Lt**
9	**mėn.**	–	**27.00 Lt**

Indeksas 0135

„Vorutą“ galima prenumeruoti internetu, adresu: www.post.lt skyrelyje „prenumerata“ pasirinkti laikraštį „Voruta“

ES Regionų Komiteto Komisijose svarbūs sprendimai

Gediminas Paviržis

Š.m. balandžio mėn. 15-16 d.d. Briuselyje vyko Ekonomikos ir socialinių reikalų (ECOS) bei Konstitucijos reikalų, Europos valdymo bei laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės (CONST) komisijų posėdžiai. Juose išnagrinėta per dešimt klausimų. Iš jų pažymėtini “Aktyvi įtrauktis ir kova su skurdu”, kur buvo daug diskutuota dėl mažiausiai galimybių dalyvauti darbo rinkoje turinčių asmenų integracijos, “Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi metai (2011m.)”, “Branduolių ir branduolių kūrimo politika”, “Dėl Europos darbo jėgos imigracijos politikos vystymo”, “Dėl bendros imigracijos politikos”, organizuoti diskusijų “apvalūs stalai”: “Dėl vietos ir regionų valdžios vaidmens kovoje su terorizmu”, “Bendroji rinka, visuomenės vizija ir visuotinės svarbos paslaugos”.

Kiekvienas dokumentas (nuomonė) yra svarbus. Man ypač įdomi dokumentuose įtvirtinta mintis, kad mažiausiai galimybių dalyvauti darbo rinkoje turintiems asmenims bus suteikiama pakankama finansinė parama, o mažai uždirbantiems bus primokama, kad galėtų gyventi orų gyvenimą ir išlaikytų gerą fizinę būklę. Tokiu būdu bus skatinamas darbas.

Šių ECOS ir CONST komisijų posėdžiuose dalyvavo Lietuvos delegacijos nariai A.Kupčinskas, S.Račkauskas, A.Abramavičius, S.Skutulienė, G.Paviržis. Pastarasis pirmasis iš 2004m. į ES įstojusių šalių atstovų pirmininkavo komisijos posėdžiui. Kaip visada buvome aktyvūs. Pateikėme nemažai siūlymų, kurie buvo priimti. Antai, keliose nuomonių projektuose buvo akcentuojama piliečių kategorija, kaip prioritetinė kalbant apie dalyvavimą visuomeniniame gyvenime, teikiant asmenims socialines paslaugas. Tačiau pateikus pastabas, kad nemažai gyventojų, sąžiningų, aktyvių, dirbančių ir mokančių valstybei nustatytus mokesčius, dėl įvairių priežasčių (negali, nenori, turi teisę gyventi valstybėje ir kt.) neturintys pilietybės, geriau dokumentuose naudoti gyventojų, suprantama, teisėtai gyvenančių valstybėje, kategoriją, siūlymui buvo vienbalsiai pritarta.

Buvo atsižvelgta į papildymą, kad turime sudaryti daugiau galimybių dirbti namuose. Tai ypač aktualu jauniems žmonėms, auginantiems vaikus, neįgaliems asmenims ir pn.

Daug diskusijų sukėlė mūsų siūlymas skirti daugiau dėmesio daugiavaikėms šeimoms, ne tik turinčioms socialinės rizikos faktorius. Mūsų motyvacija, kad vaiko kaip asmenybės formavimasis ir vystymasis, jų gyvenimo kokybė, sveikata daugiausia priklauso nuo esamos būklės namuose, santykių šeimose, skiriamo jiems dėmesio ir, žinoma, materialinių resursų, daugumai kolegų patiko. Tad valstybės parama, ypač, kai šiuo metu nepatenkinama demografinė situacija, verčianti skatinti gimstamumą, daugiavaikėms šeimoms yra būtina. Dauguma balsų priimta pateikta pataisa.

Kalbant dėl bendros imigracijos politikos ir migrantų grįžimo kilmės šalin, mano išsakytai minčiai po ilgų diskusijų pritarė ir pranešėjas iš Vokietijos p.Werner Jostmeier. Man pasirodė per daug optimistinė jo nuostata, kad migrantai, pakviesti į ES valstybes iš trečiųjų šalių su šeimomis, įgiję patirties, sugrįš į savas šalis, tuo jas praturtindami. Man regis, kad, tokie kvalifikuotos darbo jėgos kvietimai iš besivystančių šalių, jose sudaro neigiamas pasekmes dėl “protų nutekėjimo”, juolab mažai tikėtina, kad, pripratę prie geresnių gyvenimo sąlygų, susitvarkę savo buitį, įgijus draugų ir pažįstamų ratą, jie grįžtų. Be to, migrantams sugrįžti į savas šalis dažnai trukdo vaikų padėtis, kurie kartu su tėvais atvykę, ar gimę priėmusioje šalyje, gerai išmokę vietos kalbą, deja, pamirštą savąją ir sugrįžus, jiems labai sunku adaptuotis gimtoje šalyje. Todėl pasiūliau, jei tikrai mes norime, kad migrantai sugrįžtų į kilmės šalis, sudaryti sąlygas jų vaikams, išmokti skaityti ir rašyti jų gimtąja kalba. Tai būtų bent dalinė kompensacija už daug vertesnės kvalifikuotos darbo jėgos importą. Man regis, tai yra aktualu ir mūsų emigrantams. Toliau šį klausimą svarstysime plenarinėje sesijoje.

Dalyvavimas komisijų posėdžiuose gera proga kiekvienu abejonę keliančiu klausimu išsakyti savo nuomonę, paruošti dokumentus galutiniam priėmimui. Šias galimybes Lietuvos atstovai Regionų Komitete gerai išnaudoja.

Lietuvos delegacijos vadovas Regionų Komitete
Gediminas PAVIRŽIS

Sukaktuvinis „Vilnijos“ suvažiavimas

Leonardas ALEKSIEJŪNAS, Vilnius

„Vilnijos“ draugijos pirmininkas Kazimieras Garšva

Vilniaus įgulos Karininkų Ramovėje balandžio 12 d. vyko „Vilnijos“ draugijos iškilmingas suvažiavimas, skirtas šios organizacijos 20-mečiui paminėti.

Tos dienos rytą sostinės Šv. Mikalojaus bažnyčioje aukotos šv. Mišios už Vilnijos krašto gyventojus ir mirusiuosius lietuvius.

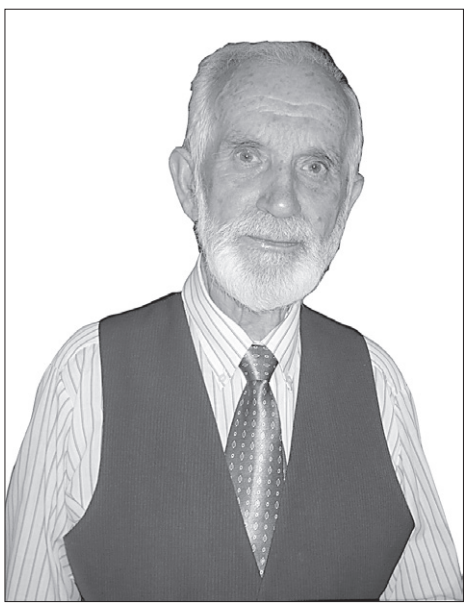
Suvažiavimas prasidėjo gausiai susirinkusių dalyvių giedamu Lietuvos himnu.

Draugijos dviejų dešimtmečių veiklą apžvelgė „Vilnijos“ pirmininkas habil. dr. Kazimieras Garšva. Pasak jo, pagal įstatus „Vilnijos“ draugija tęsia ankstesnių lietuvių organizacijų – Sąjungos Vilniaus kraštui remti, Vilniaus lietuvių komiteto, Lietuvių švietimo draugijos „Rytas“, Šv. Kazimiero, Lietuvių mokslo draugijos ir kitų veiklą. Lietuvių mokslo draugiją Jonas Basanavičius įkūrė 1907 m. balandžio 7 d. Taigi „Vilnijos“ draugijos dvidešimtmetis siejasi su jos ištakų šimtmečiu. Jos steigiamasis susirinkimas įvyko 1988 m. balandžio 20 d. Pirmininku išrinktas Stasys Trepšys. Draugijos kūrimo iniciatorius, dabartinis jos vadovas K. Garšva (apie sukaktuvinės „Vilnijos“ kelią, veikliausius, daug nusipelniusius žmones, darbus jis pasakoja „Vorutos“ š.m. balandžio 12 d. nr. 7) iš suvažiavimo tribūnos priminė, jog vienas iš pirmųjų draugijos raštų buvo LKP CK sekretoriui L. Šepečiui dėl Ry-

Nukelta į 7 p.

Iš Baltarusijos politinės istorijos

Gudų kultūros draugijos pirminikui Fiodorui Niunkai – 80!

Fiodoras Niunka

Balandžio 6-ąją Gudų kultūros draugijos Lietuvoje pirmininkui, Baltarusijos Liaudies Respublikos prezidiumo nariui Fiodorui Niunkai sukako 80 metų.

Jau du dešimtmečius jis vadovauja Lietuvos baltarusių bendruomenei, jo entuziazmo ir atsidavimo Baltarusijai dėka šiandien Lietuvoje žinoma apie baltarusius ir jų problemas.

Pagerbti jubiliato ir kartu su juo pasidžiaugti susirinko apie šimtas žmonių.

Fiodoras Niunka gerai žinomas ne tik tarp baltarusių, bet ir tarp lietuvių. Jubiliejaus proga jis sulaukė Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko Gedimino Kirkilo, Seimo Pirmininko Česlovo Juršėno ir kitų Lietuvos institucijų sveikinimų.

Ypač jaudinantis ir malonus buvo momentas, kai jo pasveikinti atvyko europarlamentaras prof. Vytautas Landsbergis, europarlamentarė Laima Andrikienė. Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas jubiliatą apdovanojo aukso medaliu.

Jį pasveikinti atvyko svečių iš įvairių kraštų. Tarp jų – akademikai Radimas Horeckis ir Anatolijus Hryckevičius, rašytojai Volha Ipatova ir Henadijus Buraukinas, Tarptautinio susivienijimo „Backauščyna“ („Tėvynė“) pirmininkė Alena Makovskaja, Gudų kalbos draugijos pirmininkas dr. Alehas Trusovas,

Nukelta į 15 p.

Rytų Lietuvos istorija

Debesų karžygys

Birutė ŽEMAITAITYTĖ, Vilnius

M.Jankaus 80 m. jubiliejus. Patriarchą sveikina vilniečių delegacija ir kariūnai. Centre – E.Jankutė, P.Žižmaras, M.Jankus, E.Žižmaraitė, 1938 m.

Ilgai laukta ir jaunimui prasminga knyga *„Debesų karžygys : legenda apie Praną Žižmarą“, sudaryta Kultūros, filosofijos ir meno instituto teatrologijos skyriaus mokslinės darbuotojos Gražinos Mareckaitės, išleista 2007 m. Vilniaus apskrities kultūros centro, skirta Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantmečiui. Joje, kaip rašo pati sudarytoja, P. Žižmaras yra jos dėdė, motinos brolis, daugeliui žmonių įsiminęs ir Vilniaus praradimo skausme bei lietuvių varguose sušvitęs jo poelgis - dvikova iš karto tapo legenda „lietuvių savimonei būdingu didvyriškumu, karžygiškumo pavyzdžiu, mitiniu Vyčio apsireiškimu, Apvaizdos ženklu, netgi kompensacija už tragišką Dariaus ir Girėno skrydį“ (p. 46).

Simboliškai šis leidinys pasirodė 2007 metais, juk tada P. Žižmarui būtų sukakę 100 metų. Tai garbingas Vilniaus krašto sūnus, lietuvybės puoselėtojas ir skleidėjas želigovskininkų okupuotoje Lietuvos sostinėje, nepaliko jokio materialinių savo savo buvimo ir veiklos pėdsakų - nepastatė rūmų, nesukūrė meno vertybių, neparašė knygų. O vis dėlto net ir šiandien, praėjus daugiau nei 100 metų nuo jo gimimo ir pusei šimtmečio nuo liūdnos žūties Komijos lageriuose, P. Žižmaras gyvas senųjų vilniečių prisiminimuose ir pasakojimuose. Jo vardas ir biografijos faktai it legenda perduodami iš lūpų į lūpas, iš kartos į kartą, iš širdies į širdį. Amžinai jaunas, valingas, energingas P. Žižmaro veidas, išlikęs daugybėje nuotraukų, įkūnija tokią pat jauną, optimistišką, darbams ir žygiams pasišventusią prieškario Lietuvos idealistų kartą.

Jaunasis patriotas – amžinai gyvas

XX a. 3 deš., nepriklausomos Lietuvos laikais, P. Žižmaras, jaunas vilnietis moksleivis, gimęs Petrograde 1907 m., buvo lenkų okupuoto Vilniaus ir Vilniaus krašto lietuvių skautų bei sportininkų judėjimo organizatorius, įkvėpėjas, o vėliau – Vytauto Didžiojo gimnazijos gimnastikos mokytojas. Po 1938 m. garsiai nuskambėjusios dvikovos su Vilniaus lenkų studentu Jerzy Chom-Chomskiu, kurią laimėjo ujamosios lietuvių mažumos atstovas P. Žižmaras, amžininkai jį laikė Vilniaus (ir Lietuvos) didvyriu. Šimtmečio antausis! Šimtmečio dvikova! Apie ją daug rašyta, kalbėta okupuotame Vilniuje, visoje Lietuvoje, Lenkijoje, Amerikoje. Nemažai susižavėjimo žodžių, pasakytų P. Žižmaro amžininkų, randame ir šioje knygoje. Skyriuje „Faktai ir interpretacijos“ pateikiamos ištraukos iš to meto periodikos („XX amžius“, mūsų laikų „Europos lietuvis“, „Draugas“, „Voruta“, „Vakarinės naujienos“). Legenda tapo ir 1938 m. Pirmoji tautinė Lietuvos sporto olimpiada, sukvietusi iš visų kraštų lietuvius į Kauną. P. Žižmaras vadovavo pavergtojo Vilniaus sportininkų delegacijai – mylimiausiems laisvųjų lietuvių broliams. 1940 m. šį 32 metų vyrą, veiklų Lietuvos patriotą, idealistą, jaunimo dievuką, prarijo KGB požemiai, kalėjimai ir tremtis. Jis kalėjo Severdvinlage, Archangelsko srityje, kasė anglį, dirbo tiesiant geležinkelį, merdėjo Šangalų stoties lazarete bei žuvo 1944 m. rudenį Šangaly stotyje ir buvo užkastas amžinojo įšalo žemėje.

Kuriantis Lietuvos valstybei, P. Žižmaras dar buvo moksleivis, tačiau šis energingas bei atsakingas jaunuolis demonstravo neabejotiną asmeninę brandą, paisydamas visų pirma tautos ir valstybės interesų. Po rusų revoliucijos išgyvenusi žiaurų bolševikų terorą, neilgai klajojusi po imperijos platybes ir išgirdusi Tėvynės kvietimą, Žižmarų šeima leidosi ilgon kelionėn į nepriklausomą Lietuvą, į Vilnių.

Dėsninga, kad išskirtinės asmenybės lieka amžinai jaunos. Ne išimtis ir P. Žižmaras, paslaptingai užgesęs viename iš Sibiro lagerių. Jo trumpas, bet ryškus jaunojo idealisto bei romantiko gyvenimas, beveik mistinis jo įvaizdis, anot knygos sudarytojos, tartum „Kažin koks Vilniaus padange praskriejęs regėjimas, pasirodęs ir išnykęs su barokiškais debesimis debesų karžygys...“ (p. 6). Tai mus žavi ir įkvepia, suteikia orumo, romantinio polėkio bei aistros.

Knygos „audinys“

Sumanymą surinkti į knygą patriotinius paprasto jaunuolio gyvenimo įvykius, G. Mareckaitė brandino daugelį metų. Ir dabar galime pasidžiaugti kruopštaus jos darbo rezultatu. Iš milžiniškojo Nežinomybės okeano likimo nurodytu laiku ir pagal eilę it neatrastos salos staiga išnirdavo tai, kas svarbiausia. Po penkiasdešimties metų tabu ir kalbėjimo tik pusbalsiu, po „klasinės dėmės“, ilgai nešiotos ant kaktos, po nutylėjimų, žinių nuotrupų bei begalės neatsakytų klausimų – šita knyga išėjo labai įdomi ir prasminga. Jos teksto dalį sudaro komentarai prie nuotraukų bei įrašai, išlikę kitoje jų pusėje.

Knyga pagaminta iš labai margo audinio – pati medžiaga paskatino tokią sandarą – nes teko naudotis skirtingiausiais šaltiniais – atsiminimais apie niekada nematytą žmogų, giminės genų saugyklomis, neseniai dar gyvų, bet vienas po kito išėjusių į amžinybę žmonių pasakojimais, publikacijomis, sugautais kitose pasaulio dalyse skelbtais ir staiga pabirusiais netikėčiausiais faktais ir vis labiau besišakojančiais ryšių ir priklausomybių tinklais. Net ir turint daug medžiagos, ne visada įmanoma atskirti tiesą nuo legendos, juo labiau kai pati tiesa jau yra tapusi legenda.

Skyriuose „Dievui, Tėvynei, artimui“, „Aukščiau, greičiau, stipriau“ ir „Faktai ir interpretacijos“ panaudoti buvę po devyniais užraktais uždaryti „specfondai“ – prieškarinės spaudos versmės su nepakartojamu ano meto žurnalistikos prieskoniu. „Faktus ir interpretacijas“ sudaro lietuvių bei lenkų pateikiami įvykių vertinimai. Nors iš esmės jie sutapo, tačiau esama ir skirtumų, kartais net anekdotiškų. Pasakojimo vaga apie P. Žižmaro veiklą lenkų valdomame Vilniuje ir jo krašte yra tokia šakota, kad jos pėdos dažnai nuveda toli į šalį, tada tenka sustoti ir grįžti atgal, o daug kur neįmanoma išvengti pasikartojimų – tai jau tampa savotiškais atminties žaidimais.

Aprašomi atsitiktinumo dėka gauti P. Žižmaro golgotos liudijimai – KGB protokolai, pažymos, aktai. Dar vėliau – nauja jo žūties versija. P. Žižmaro gyvenimo trajektorija sutampa su 1918-1940 m. Vilniaus likimo istorija. Kartu tai ir nematomos, vien tik nujaučiamos šio miesto – „Gedimino sostapilio“ – auros ryškinimas. Jas pamatyti lemta tam, kuris pažins bei supras daugianytį, spalvingą bei įvairialypį pilsudskinės Lenkijos valdžioje buvusio ir tragiškomis Antrojo pasaulinio karo aplinkybėmis 1939 m. atgautojo ikisovetinio Vilniaus gyvenimą. P. Žižmaras daugelio žmonių laikomas to meto Vilniaus simboliu.

Šia knyga siekiama bent iš dalies praskleisti laiko uždangą nuo tautos pagarbą pelniusio žmogaus gyvenimo, įamžinti jo atminimą ir supažindinti su tų žmonių idealais ir siekiais jaunąją kartą. Čia susitiksite su nepaprastai patrauklia asmenybe, gražiu bei tauriu žmogumi, gyvenusiu bei dirbusiu praėjusiojo amžiaus lenkų okupuotame Vilniuje – P. Žižmaru. Žmogumi, patyrusiu visus ano meto administracinius, teisinius ir kitus okupacinio režimo suvaržymus.

Leidinyje galima pajausti ir suprasti P. Žižmaro charizmą, jo tvirtą dvasią, jaunos sielos kilnumą bei atverti savyje tautinio pasididžiavimo ir Tėvynės meilės versmes, kad galėtume kurti laisvą ir gražią Lietuvą...

M.Jankaus 80 m. jubiliejus. Pranas ištiesta ranka, 1938 m.

* Debesų karžygys : legenda apie Praną Žižmarą / Sudarė Gražina Mareckaitė; Vilniaus apskrities kultūros centras. – Vilnius: Trys žvaigždutės, 2007. – 199, [1] p. : iliustr., faks., portr. Tiražas 700 egz.

Vydūno gyvenimas ir veikla

Emilija Algaudė BUKONTIENĖ
Kraupiškio (Uljanovo) vid. m-los mokytoja

Kovo 22 d. sukako 140 metų nuo lietuvių rašytojo, filosofo, visuomenės veikėjo Vydūno gimimo (1868-1953). Šis fenomenas, kaip rašo dr. Vaclovas Bagdonavičius, gimė Mažosios Lietuvos likimo vingiuose. Įžymaus kūrėjo asmenybė apipinta legendomis, jis vadinamas lietuvybės uola, žmoniškumo apaštalu, šviesuoliu.

Vydūno (Vilhelmo Storosto) asmenybė formavosi šeimoje. Tėvas, evangelikų kunigas, mokytojas, šviesaus mąstymo žmogus, save laikė lietuviu, ta dvasia auklėjo gausią šeimą, kurioje augo dvi mergaitės ir šeši berniukai. Turtingas motinos vidinis pasaulis skiepijo sūnui meilę liaudies kūrybai, tautos papročiams. Vilhelmas buvo antras vaikas šeimoje, nuo mažens jį supo namų šiluma, auklėjo taurių būdo savybių tėvai, namuose buvo gausi biblioteka. Protestantiškos tradicijos, tėvų maldos formavo būsimojo mąstytojo charakterį, skiepijo meilę menui, literatūrai, muzikai. Nuo mažens jį žavėjo liaudies dainų grožis, anksti išmoko skaityti, eiliavo, daug piešė, žavėjosi daile, grojo įvairiais muzikos instrumentais, labiausiai mėgo groti arfa.

Baigęs Naujakiemio pradinę mokyklą, Vilhelmas mokėsi parengiamosiose klasėse Pilkalnyje, baigė Ragainės mokytojų seminariją, mokytojavo Kintuose.

Nuo 1892 m. Vydūnas pradėjo dirbti Tilžės berniukų gimnazijoje. Viename iš gražiausių Lietuvos miestų prabėgo vos ne visas kūrybinio darbo etapas, čia jis įsijungė į literatūrinę ir visuomeninę veiklą, susipažino su Vakarų ir Rytų, ypač su indų, filosofija. Tilžėje Vydūnas įsijungė į lietuvių mokslo „Birutės“ draugijos veiklą, vadovavo lietuvių chorams ir rengė dainų šventes.

Tuometinėje dramaturgijoje Vydūnas nerado tokių kūrinių, kurie keltų tautos dvasią bei norą tobulėti, todėl pats ėmėsi kūrybinio darbo. Jo literatūrinį palikimą sudaro 31 įvairaus žanro kūriniai: pjesės, komedijos, tragedijos...

Vydūnas įkūrė Tilžėje giedotojų draugiją, veikusią 1895-1935 m. ir keturiasdešimt metų jai vadovavo. Draugija tapo to krašto lietuvių kultūriniu centru, žadino meilę lietuvių kalbai ir puoselėjo lietuvybę.

Tilžėje atsiskleidė įvairiapusis Vydūno talentas. Bendrovė „Rūta“ , kuriai vadovavo Marta Raišukytė, išleido beveik visas šešiasdešimt jo knygų. Vydūnas dirbo publicistinį darbą, rašė straipsnius, leido žurnalus. Pagrindinis jo publicistikos tikslas - kova už lietuvybę, už žmogiškumą, nes jis nyksta, kai žmogus nutraukia ryšį su savąja tauta, jos dvasiniu palikimu.

Pirmojo pasaulinio karo metais Vydūnas daug rašė. Berlyno universiteto seminare dėstė lietuvių kalbą. Po karo dirbo Tilžėje, Telšių gimnazijoje, Klaipėdos muzikos mokykloje, skaitė paskaitas Palangoje, bendravo su lietuviais. Buvo išrinktas Pasaulinės rašytojų sąjungos, lietuvių rašytojų draugijos garbės nariu. Kauno universitetas jam suteikė filosofijos daktaro garbės vardą, buvo numatyta Vydūną pristatyti kandidatu Nobelio premijai gauti. Nors ir nebaigęs aukštųjų mokslų buvo plačiai žinomas, gerbiamas ir pripažintas, 1928 m. labai iškilmingai pažymėjo jo šešiasdešimtmetį. Būdamas didelis patriotas Vydūnas skaudžiai išgyveno Klaipėdos krašto užėmimą.

Vydūnas intensyviai dirbo antrojo pasaulinio karo metais, propagavo sveiką gyvenimo būdą. 1944 m. pasitraukė iš liepsnojančios Tilžės. Vokietijoje nemažai rašė; parašė studiją apie Kristijoną Donelaitį. Gaila, kad per karo negandas kai kurie jo darbai neišliko.

Didysis mąstytojas poilsiui atgulė Deltmolde. 1991 m. palaikai buvo perlaidoti prie Rambyno –Mažosios Lietuvos panteone - Bitėnų kapinaitėse. Prie įėjimo lankytojus pasitinka užrašas „Spindulys esmi begalinės šviesos“. Vydūno idėjos, jo kūriniai, jo darbai skleidžia šviesą mums, ragina būti geresniais ir tauresniais.

Tilžės muziejus pagerbė Vydūno atminimą

Emilija Algaudė BUKONTIENĖ
Kraupiškio (Uljanovo) vid. m-los mokytoja

Tilžė (Sovetskas), antras pagal dydį Karaliaučiaus krašto (Kaliningrado srities) miestas, įsikūręs prie Nemuno ir Tilželės, gali didžiuotis ne tik turtinga istorija, bet ir savo šviesuoliais. Vienas iš žymiausių tautiečių – rašytojas, filosofas, aktyvus visuomenės veikėjas Vydūnas (Vilhelmas Storosta).

Tilžės miesto istorijos muziejuje atidaryta paroda, skirta 140-osioms Vydūno metinėms. Ją rengė muziejaus darbuotojai kartu su Lietuvos Vydūno draugija.

Parodoje atskleisti miesto istorijos puslapiai, susiję su žymaus veikėjo gyvenimu Tilžėje, jo kultūrine bei literatūrine veikla.

Pirmoje muziejaus salėje paruošta ekspozicija apie Vydūną rusų kalba ir eksponuojamos knygos apie jį (Bernardo Aleksandravičius „Vydūnas,“ „Nuo Mažvydo iki Vydūno“ ir kt.).

Antroje salėje istorinę-bibliografinę ekspoziciją sudaro devyni stendai, kuriuose chronologine tvarka pateikta medžiaga apie Vydūno tėvus, šeimos narius, vaikystę, mokymosi metus, mokytojavimą Kintuose, gyvenimą Tilžėje, kurioje prabėgo aktyviausieji jo kūrybinio darbo metai.

Stenduose paminėti kūrėjo darbai: draminiai kūriniai, originalių darbų rinkiniai „Lietuvos aidas,“ „Lietuvos varpeliai,“ jo „Vadovėlis lietuvių kalbai išmokti“, kai kurie eilėraščiai, knygos vokiečių kalba.

Iš stendų sužinome ir apie kitų autorių knygas, aprašančias Vydūną, jo veiklą: tai V. Bagdonavičiaus „Filosofiniai Vydūno humanizmo pagrindai“, „Vydūno dramaturgija“, „Vydūnas lietuvių literatūroje“. Skelbiamos kai kurių Vydūno laiškų, susirašinėjimo su įžymiais žmonėmis ištraukos. Taip pat gausu foto nuotraukų iš asmeninio albumo, jose įamžinti svarbiausieji rašytojo gyvenimo momentai: vestuvės, su seserimis Marija, Magda, su žmona Klara, čiuožykloje, Vydūnas grojantis arfa, jo raštų leidėjos Martos Raišukytės ir kt.

Kitose nuotraukose matome Vydūno dalyvavimą visuomeninėje veikloje: susitikimai su Tilžės lietuvių draugija, su bičiuliais, akademiniu jaunimu, dailininkais, lietuvių giedotojų choro dalyviais, Tilžės lietuviais, Hanau stovyklos tremtiniais.

Užfiksuoti ir liūdni gyvenimo įvykiai, kai 1944 m. miestas skendėjo karo dūmuose ir Vydūnas, kaip ir visi Tilžės gyventojai, buvo priverstas evakuotis. Įdėtos nuotraukos namo, kuriame jis gyveno Tilžėje; dabar ten atidengta memorialinė lenta su rašytojo bareljefu, Vydūno palaikų perlaidojimo Bitėnų kapinaitėse, jo kapo nuotraukos.

Džiugu, kad Tilžės muziejus skyrė reikiamą dėmesį įžymiam šio krašto Žmogui. Kad tokia paroda peržengė Lietuvos sieną, didelis Vydūno draugijos, jos pirmininko dr. Vaclovo Bagdonavičiaus nuopelnas. Reikia pasidžiaugti, kad skelbimai apie parodą patraukia miestiečių, svečių dėmesį, kviečia apsilankyti. Malonu buvo matyti į muziejų ateinančius moksleivius ir suaugusius.

Mažosios ir Didžiosios Lietuvos evangelikų liuteronų lietuvių raštijos veikėjų ir kiti jubiliejai 2008 metais

Tęsinys. Pradžia Nr. 3

1918 IX 26 Karaliaučiuje gimė Valteris Kristupas **Banaitis**, muzikas, žurnalistas, Maž. Lietuvos visuomenės veikėjas, liuteroniškų giesmių liaudies melodijų rinkėjas, „Lietuvių evangelikų liaudies giesmių“ (1951) parengėjas.

Mirė 1999 IX 9 Fürstenberge (Vokietija), palaidotas Bitėnuose. (*MLE, 1, 135)

1703 IX 28 Vėluvoje mirė Jonas **Rikovijus**, giesmių eiliuotojas. Studijavo Karaliaučiaus universitete, kunigavo. Parašė giesmių, paruošė D. Kleino giesmyno ir maldyno 1685 m. leidimą.

Gimė 1652 m. Želvoje (Įsruties aps.).

1793 IX 29 pašventinta dabartinė mūrinė **Žeimelio** ev. liuteronų bažnyčia. 1786 X 8 padėtas jos kampinis akmuo, **parapija įsteigta 1540 m**.

2008 spalis

1913 X 1 įsteigta **Šilutės** ev. liuteronų parapija. 1913 VI 16 pašventintas kampinis bažnyčios akmuo, o 1926 X 10 pašventinta pastatyta bažnyčia. Po karo parapija įregistruota 1948 VIII 27.

1998 X 2-7 Vilniuje viešbutyje „Naujasis Vilnius“ vyko kasmetinis **Pasaulinės Liuteronų Sąjungos (PLS) koordinacinis pasitarimas**.

1603 X 5 Jurbarke (Maž. Lietuva) mirė Jonas **Bylaukis** vyresnysis, vienas iš spėjamų Wolfenbüttelio postilės autorių. Mokytojavo, kunigavo. Parašė giesmių, paruošė D. Kleino giesmyno ir maldyno 1685 m. leidimą.

Gimė apie 1540 m. Vėluvoje. (*MLE, 1, 174)

1993 X 9 ką tik atgautoje, paskubomis iššluotoje, **Šakių** ev. liuteronų bažnyčioje įvyko pirmosios atkurtos parapijos pamaldos. 2000 IX 10 restauruota bažnyčia pašventinta.

1888 X 10 pašventinta dabartinė **Nidos** ev. liuteronų bažnyčia, kuri buvo uždaryta 1963 m., joje buvo įrengtas muziejus ir koncertų salė, o prasidėjus nepriklausomybės sąjūdžiui atiduota katalikams, bet po poros metų sugrąžinta atsikūrusiai liuteronų parapijai. 1992 IX 20 iškilmingai pašventintas naujas, restauruotas interjeras, altorius ir sakykla.

1758 X 18 Joneikiškiuose (Pakalnės aps.) mirė Mykolas Zigmantas **Engelis**, išvertęs dalį 1735 m. Biblijos. Studijavo Karaliaučiaus universitete, kunigavo.

Gimė 1700 X 5 Laukiškoje (Labguvos aps.). (*MLE, 1, 360-361)

1888 X 30 Spečiuose (Tilžės aps.) gimė Erdmonas **Simonaitis**, visuomenės veikėjas, Klaipėdos krašto Direktorijos pirmininkas (1923 ir 1926), Klaipėdos aps. viršininkas (1930-1937), nacių kalintas konclageriuose.

Mirė 1969 II 24 Veinheime (Vokietija). Palaikai 1991 m. perlaidoti Klaipėdos Lėbartų kapinėse.

2008 lapkritis

1983 XI 4 Brėmene (Vokietija) mirė Adolfas **Keleris**, spaudos darbuotojas, kunigas, Išeivijos lietuvių ev. liuteronų senjoras. Studijavo Kauno universitete, kunigavo Batakiuose, 1941 m. su šeima pasitraukė į Vokietiją.

Gimė 1906 IX 14 Šmuruose (Marijampolės aps.).

1633 XI 7 Mühlhausene (Ylavos aps.) gimė Teodoras **Lepneris**, Maž. Lietuvos lietuvių kultūros tyrinėtojas, ev. liuteronų kunigas. Parašė knygą „Der Preusche Littauer...“ („Prūsų lietuvis“; išsp. 1744 ir 1848). Mirė 1691 XI 7 Būdviečiuose (Ragainės aps.). (*MLE, 2, 551)

1828 XI 8 gimė Wilhelmas Franzas **Efa (Epha)**, gamtininkas. Rasytėje ir Pilkupos apylinkėse nerijoje apsodino ir sutvirtino kopas ir taip išsaugojo šias vietas nuo užpustymo smėliu.

Mirė 1904 m.

1778 XI 8 Karaliaučiuje gimė Frydrichas Vilhelmas **Horchas**, spaustuvininkas, pirmosios spaustuvės Klaipėdoje įkūrėjas (1816). Mirė 1855 I 13 Klaipėdoje. (*MLE, 1, 574)

1483 XI 10 Eislebene (Vokietija) gimė Martynas **Liuteris**, Bažnyčios reformatorius, visuomenės ir kultūros veikėjas, giesmių „Krikščionys, džiaukimės didžiai”, „Štai iš dangaus aš ateinu”, „O, mūsų Tėve Danguje”, „Tvirčiausia apsaugos pilis” ir kt. autorius.

Mirė 1546 II 18 ten pat. Palaidotas Witenbergo pilies bažnyčios kriptoje.

1798 XI 11 Elke (Lenkija) gimė Eduardas Karolis Samuelis **Gizevijus**, rinkęs lietuvininkų tautosaką ir etnografinę medžiagą bei ją skelbęs vokiečių periodikoje, išvertęs į vokiečių kalbą liaudies dainų ir pasakojamųjų kūrinių. Studijavo Karaliaučiaus universitete, mokytojavo Tilžėje.

Mirė 1880 V 9 Tilžėje. (*MLE, 1, 495)

1863 XI 12 gimė Johanas **Tynemanas (Thienemann)**, kunigas, domėjosi gamtos mokslais. Visą savo gyvenimą paskyrė Kuršių nerijos gamtos tyrimams. Įsteigė pirmąją pasaulyje paukščių žiedavimo stotį Rasytėje (1901). Mirė 1938 m.

1878 XI 13 pašventinta **Smalininkų** ev. liuteronų bažnyčia su 30 m aukščio bokštu, kuriame virš įėjimo buvo įstatyta balta laiminanti Kristaus skulptūra, 1944 m. apgriauta, pokario metais visai sugriauta; 1989 m. atsikūrusi parapija įsirengė naujus maldos namus viename iš parapijos pastatų.

1848 XI 14 Girėnuose (Ragainės aps.) gimė Vilius **Kalvaitis**, tautosakos bei kalbinės medžiagos rinkėjas ir leidėjas. Dirbo ūkyje, gyveno Berlyne. Paskelbė keletą liaudies ir autorinės kūrybos rinkinių („Lietuvos kanklės“, 1895; „Prūsijos lietuvių dainos“, 1905, ir kt.), asmenvardžių, vietovardžių („Lietuviškų vardų klėtelė“, 1910).

Mirė 1914 VI 22 Kaušiuose (Ragainės aps.), palaidotas tėviškėje. (*MLE, 1, 705-706)

1988 XI 19 **Vilniaus** evangelikų (liuteronų ir reformatų) pirmasis susirinkimas prie ev. reformatų bažnyčios (tuo metu kino teatras„Kronika“) ir Mokytojų namuose priimtas sprendimas atkurti atskiras savo konfesijos parapijas.

1763 XI 22 Papelkiuose (Labguvos aps.) mirė Adomas Fridrichas **Šimelpenigis**, poetas, vertėjas. Studijavo Karaliaučiaus universitete, kunigavo. Parašė pasaulietinių proginių eilių bei epigramų, išvertė Ch. Gillerto pasakėčių, sueiliavo giesmių, redagavo 1755 m. Biblijos leidimą, giesmyną (1750).

Gimė 1699 VII 25 Piktupėnuose.

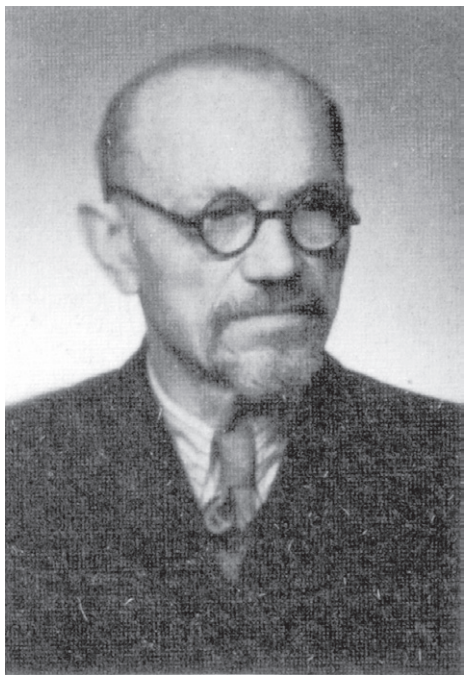
Parengė Birutė Žemaitaitytė
Algirdas Žemaitaitis

Tęsinys kitame numeryje

Vasario 16-osios akto signatarai

Lietuvos Nepriklausomybės akto signataro Petro Klimo gyvenimas ir veikla

Vilma BUKAITĖ, Vilnius

Petras Klimas. Kaunas, 1957 m. VDKM

Tęsinys. Pradžia Nr. 4

Likimas okupavus Lietuvą

Apie tėvynės okupaciją P. Klimas išgirdo laikinoje pasiuntinybės prieglaudoje su savininku klausydamasis radijo. Kitą dieną ir vėl per radiją išgirdo apie naujos Lietuvos vyriausybės sudarymą. Jis žinojo apie gegužės 25 d. SSRS įteiktą notą, kurioje grasinta Lietuvai, tad suvokė kilusius pavojus. Šifruotomis telegramomis ir laiškais diplomatas bandė sužinoti apie Tėvynėje susiklosčiusią padėtį. Klaidingų vilčių jam teikė naujojo ministro pirmininko pavaduotojo ir užsienio reikalų ministro Vinco Mickevičiaus-Krėvės visoms pasiuntinybėms pasiųsta raminanti telegrama. Kaip ir kiti Lietuvos diplomatai stokodamas informacijos P. Klimas iš pradžių skatino bejėgę okupuoto krašto vyriausybę veikti.

Birželio 25 d. įsigaliojo neseniai pasirašyta Kompjeno paliaubų tarp Prancūzijos ir Vokietijos sutartis. Prie tris penktadalius Prancūzijos teritorijos užgrobusiai Vokietijai paklususios Philippo Pétaino marionetinės vyriausybės liko dirbti didžioji diplomatinio korpuso dalis, taip pat ir P. Klimas. Anksčiau klajoję iš vieno miesto į kitą vyriausybė ir diplomatinis korpusas apsistojo Viši mieste. P. Klimas visus pasiuntinybės darbus dirbo vienas – kitus darbuotojus išleidęs nemokamų atostogų, jie gyveno Paryžiuje. Viši Klimai retai tegalėdavo susisiekti su Lietuvos institucijomis.

Apie tikrąją padėtį Tėvynėje dar liepos 1 d. laiškais kitoms pasiuntinybėms pranešė joje slapčia lankęsis Lietuvos pasiuntinybės Vokietijoje vadovas Kazys Škirpa. Tačiau kurį laiką P. Klimas dar vylėsi, kad okupuotos Lietuvos užsienio reikalų ministras dar gali priimti ir savarankiškų sprendimų. Lietuvos užsienio reikalų ministerija P. Klimą, kaip ir kitus jo kolegas, mėgino priversti sugrįžti – liepos 6 d. diplomatams išsiuntinėjo telegramas, kuriose ragino atvykti į Tėvynę „pranešimo padaryti“[39]. P. Klimas ją gavo vienas iš paskutiniųjų. Liepos 17 d., jausdami pinkles kviestieji atsiprašė ir atsargiai atsisakė teisindamiesi, kad jiems keliauti uždrausta dėl sveikatos. P. Klimas turbūt vienintelis ketino grįžti. Lietuvoje liko vasaroti pas artimuosius išvykę jo vaikai[40]. Tik karo nulemta aplinkybė – negavo benzino automobiliui – tuomet išgelbėjo jį nuo sovietinių represijų. Kvietimą pakartojus, liepos 31 d. paskelbta, kad jie atleidžiami iš pareigų ir baudžiami Lietuvos pilietybės atėmimu, draudimu grįžti į Tėvynę bei turto konfiskavimu. Šios sankcijos kol kas netaikytos P. Klimui. Kaune dar tikėtąsi, jog jis parvyks. Vėliau Klimų šeima pagaliau sužinojo, kad vaikams pavyko pasiekti Vokietiją ir kelionė į Lietuvą nebeteko prasmės. Patyręs diplomatas suvokė, kad ji ne tik kėlė pavojų asmens laisvei, bet ir galėjo būti suvokta kaip paklusimas okupantams.

1940 m. rugpjūčio 3 d. P. Klimas sužinojo, kad Lietuva buvo įjungta į SSRS sudėtį. Apie susiklosčiusią padėtį Prancūzijos užsienio reikalų ministeriją jis skubiai informavo žodžiu[41], o kitą dieną ministrui Pauliui Baudoinui pateikė notą, kurioje prašė nepripažinti Lietuvos aneksijos[42]. Rugpjūčio 5 d. panašų dokumentą jis nusiuntė Portugalijos vyriausybei. Tuometinę Lietuvos valstybininko dvasinę būseną atskleidžia laiškas dukrai Eglei: „Trisdešimt metų mano darbo nuėjo niekais ir taip nelauktai – netikėtai. Tu, vaikeli, to atjausti negali. Bet aš už tai ir vargau, ir kalėjimuos sėdėjau, ir visas dienas – per trisdešimt metų, ir net kiek daugiau, nes ėmiau jau rašyti ir kovoti nuo 1908 metų – tik tuo buvau susirūpinęs, tik tuo sielojausi“[43].

Greit SSRS ambasada Prancūzijoje pareikalavo jai perduoti Lietuvos pasiuntinybę, jos turtą ir archyvą. P. Klimui atsisakius, užsienio reikalų ministras P. Baudoinas jam priminė, kad sovietai yra Vokietijos sąjungininkai. Pačios Lietuvos pasiuntinybės padėtis karo sąlygomis buvo kebli ir išlikimas priklausė nuo Prancūzijos geranoriškumo. Diplomatas išgavo P. Baudoino pažadą, kad vyriausybė statinį perims į savo globą ir užantspaudavusi saugos, kol sulauks sprendimo dėl Lietuvos tarptautinio statuso. Tuomet liepos 29 d. P. Klimas kolegai S. Bačkiui nurodė Paryžiuje nuo rugpjūčio 1 d. sustabdyti pasiuntinybės darbą ir perimti Lietuvos turtą. Jis pabrėžė: „Jei okupacijos valdžia reikalautų pasiuntinybę atiduoti Lietuvos agresoriui, t. y., Rusijai, prašau intervenuoti pas okupacijos valdžios šefą, kad mano įsakymu Tamsta gali namus perduoti tik prancūzų vyriausybės dispozicijon“[44]. Rugpjūčio 24 d. jos raktai buvo perduoti Paryžiaus policijos prefektūrai. Paaiškėjo, kad pastatas iškart atiteko SSRS ambasadai. Apie dėl šios netekties patirtą sukrėtimą P. Klimas laiške kolegai Albertui Geručiui taip rašė: „Iš visų penkiolikos metų mano buvimo [Lietuvos diplomatu Paryžiuje], – tai buvo didžiausias man smūgis net atsižvelgus į šio krašto nelaimę“[45].

Įsikraustydami į Lietuvos ambasados pastatą SSRS atstovybės darbuotojai sužinojo, kur paslėptas iš jo išgabentas Klimų šeimos turtas ir rugpjūčio 31 d. jį pagrobė. Iš sukaupto turto šeimai liko tik tai, ką ji iš Paryžiaus išsivežė kelioniniuose lagaminuose. P. Klimas liūdnai ironizavo: „Jie pirmiausiai išvogė visą paties ministerio turtą, drabužius, avalynę, paveikslus, didelę biblioteką, galybę Lietuvos žemėlapių, istorinių dokumentų, rankraščių, laiškų, fotografijų, visus asmeninius baldus, sidabrą, indus, ligi tarnaičių marškinių ir vaikų žaislų. Turbūt neklysdami per daug Viši ir Paryžiaus diplomatai juokiasi, kad Maskvos ambasada, atstovaudama Lietuvai, sulietuvėjo, užsimovusi Klimo batus ir Klimienės naktinius marškinius“[46]. Diplomatui ir istorikui buvo ypač gaila bibliotekos: „Bet man tai yra baisus nuostolis ypatingai dėl bibliotekos, kurią aš rinkau per 25 metus ir negailėdamas išlaidų. <...> Aš turėjau bemaž viską, kas tik buvo kada nors pasirodę Prancūzijoje su Lietuvos paminėjimu ar šiokia tokia aliuzija... O kiek buvau surinkęs dokumentų nuo pat X a.?“[47].

P. Klimas 1940-1941 m. net keletą kartų vyko į vienintelės nepriklausomą savo valstybę atstovaujančios institucijos – Lietuvos diplomatinės tarnybos – pasitarimus Lietuvos ambasadose Romoje arba Šveicarijoje, Berne. 1940 m. rugsėjį Romoje diplomatai įkūrė lietuviai diplomatai įkūrė Lietuvos tautinį komitetą. Institucija iš pradžių turėjo tapti bent jau Lietuvos užsienio reikalų ministerija ir pasipriešinimo darbą koordinavusiu centru. P. Klimas jai nepriklausė, bet daug rūpinosi, kad ji galėtų darniai ir sėkmingai dirbti. Deja, plati Lietuvos diplomatų ir politikų gyvenamųjų vietovių geografija, negalėjimas bendrai dirbti gyvenant kariaujančiose valstybėse, politinių pažiūrų skirtumai lėmė, kad aplink diplomatus išeivijos lietuvių politinis gyvenimas nesusitelkė[48]. Institucija, dar nepradėjusi darbo, tyliai užgeso ir P. Klimo į ją dėtos viltys žlugo. 1941 m. liepą jis pats nebesutiko įeiti į siūlomą pertvarkyti Tautinį komitetą, bet ir ragino kol kas nekurti naujų: „Tą [vyriausybę – V. B.] turėjo reikšti Tautinis komitetas savo diasporiškoje sudėtyje. Tik ta prasme jis buvo ir sudarytas. Bent kiek tai mane liečia, tai aš nemanau, kad mes galėtume dabar apleisti savo postus ir lansuotis į naujoviškas organizacijas, kurios neturės po savimi jokių kitų sankcijų, kaip tas, kurias mes norėsime fikcijomis paremti. Kiekvieną valandą galime pasidaryti reikalingi savo senose funkcijose, kurios negali būti kontestuotos, o tik paneigtos“[49].

P. Klimas nepamiršo Prancūzijoje studijavusių tautiečių. Diplomatui besirūpinant Prancūzijos vyriausybė vienerius metus skyrė dvylika stipendijų šalyje studijavusiems lietuviams[50].

Kartu su vaikais Klimai Viši gyveno susigrūdę viename viešbučio kambaryje. Peržiemoję jie nutarė trauktis iš šio miesto. Prancūzijos vyriausybė su Lietuvos diplomatu ryšių nebepalaikė, tad likti šioje kuklioje prieglaudoje buvo beprasmiška. Klimai įsigijo keturių kambarių vilą su žeme Pietų Prancūzijoje Grase, vos už septyniolikos kilometrų nuo jūros. 1941 m. birželio 4 d. įsikeldami Klimai ją juokais pakrikštijo pagal B. Klimienės gimtinės miestelio pavadinimą „Vila Svėdasai“. Grase P. Klimas, susiieškojęs reikiamos literatūros, įniko į sodininko ir daržininko darbą.

Mėnesiui baigiantis „Vilos Svėdasai“ ramybę pertraukė radijo pranešimas: Vokietija paskelbė karą SSRS, sovietai traukiasi iš Lietuvos, kuri vėl turėtų tapti laisva. P. Klimas išskubėjo į Viši. Po kelių dienų spaudoje paskelbta apie Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimą. Lietuvos diplomatas išvyko į Šveicariją, iš kurios ketino kuo greičiau keliauti į Lietuvą. Ten paaiškėjo, kad Tėvynė tapo Vokietijos įkaite, o valstybingumo atkūrimo siekis liko neįgyvendintas.

Liepos 14 d. Berne vykusiame lietuvių diplomatų susitikime P. Klimas pabrėžė: „Visi pasiuntiniai ir nariai turi laikyti save Lietuvos valstybės atstovais, savarankiškos Lietuvos atstovais. Jeigu visų tautų teisės apkarpytos, tai ir mes tas teises turime ginti; naujoje Europos santvarkoje turėtume dalyvauti lygiomis teisėmis su kitomis tautomis. Mes turime vieną tikslą – nepriklausomybę“[51].

Laisvu laiku Grase jis sėsdavosi prie ilgą kelią kartu su juo patyrusių istorijos užrašų, nutaręs parengti Lietuvos istorijos sintezę nuo pirmųjų apie kraštą žinomų duomenų iki gyvenamojo laiko. Spėjo parašyti ir suredaguoti du tomus apimančius priešistorę iki 1000-ųjų mūsų eros metų. Dirbdamas prie antrojo trūkstamos medžiagos kartu su artimaisiais ieškodavo bibliotekose.

1943 liepos 12 d. Pietų Prancūziją pagal susitarimą su Vokietija valdžiusios Italijos karininkai atliko kratą Klimų namuose ir šeimai uždėjo namų areštą. Karininkai papasakojo, jog to pareikalavo Vokietijos pareigūnai. Kai po Italijos kapituliacijos kare vokiečių kariuomenė ėmė artintis prie Graso, jie įspėjo, kad P. Klimui derėtų pasislėpti. Bet nerimaudamas, kad nepakenktų savo šeimai ir nesijausdamas nusikaltęs, areštuotasis šio raginimo nepaisė. Rugsėjo 18 d. kratą „Villa Svėdasai“ atliko jau Vokietijos Gestapo pareigūnai. Atėmę visus dokumentus jie areštavo šeimininką. Kitą dieną suimtajam leido parašyti laišką šeimai. Jis rašė: „Reikia surasti ką nors, kas galėtų prižiūrėti daržą ir pasodinti kas reikalinga jūsų aprūpinimui maistu palengvinti. Sudėkite mano knygas ir apsaugokite jas nuo dulkių. Aš jus visus apkabinu labai stipriai ir jus užtikrinu, kad mano senatvė nebus labai skirtinga nuo jaunystės. Kad vaikai stropiai dirbtų, atsimindami mano dabartinį nedarbingumą“[52]. Jo autorius turbūt juto, kad šis išsiskyrimas gali būti labai ilgas ar net paskutinis. Šeimos nariai skubiai kreipėsi į kitus lietuvių diplomatus ir Prancūzijos vyriausybę, bet išlaisvinti suimtojo nepavyko.

Tęsinys kitame numeryje

Pro memoria

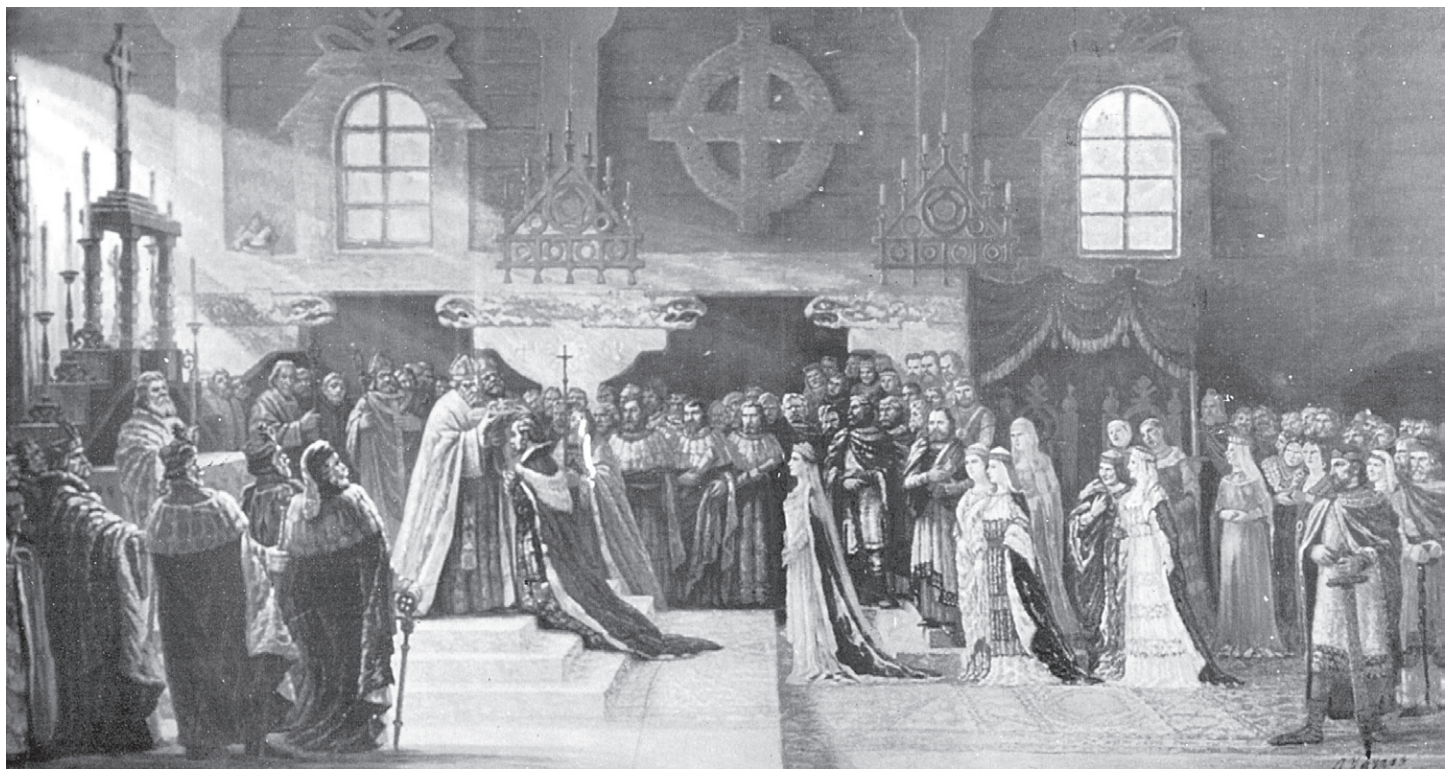
Vasario 16-osios klubo valdyba su liūdesiu praneša, kad po sunkios ligos 2008 m. balandžio 16 d. Paryžiuje mirė 1918 m. Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataro Petro Klimo duktė Eglė Klimaitė – Forier-Ruelle, ilgametė Vasario 16-osios klubo narė.

Nuoširdžiai užjaučiame gimines ir artimuosius.

Vasario 16-osios klubo valdyba

Lietuvos valstybės pradžia

Tomas BARANAUSKAS, Vilnius

Mindaugo karūnavimas. A. Varno paveikslas

Tęsinys. Pradžia Nr. 7

Jungtinė Lietuvos valstybė, apimanti Lietuvos kunigaikštystę ir kelias kitas, sąlyginai gali būti vadinama Lietuvos Didžiąja Kunigaikštyste. Rusinų tradicijoje didžiaisiais vadinti kunigaikščiai, kuriems buvo pavaldūs keli smulkesni kunigaikščiai (taip Rusios metraščiuose jau buvo tituluojamas Mindaugas). Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė buvo iš esmės nauja jungtinė valstybė, nors jai pagrindą padėjusi Lietuvos kunigaikštystė irgi, veikiausiai jau buvo valstybė.

Lietuvos karinės galios išaugimas tarp 1180 ir 1183 m. buvo vienas iš ryškiausių lūžių Lietuvos istorijoje. 1183 m. ji perėjo į puolimą. Naugardo pirmajame metraštyje ties 1183 m. įrašyta: „Tą žiemą kariavo pskoviečiai su lietuviais ir daug buvo padaryta žalos pskoviečiams“. Taigi lietuviai pirmą kartą savarankiškai puolė Rusios žemes ir netgi peržengė Polocko kunigaikštystės ribas. „Sakmės apie Igorio žygį“ (1185 m.) duomenys tuometinę Lietuvos galią dar labiau išryškina. Pasirodo, lietuviai jau tapo tokie pat grėsmingi priešai Polockui, kaip polovcai – pietų Rusiai. Polocko kunigaikštystė „Sakmės“ žiniomis, buvo visiškai sugniuždyta lietuvių antpuolio. Valdančioji Vasilkovičių giminė buvo sutriuškinta: Iziaslavas žuvo, o Briačislavas ir Vsevolodas net nebestojo į kovą. Matyt, taip pasielgė ir Naugardo kunigaikštis Jaroslavas Vladimirovičius, kuris, anot „Sakmės“ autoriaus, kartu su Polocko kunigaikščiais neteko „senolių šlovės“. Kaip rašo Naugardo pirmasis metraštis, 1184 m. I p. Jaroslavas buvo priverstas pasitraukti iš Naugardo – „buvo nepatenkinti juo naugardiečiai, nes jie [t. y. lietuviai] daug darė žalos Naugardo valsčiui“.

1183 m. žygis nutraukė visus Lietuvos priklausomybės nuo Polocko saitus. Bet ir toliau buvo rengiami žygiai prieš Rusios ir Livonijos žemes. 1185 m. lietuviai taip nusiaubė Livoniją, kad šie buvo priversti pasiduoti vyskupo Meinhardo globon. XII a. paskutiniame dešimtmetyje žinomi net trys atvejai, kai rusinų kunigaikščiai ketino žygiuoti į Lietuvą, bet taip ir nesiryžo to padaryti. Riurikas Rostislavičius 1190 m. žiemą, žygiuodamas į Lietuvą, sustojo Pinske. Čia, bešvęsdamas vietinio kunigaikščio Jaropolko vestuves, sulaukė pavasario, kai „pasidarė šilta, nutirpo sniegas ir nebebuvo įmanoma nueiti iki jų [lietuvių] žemės“. 1193 m. Riurikas ruošėsi vėl pulti Lietuvą, bet kunigaikštis Sviatoslavas jį sugrąžino. 1191 m. Polocko bei Naugardo kunigaikščiai tarėsi dėl žygio prieš lietuvius arba prieš estus, bet galiausiai pasirinko pastaruosius. Planus žygiuoti į Lietuvą skatino ir pačių lietuvių veikla. Iš Naugarde rasto laiško ant beržo tošies sužinome, kad greičiausiai tais pačiais 1191 m. „Lietuva iššygiavo prieš Kareliją“. 1188 m. kilusiame konflikte tarp Švedijos ir Naugardo karelai buvo Naugardo sąjungininkai. Kovodami prieš juos, lietuviai rėmė švedus. Iš to matome, kaip toli nuo savo sienų Lietuva turėjo interesų.

Lietuva iškyla staiga ir iš karto tampa dominuojančia karine jėga regione. 1209 m. Henrikas Latvis pažymi: „Tuo metu lietuviai taip viešpatavo šiuose kraštuose: Rusioje, Livonijoje ir Estijoje, gyvenančioms gentims, tiek krikščionių, tiek pagonių, kad retas kas drįsdavo gyventi savo kaimeliuose, o labiausiai nedrįsdavo latviai. Jie, palikę namus apleistus, visada ieškojo tamsių miško slėptuvių, bet ir taip negalėdavo nuo jų išsigelbėti, nes lietuviai, visą laiką jų tykodami miškuose, juos sugaudavo ir vienus nužudydavo, kitus, paimtus į nelaisvę, išvesdavo į savo žemę ir visą turtą iš jų atimdavo. Ir bėgo rusinai miškais ir kaimais nuo lietuvių, net nuo nedaugelio, kaip bėga kiškiai nuo medžiotojo. Ir buvo lyviai bei latviai lietuvių maistas ir pašaras, kaip avys be ganytojo, patekusios į vilkų gaują“.

Karinis Lietuvos dominavimas, karo žygių dažnumas ir pobūdis Mindaugo laikais išlieka toks pat. Iš 68 lietuvių žygių, surengtų nuo XIII a. pradžios iki Mindaugo mirties, 37 tenka 1201-1236 m. laikotarpiui, o 31 - Mindaugo laikams (1237-1263). Jokių lietuvių karinio aktyvumo permainų jo laikais nėra, o tai nelabai dera su Mindaugui priskiriamu Lietuvos valstybės įkūrėjo vaidmeniu. Tokio Lietuvos karinio dominavimo pradžia negali būti atsitiktinumas. Dar lenkų istorikas Henrikas Paškevičius iškėlė mintį, kad tokie karo žygiai atspindi ne ką kita, o Lietuvos valstybės suvienijimą. Įvertinus visas išlikusias žinias apie to meto Lietuvą, reikia pripažinti, kad tai yra labiausiai tikėtina interpretacija.

1183 metai bet kuriuo atveju yra tam tikrų pokyčių Lietuvos viduje išraiška. Dėl šaltinių stokos vargu ar kada nors galima bus neabejotinai įrodyti, kad Lietuvos valstybė gyvuoja nuo šios datos. Tačiau akivaizdu, kad karinės ekspansijos pradžia žymi reikšmingą lūžį. Kad tai valstybės pradžia – labai tikėtina.

Vis dėlto, įvertinus tai, kiek neaiškumų gaubia tuos laikus, šią datą galima apibūdinti ir atsargiau. Tai yra bent jau Lietuvos kilimo pradžia. Tam turbūt neprieštarautų net tie istorikai, kurie neabejoja, kad Lietuvos valstybę sukūrė Mindaugas. O tokių turbūt visada bus. Juk ten, kur nežinomi esminiai faktai, visada lieka daug erdvės įvairioms interpretacijoms, kurios turi vienodą teisę gyvuoti.

LDK funkcionavimo požymis gali būti ir Lietuvos plačiąja prasme atsiradimas. Valstybės centras buvo Lietuva siaurąja prasme – buvusi Lietuvos kunigaikštystės teritorija. Jos vardo išplėtimas didesnei teritorijai (maždaug dabartinei Lietuvai) turėjo būti susijęs su pakankamai tvirtos politinės organizacijos, valdomos iš Lietuvos siaurąja prasme atsiradimu. Nėra nė vieno šaltinio, kuris rodytų, kad Lietuva plačiąja prasme egzistavo iki 1183 m., bet ji aiškiai paliudyta jau 1208 m. Tais metais į Žiemgalos kaimynystėje buvusią Lietuvą įsiveržė žiemgalių kunigaikštis Viestartas, keršydamas už ankstesnius lietuvių antpuolius. 1201-1202 m. žiemą lietuvių žygį prieš Žiemgalą sutrukdė Polocko kunigaikščio įsiveržimas į Lietuvą. Taigi su žiemgaliais kovojo ir jų kaimynai, ir Polocko kaimynystėje gyvenę lietuviai. Tai rodo, kad Lietuva plačiąja prasme nuo pat pirmojo paminėjimo veikė kaip vientisas politinis organizmas.

O ką istorijos šaltiniai sako apie Mindaugo vaidmenį Lietuvos valstybės raidoje? Aišku, kad suprimityvinta schema, Lietuvos valstybės pradžią siejanti su Mindaugo karūnavimu, mokslinių požiūriu yra visiškai nepriimtina, netgi laikantis strereotipinės nuomonės, kad Lietuvos valstybę sukūrė Mindaugas. Neabejotina, kad jis tikrai buvo visos Lietuvos valdovas iki krikšto ir karūnavimo. Pakaks paminėti vieną faktą. 1245 m. jis puola Kuršą 30000 kariuomenės priešakyje. Skaičius greičiausiai padidintas, bet tai neabejotinai iš visos Lietuvos sutelkti raiteliai ir pėstininkai.

Istoriografijoje dažnai minima 1219 m. taikos sutartis tarp Lietuvos ir Volynės kunigaikščių. Haličo-Volynės metraštyje, atpasakojant šios sutarties turinį, pateiktas 20 Lietuvos kunigaikščių sąrašas, tarp kurių išskirti penki „vyresnieji kunigaikščiai“: Živinbutas ir dvi brolių poros – Daujotas ir Viligaila, Dausprungas ir Mindaugas.

Faktas, kad 1219 m. sutarties atpasakojime neišskirtas vienas valdovas, dažnai aiškinamas kaip dar negalutinio Lietuvos suvienijimo požymis. Tačiau Lietuvos valdovų hierarchiniai santykiai nenurodomi net kai kuriuose XIV a. Lietuvos ir Vokiečių ordino paliaubų aktuose (1367 m. Algirdas ir Kęstutis, 1382 m. Jogaila ir Skirgaila vadinami karaliais, nors jų statuso skirtumai buvo labai gerai žinomi). XIV a. aktuose žinomi ir „vyresnieji kunigaikščiai“ – 1358 m. sutartyje su Mazovija taip vadinti valdančiosios Lietuvos giminės nariai – Gediminaičiai. Iš tiesų 1219 m. sutartis parodo, jog viena giminė (dinastija) valdo visą Lietuvą. Šitokioje struktūroje neišvengiamai turėjo būti ir valdančiosios giminės lyderis, kuriuo šiuo atveju turėjo būti Živinbutas, net jei jis ir neįvardintas Lietuvos valdovu.

Eiliuotoji Livonijos kronika Mindaugą vadina „aukščiausiuoju karaliumi“. Ar jis toks pirmasis? Ta pati kronika vėliau cituoja Treniotos žodžius Mindaugui: „Tavo tėvas buvo didelis karalius ir jo laikais lygaus jam nebuvo galima rasti“. Tai aiški užuomina, kad Lietuvą valdė ir Mindaugo tėvas.

Bet kodėl būtent Mindaugas tapo pirmuoju žinomu Lietuvos valdovu? Kodėl jo tėvo net vardo nežinome, o apie patį Mindaugą žinome ne taip jau mažai? Gal dėl to, kad jis rašė ne tik „kardu ant kaimynų kaktų“? Išliko dešimt Mindaugo patvirtintų ar jam priskiriamų dokumentų. Daugiausiai - žemių kryžiuočiams užrašymo aktai, keli iš jų yra falsifikatai. Bet juos surašė patys vokiečiai. Mindaugas prie jų tik savo antspaudą prikabino.

Tai nėra pagrindinis šaltinis, iš kurio žinome apie Mindaugą. Jis minimas daugelyje šaltinių. Tuo neabejotinai skirdamsis ne tik nuo pirmtakų, bet ir nuo kai kurių įpėdinių. Kodėl? Nes tapo žinomas už Lietuvos ribų.

Iki Mindaugo Lietuvą kaimyninių šalių metraščiai minėdavo gana dažnai. Daug jie prirašė apie lietuvių karo žygius, bet visada rašė anonimiškai: „atžygiavo lietuviai, plėšė, grobė belaisvius, atsitraukė arba buvo užklupti ir sumušti...“ Nė žodžio apie tai, kas jiems vadovavo. Ir ne dėl to, kad, kaip sako kai kurie istorikai, kunigaikščių buvo daug. Nežinomi liko ir tie daugelis, ir galbūt tas vienintelis „neturėjęs jam lygių“ Mindaugo tėvas. Tiesiog lietuviai veikė kaip nepažįstama ir svetima kaimynams jėga, su kuria nebuvo santykių ir bendravimo. Taigi jokių žinių apie tai, kas ir kaip lietuviams vadovavo, kokie buvo lietuvių vidaus santykiai, kas vyko toje už pelkynų slypinčioje Lietuvoje, iš kurios nuolat atjodavo raitelių pulkai.

Mindaugas tapo žinomas todėl, kad jo laikais padėtis radikaliai keičiasi. Jau vienas iš pirmųjų jo žingsnių – susigiminiavimas su Haličo-Volynės kunigaikščiais, su kuriais ir vėliau bus daugybė ryšių – ir kovų, ir sąjungų. Tačiau žinomiausias Mindaugo užsienio politikos žygis, įamžinęs jo vardą Lietuvos istorijoje, buvo jo krikštas ir karūnavimas. Dėl viso to jo vardas pasiekė net Romą bei nuolat buvo minimas ir Livonijoje, ir Volynėje, ir Lenkijoje.

Tik šiuo kontekstu galime iki galo įvertinti, ką gi iš tikrųjų Lietuvai reiškė Mindaugo veikla. Tai buvo Lietuvos atsivėrimas pasauliui, tikras lūžis jos užsienio politikoje. Tai ne tik tarptautinis Lietuvos pripažinimas, bet ir radikalus saviizoliacijos sulaužymas, nuolatinių diplomatinių santykių su užsienio valstybėmis pradžia. Būtent už tai, o ne už spėjamą Lietuvos valstybės įkūrimą istorija apdovanojo Mindaugą, – jo vardas buvo įamžintas kaimyninių šalių metraščiuose, ir mums Mindaugas iškyla kaip pirmasis neabejotinas Lietuvos valdovas.

Metas apibendrinti tai, kas pasakyta. Yra pagrindo manyti, kad jau apie XI a. susikūrė Lietuvos kunigaikštystė, kuri greičiausiai jau buvo ankstyvasis valstybinis darinys. Ji, naudodamasi Polocko kunigaikščių vidaus kovomis, XII a. tapo galingiausia baltų kunigaikštyste. Apie 1183 m. susikūrė Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė, kurios pradžią žymi staigus Lietuvos karinės galios išaugimas. Mindaugas pirmasis pakreipė Lietuvą Vakarų Europos civilizacijos link, tačiau reikia atmesti tą nuomonę, kad jis buvo Lietuvos valstybės įkūrėjas.

Pabaiga

Tekstas iš: www.balsas.lt

Ką galima sutikti kelyje

Birutė ŽEMAITAITYTĖ, Vilnius

2007 metais Šilutėje išleista Anatolijaus Žibaičio knygelė „Žmonės kelyje“*. Joje dauguma straipsnių jau buvo knygose ar laikraščiuose. Straipsnio pabaigoje parašyta, kur ši medžiaga buvo pirmąjį kartą išspausdinta. Kai kurie rašiniai skelbiami pirmą kartą. Du iš jų skirti autoriaus patiems brangiausiems žmonėms: seneliui kaimo metraštininkui Antanui Razmai ir tėveliui Gardamo mokytojui, tremtiniui Vaclovui Žibaičiui.

A. Žibaitis aprašo savo vaikystės atsiminimus ir įspūdžius, kurie ilgam įsirėžė į vaiko atmintį. Jis pokario metais besimokydamas mokykloje, jau suprato savo krašto ir šeimos sudėtingą ir negailestingą likimą. Bendraudamas su tremtiniais, politiniais kaliniais, skaitydamas knygas suvokė „pasipriešinimo sovietų okupacijai dvasios pamatus“ (p. 5). Knygelės autorių tada stebino persekiojamų žmonių stiprybė, kai jie turėjo vieną kilnų tikslą ir mylėjo Lietuvą.

Ką mena Laukstėnų dvaras?

Straipsnyje „Kur Martyno Mažvydo gimtinė?“ A. Žibaitis gyvai aprašo savo įspūdžius aplankius 2001 m. gegužės 7 d. pastatytą paminklinį akmenį M. Mažvydui pakelėje iš Žemaičių Naumiesčio į Švėkšną, už Gardamo, kur prasideda Laukstėnų kaimas. Pirmosios lietuviškos knygos autoriaus įamžinimu daugiausiai pasirūpino Šilutės literatūrinės kraštotyros H. Zudermano klubas, Švėkšnos, Gardamo, Žemaičių Naumiesčio seniūnai (plačiau str. „Martyno Mažvydo pėdomis sekant...“). Kodėl būtent ši vieta buvo pasirinkta?

Susimąstęs autorius, užvertęs galvą, žiūri į labai aukštą bei išlakią liepą ir klausia savęs, „ką ji yra regėjusi, augdama prie kaimo keliuko, <...> ar ji prisimena išnykusį Laukstėnų dvarą“ (p. 27). Laukstėnų dvaras gyvavo ne vieną šimtmetį – jis dar minimas 1873 m. žemės dalijimo dokumente. Manoma, kad jis atsirado tada, kai po 1422 m. Melno taikos pasibaigė karai su kryžiuočių ordinu, o ištuštėjusios žemės vėl buvo apgyvendintos bei atsirado vieškelis, jungiantis Klaipėdą - per Švėkšną, Naumiestį, Katyčius - su Tilže. Laukstėnų dvaras iš viso valdė daugiau nei 800 ha žemės, taigi jis buvo mažesnis už Švėkšnos. Šis dvaras mus domina ne tik kaip ūkinis praeities paminklas. Galbūt jis „ <...> tai Martyno Mažvydo gimtinė. Taip manyti yra rimtų prielaidų. Pažvelkime į faktus“ (p. 29).

Anot A. Žibaičio, akademikas dialektologas Zigmas Zinkevičius ilgai nagrinėjęs M. Mažvydo raštų kalbą priėjo prie išvados, kad „jo gimtinė turėtų būti žemaičių šnektos plotely tarp Naumiesčio-Gardamo-Švėkšnos, šiek tiek tolyn į Rietavo pusę. Anksčiau bandyta ieškoti M. Mažvydo gimtinės netoli Raseinių, Viduklės apylinkėse, bet dabar pripažįstamos Z. Zinkevičiaus tyrinėjimų išvados“ (p. 29) (plačiau str. „Martyno Mažvydo pėdomis sekant...“).

Hipotezė: kada ir kur gimė M. Mažvydas

Kokia buvo M. Mažvydo vaikystė ir jaunystė kol kas nėra žinoma. Ant paminklinio akmens, pastatyto tarp Gardamo ir Švėkšnos, yra užrašyti jo gimimo metai „apie 1510 m.“. Datą įrašant vadovautasi žymių senosios mūsų literatūros tyrinėtojų nuomone. Senosios lietuvių literatūros mokslininkas Jurgis Lebedys rašo: „spėjimas, kad Mažvydas gimė 1520 m., nėra pakankamai pagrįstas. Pirmas patikimas jo biografijos faktas, kad 1539-1549 m. jis buvo mokytojas Vilniuje A. Kulviečio vadovaujamoje mokykloje“ („Lituanistikos barai“, I t., 59).

Taigi, pagal A. Žibaitį, jei manytume, kad mokytoju galėjo dirbti vyras, perkopęs dvidešimtmetį, turėtume spėti šio garsaus žmogaus gimimo datą esant tarp 1510-1520 metų. Tuo metu, Gardamo-Švėkšnos plotelyje žemę valdė du dvarai: Švėkšnos ir Laukstėnų, o Gardamo apylinkės priklausė karališkajam dvarui. Tyrinėtojų manymu, pirmosios lietuviškos knygos autoriaus tėvai buvo dvaro tarnautojai, o ne valstiečiai. Dana Junutienė savo straipsnių knygoje „Laiko sąskambiai“ (2005, 106) primena dar vieną svarbią aplinkybę: „Martyno Mažvydo mama buvo aukštaitė, o tėvas – žemaitis, ir susituokusi jaunoji pora apsigyveno ne jaunosios namuose, kaip buvo įprasta, o jaunojo tėvų namuose“. Galbūt Laukstėnų ar Švėkšnos dvarininkai buvo pasikvietę jaunąją moterį kaip dvaro tarnautoją, ir čia ji sukūrė šeimą. Šiose vietose prabėgo mažojo M. Mažvydo vaikystė, čia jis žaisdamas su draugais kalbėjo švėkšniškių-gardamiškių šnekta.

Per Laukstėnų ir Švėkšnos dvarų žemes ėjo tuo metu svarbus vieškelis, jungęs Prūsiją su Livonija. Pirkliai galėjo jaunojo M. Mažvydo tėvus supažindinti su Martyno Liuterio mokymu, taip vaiko sąmonėje galėjo imti formuotis tam tikri daigai, paskiau nulėmę tolesnįjį jo gyvenimą. Tai turėjo būti gana tvirtai ant žemės stovinti šeima, galinti pasirūpinanti sūnaus M. Mažvydo išsilavinimu.

M. Mažvydas tvirtai įėjo į mūsų literatūros istoriją. Baigęs Karaliaučiaus universitetą, tapo Mažosios Lietuvos Ragainės parapijos evangelikų liuteronų kunigu. Beje, mirus „Katekizmo“ autoriui jo pusbrolis Karaliaučiaus parapijos taip pat evangelikų liuteronų kunigas Baltramiejus Vilentas perėmė M. Mažvydo rankraštinį palikimą ir užbaigė leisti jo verstas giesmes.

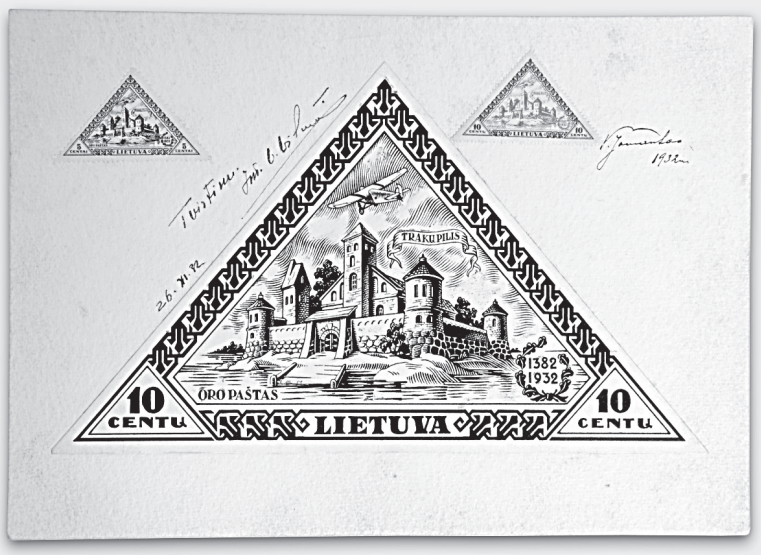
Dabar A. Žibaitis žiūrėdamas į apleistą sodą, kur kažkada būta dvaro, į vienišą liepą, galvoja, kodėl Šilutės literatūrinės kraštotyros H. Zudermano klubo nariai nutarė, kad paminklinis akmuo turėtų būti čia, kur prasideda Laukstėnų kaimas. Gal nuojauta? Sako, kad žmogus klausydamas savo širdies visada suranda geriausią sprendimą. Gal, kaip mano straipsnio autorius, čia iš tikrųjų mažojo Martyno bėgiota, žaista?

* Žmonės kelyje : [straipsnių rinkinys apie Šilutės kraštą ir žmonės] / Anatolijus Žibaitis. – Šilutė : [A. Žibaitis], 2007 ([Marijampolė] : „TeleSATpressa“ sp.). – 130, [1] p. : iliustr., faks., portr. Tiražas [400] egz.

Muziejus laikraštyje (Nr. 16)

Trakai pašto ženkluose

Trakų istorijos muziejus yra sukaupęs gausią pašto ženklų kolekciją. Ypač įdomūs šiame rinkinyje pašto ženklų projektai, kurių surinkta per keliasdešimt. Ženklų projektai - tai originalūs piešiniai, kuriuos piešė geriausi Lietuvos dailininkai A.Varnas, A.Žmuidzinavičius, J.Buračas. Pašto ženklų yra sukūrę ir A.Galdikas, J.Burba, P.Galaunė, V.Jomantas, P.Rimša bei kiti dailininkai. Dalis projektų buvo įgyvendinta, jie tapo tiražuotais pašto ženklais, dalis - taip ir liko projektais.

Pašto ženklo projektas, 1932 m. Foto V.Neliubinas

1918 m., kuriantis Nepriklausomai Lietuvos Respublikai, nepaisant pirmųjų sunkumų, pašto ženklų leidyba plėtojosi. Ženklai buvo gana meniški, nedidelio tiražo ir greitai įgijo prestižą pasauliniuose filatelijos kataloguose.

Pirmieji pašto ženklai su Trakais išleisti 1921 m. Vidurio Lietuvoje (Litwa Środkowa). 1923 m. liepos 12 d. buvo išleista Klaipėdos laida (Klaipėdos atgavimui). Šiuos ženklus kūrė dailininkas J. Buračas. Du pašto ženklai 25 ct. ir 3 Lt. nominalo skirti Trakų pilies griuvėsiams.

Ypatingai puošni „Lietuvos vaiko“ trečioji oro pašto laida, išleista 1933 m. Šios našlaičiams ir pamestinukams remti skirtos serijos dailininkas nežinomas. 5 ct. ir 10 ct. nominalo trikampiai ženklai skirti didžiojo kunigaikščio Kęstučio statytai Trakų piliai. Visuose istoriniais motyvais pieštuose ženkluose yra data „1382-1932“. 1932 m. lapkričio mėn. buvo paskelbtas konkursas šiai pašto ženklų serijai sukurti. Projektas trikampio formos, piešinys užklijuotas ant pasporto. Ženklą puošia augalinis ornamentas – stilizuoti tulpių žiedai. Centre – rekonstruota Trakų salos pilis, virš jos užrašas „Trakų pilis“ ir skrendantis lėktuvas. Kairiajame kampe užrašas „Oro paštas“, o dešiniajame kampe ąžuolo lapų vainike data „1382-1932“. Apačioje užrašas „Lietuva“ ir nominalas 10 centų. Prie projekto priklijuoti ir tikrieji pašto ženklai. Antroje pusėje yra pašto ženklų spausdinimo komisijos pirmininko Pr. Vilučio parašas. Patvirtinti pašto ženklai buvo atspausdinti Kauno vyriausybinėje spaustuvėje litografiniu būdu lapais po 100 ženklų. Šių ženklų tiražas 122.000, dalis šio tiražo pašto ženklų buvo neperforuoti. 2006 m. Trakų istorijos muziejus įsigijo šio pašto ženklo projektą.

1940 m. gegužės 6 d. išleista Vilniaus atgavimo laida. Ženklų dailininkas E.Krasauskas. 60 ct. nominalo ženklas skirtas Trakų salos pilies griuvėsiams.

Sovietinės okupacijos metais tik 1973 m. gruodį buvo išleistas pašto ženklas, skirtas Trakams. Šis ženklas išleistas 3,8 mln. tiražu, serija „Pabaltijo respublikų istorijos ir architektūros paminklai“, užrašai lietuvių-rusų k.

Atkūrus Nepriklausomybę, pirmieji pašto ženklai su Trakų salos pilimi išleisti 1991 m. rugsėjo 28 d. Vienas ženklas iš serijos „Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino 650 mirties metinės“ 30 ct. nominalo skirtas Trakų salos piliai. Ženklo dailininkas K.Katkus. 1995 m. lapkričio 18 d. išleistoje serijoje „Architektūros paminklai. Pilys“ 70 ct. nominalo ženklas taip pat skirtas Trakų salos piliai. Ženklo dailininkas E.Gūzas. 1998 m. rugsėjo 12 d. išleista ženklų serija „Miestų herbai“. Pašto ženklas 70 ct. nominalo skirtas Trakų miesto herbui. Ženklo dailininkas A.Každailis. 2001 m. balandžio 14 d. išleista serija „Europa. Vanduo – gamtos turtas“. Vienas ženklas 1.70 Lt. nominalo skirtas Trakų Galvės ežerui, kurio saloje matosi Trakų salos pilies fragmentas. Ženklo autorius G.Pempė.

Įdomiausia serija mums muziejininkams išleista 2007 m liepos 28 d. „Iš muziejaus fondų. Trakų istorijos muziejus“. Tai - pašto ženklų lapas su dviem pašto ženklais ir penkiais kuponais, kuriuose Trakų muziejaus eksponatai bei Trakų miestas. Šie ženklai skirti Trakų istorijos muziejaus 60 metų sukakčiai. Ženklų dailininkė I.Balakauskaitė.

Tikiuosi, kad ateityje bus sukurti nauji pašto ženklai su Trakų simboliu – Trakų salos ir pusiasalio pilimis.

Direktorius Virgilijus Poviliūnas

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno" ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10.00-18.00. Išeiginė-pirmadienis ir antradienis.

Muziejus laikraštyje (Nr. 17)

Radiniai iš Eitulionių pilkapyno

Romėniškas laikotarpis (I-IV a. po Kr.), dar kitaip Lietuvos archeologijoje vadinamas aukso amžiumi, išsiskiria papuošalų formų bei ornamentikos įvairove. Kita vertus, tuo metu vyko ryškūs socialiniai bei etnokultūriniai procesai, turėję įtakos vėlesniems amžiams. Šiuo laikotarpiu Lietuvoje išskiriamos šešios etnokultūrinės sritys su tik joms būdinga laidosena bei įkapių kompleksais. Rytų Lietuvos pilkapių kultūra susiformavo vėliausiai. Jos atsiradimui turėjo įtakos IV a. vykę kultūriniai procesai, kurių metu į buvusios brūkšniuotosios keramikos kultūrinę sritį (rytų Lietuvoje) atsikėlė nauji gyventojai iš Šiaurės Lietuvos bei iš pietinės Užnemunės. Atvykėliams susiliejus su vietos gyventojais, susidarė sąlygos formuotis Rytų Lietuvos pilkapių kultūrai, su tik šiai etnokultūriniai sričiai būdingais laidojimo papročiais bei materialine kultūra.

1978-1981 metais Trakų istorijos muziejaus tyrinėtas Eitulionių pilkapynas (Trakų r., Semeliškių apyl.; tyrimų vadovas A. Bliujus) priklausė IV-V a. bendruomenei, kurios kilmės reikėtų ieškoti tarp naujakurių iš pietinės Užnemunės. Tyrimo medžiaga atskleidžia, kad tarp šios bendruomenės narių jau buvo pasiturinčių, tam tikrą socialinį statusą užimančių asmenų. Tai liudija pilkapyje Nr.2 aptiktas turtingas degintinis moters kapas. Mirusioji buvo palaidota su dviem žiedeliniais antsmilkiniais, šaukštine antkakle, pasagine sege, lankine sege lenkta kojele, dviem rankogalinėmis apyrankėmis ir dviem mažais pusrutulio formos spurgeliais. Dalis dirbinių deformuoti ir nuo karščio apsilydę, o tai rodo, jog mirusioji buvo sudeginta kartu su įkapėmis.

Bene įdomiausias kape rastas radinys - emaliuota pasaginė segė. Jos viduryje esantis stačiakampis bei galai yra puošti raudona emale. Segė priklausytų pačiam vėlyviausiam pasaginių segių tipui.

Radiniai iš Eitulionių pilkapyno (IV-V a.). Foto V.Neliubinas

Analogiškų aptikta Medžionių pilkapyne ir kitur. Sprendžiant pagal kape rastas įkapes, šis papuošalas priklausytų IV a. II pusei – V a. pradžiai. Minėtina, jog bespalvio stiklo mase Lietuvoje puošdavo ne tik seges, bet ir kaklo papuošalus (kabučius), apyrankes, žalvarines juostas, žirgo kamanas ir daugelį kitų dirbinių. Tačiau, visgi dirbiniai puošti emale Lietuvoje yra gana reti. Ankstyviausi jų datuojami II a. po Kr., o kalbant apie pagaminimo vietą, dalis tokių papuošalų į Lietuvą pateko iš Romos imperijos provincijų. Lietuvoje tokiu centru galėjo būti Vidurio Lietuva, greičiausiai, Marvelės kapinyno (Kauno r.) apylinkės, kur rasti ankstyviausi emale puošti radiniai.

Moters kape rastos rankogalinės apyrankės taip pat priklauso rečiau randamiems dirbiniams. 1986 metų duomenimis, Lietuvoje buvo aptikta tik 20 vienetų šių papuošalų. Daugiausiai jų rasta Rytų Lietuvos pilkapių etnokultūrinėje srityje, Užnemunėje, pavienių - šiaurės rytų Lietuvoje. Šios apyrankės datuojamos IV a. Kalbant apie išorės ypatybes, jų lankeliai platūs, puošti horizontaliais bei vertikaliais grioveliais. Trakų istorijos muziejuje saugomų apyrankių lankelio plotis siekia 9 cm.

Žinant, jog IV –V a. Rytų Lietuvos pilkapiuose mirusieji laidoti su ne itin gausiomis įkapėmis, šis, Eitulionių pilkapyne rastas moters kapas, bei jo inventorius yra tikrai turtingas. Greičiausiai, pilkapyje buvo palaidota pasiturinti bendruomenės narė.

Archeologijos skyriaus vedėjas Ugnius Budvydas

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno" ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10.00-18.00. Išeiginė-pirmadienis ir antradienis.

„VORUTOS“
KULTŪROS PRIEDAS
RYTŲ LIETUVAI

2008 04 26 Nr 22 (30)

Lietuviškas baras

Neabejingi Rytų Lietuvai

Gerb. Vilnijos mylėtojai,

Šiandien švenčiame garbingą jubiliejų, kuris, įvertinus nueitą kelią, rodo organizacijos brandą, jos gyvybingumą, darbų mastą. Tik stebėtis belieka, kai išgirsti neabejingų ir aktyvių visuomenininkų savo laisvalaikio sąskaita atliktus darbus, skirtus suteikti vilties už šalies ribų gyvenantiems tautiečiams.

Daug dėmesio draugija skiria ir Rytų Lietuvai, dažnai pareikšdama valdžios institucijoms daug priekaištų dėl abejingumo šiam kraštui, kurio dviejuose rajonuose lietuviai - mažuma. Man pažįstama situacija šioje Lietuvos dalyje. Vietos gyventojai, jei kalbėsime apie artimiausius rajonus, atranda savo vietą Lietuvos visuomenėje, drąsiau integruojasi į jos ekonominį, politinį gyvenimą. Be jokios abejonės tam geras sąlygas sudarė aktyvios visuomenės dalies – jaunimo lietuvių kalbos mokėjimas, jų europietiškas mąstymas. Vaikai labai gabūs. Teko matyti, kaip pirmokėliai, nežinoję nieko apie lietuvių kalbą jau per Kalėdas gražiai deklamavo eilėraščius, gana laisvai šnekėjo. Jiems nebebus nejauku dirbti ir gyventi kitose Lietuvos vietose, juolab dabar, kai, regis, laikys bendrą lietuvių kalbos egzaminą baigdami mokyklas. Ką jie toliau darys, kur mokysis, ko sieks, daug priklauso nuo pedagogų, tėvų, mūsų visų. Labai svarbu nebūti abejingiems, išklausyti jaunimo pageidavimus bei siūlymus. Tolerancija, įsiklausymas į visų nuomonę, geriausias vaistas nuo radikalizmo. Kita vertus, reikia siekti kuo geresnių darbo, gyvenimo ir buities sąlygų sudarymo šiame krašte. Dabar, kai esame ekonomiškai stipresni, tai padaryti galime.

Taip jau susiklostė, kad man yra artimas Vilnius ir Rytų Lietuvos kraštas, teko ir dabar tenka daug bendrauti su vietos gyventojais. Tai labai nuoširdūs žmonės, tik, deja, kalbant apie vyresnio amžiaus gyventojus, labiau užsidarę savo erdvėje. Bandykime patekti į jų širdis. Tuo kaip tik pasinaudoja aktyviai veikianti Lietuvos lenkų rinkimų akcijos partija (LLRA), kurios kai kurie nariai yra nusiteikę gana radikaliai. Beje, rinkimų į savivaldybes metu girdėjome nemažai netiesos apie Lietuvos siekius integruojant Rytų Lietuvos kraštą. Buvo ir teisingos kritikos, ir tai nestebina. Nemažai vietos gyventojų, beje, kaip ir kitose Lietuvos vietose, ne visada patenkinti valdžios sprendimais, ypač žemės reforma, jos eiga, kuri dėl įvairių objektyvių ir subjektyvių sąlygų Vilnijoje yra gerokai sudėtingesnė.

Neginčytina, kad per pastaruosius metus, nereiktų nubraukti ir tarybinio laikotarpio, šių rajonų ekonominis gyvenimas žymiai pagerėjo. Pastatyta daug naujų ir geros kokybės kelių, neliko medinių tiltų, plečiasi gyvenvietės, ryšių tinklas, ateina vis daugiau verslo atstovų, gerinama socialinė ir inžinerinė infrastruktūra. Tikiuosi, tam dar didesnį impulsą suteiks rajonų bendrieji planai, kuriuos patvirtinti žadama dar šiais metais.

Susitikę su gyventojais, o prieš pastaruosius rinkimus su savo kolegomis daugelį apėję supratome, kad jie laukia permainų. Deja, tai įmanoma padaryti tik per rinkimus, o juose balsuota skirtingai nei mes tikėjomės. Matyt, baimė, o gal savotiškas solidarumas paėmė viršų. Kita vertus, balsavimo rezultatai, ypač Vilniaus rajone, neatspindi gyventojų nuomonės, nes daugelis gyvenančių aplink Vilnių, vis dar deklaruojasi gyvenamąją vietą Vilniaus mieste.

Man krito į akis keletas vietos gyventojų pastabų, jog gyvenimas būtų prastesnis, jei nebūtų Lenkijos valstybės paramos, kad LLRA dėka tas daroma. Tai labai svarbu, nes iš tikrųjų kažkokia parama gaunama. Kita vertus, kol kas dominuojanti partija, pasisavindama Lietuvos ekonomikos vaisius, pastoviai tendencingai teigia, kad pvz., Vilniaus rajonas yra prasčiausiai finansuojamas iš visų Lietuvoje esančių savivaldybių.

Žmonės turi žinoti ir justi tiesą apie Lietuvos valstybės siekius pagerinti jų gyvenimą, todėl, manau, kad visomis galimomis priemonėmis reikia siekti, kad valstybinės valdžios institucijos parengtų valstybinę Rytų Lietuvos programą, apimančią švietimo, socialinės, kultūrinės, sportinės, inžinerinės infrastruktūros plėtojimo sritis. Vietos gyventojai matytų valstybės dėmesį (šios įstaigos turėtų priklausyti apskričiai) ir jaustų faktinę paramą. Tada ir spekuliacijos Lenkijos parama baigtųsi.

Daugelis Lietuvos gyventojų tokius sprendimus palaikytų, nes neabejoju, žemaitis, suvalkas, dzūkas ar aukštaitis nėra abejingi Vilnijos reikalams. Apie dabartinę padėtį, apie tikslus būtina visus Lietuvoje kuo plačiau supažindinti, ypač dabar, kai ateina rinkimų į Seimą laikas. Suprantu, kad visuomeninės organizacijos galimybės ribotos, bet tik Jūs, aktyvūs Lietuvos piliečiai, prasidedančioje rinkiminėje kampanijoje, per gimininigas visuomenines organizacijas, pažįstamus, galite tai padaryti. Norėtųsi, kad apie Rytų Lietuvos istoriją daug rašantis istorijos laikraštis „Voruta“ būtų platinamas visoje Lietuvoje. Reikia išnaudoti būsimų kandidatų kalbas, juos klausinėjant apie Vilnijos problemas bei būdus joms spręsti. Tik tada, patekę į Seimą, jie motyvuotai ir valstybiškai galės spręsti uždavinius dėl geranoriškos paramos šiam kraštui.

Tai, žinoma, turėtų būti visų čia nepaminėtų partijų pagrindinis tikslas. Apie tai mes jau garsiai kalbame. Kartu turime būti labai tolerantiški ir nesudaryti jokių prielaidų tautinei nesantaikai. Esame XXI amžiuje ir būdami savo šalies piliečiais turtinkime senąją Europą, didžiuokimės savos sostinės garbe būti Europos kultūros sostine, darniai sutikime Lietuvos tūkstantmečio vardo paminėjimo jubiliejų.

Linkiu didelės sėkmės Jūsų organizacijos veikloje.

Gediminas PAVIRŽIS, Vilnius

Kalba, pasakyta „Vilnijos“ draugijos suvažiavime

Sukaktuvinis „Vilnijos“ suvažiavimas

Leonardas ALEKSIEJŪNAS, Vilnius

Atkelta iš 1 p.

tų Lietuvos švietimo reikalų. Ypač svarbus draugijos tikslas tuo metu buvo padėti etninių šeimų lietuviams. Rūpintis Vilnijos krašto lietuviškomis mokyklomis, etninių šeimų lietuvių prigimtinės, lietuviškos tapatybės išsaugojimu, puoselėjimu – tai ir dabar jos opiausi dalykai.

Rūpesčių rūpestis – mokykla

„Vilnijos“ draugijos švietimo grupės vadovas, „Ryto“ draugijos pirmininkas Algimantas Masaitis pateikė suvažiavimo dalyviams išsamų mokyklų padėties Vilniaus ir Šalčininkų rajonuose vaizdą. Buvo laikas, kai Vilniaus, o ypač Šalčininkų rajone švietimas lietuvių kalba vos ruseno. Beveik nebuvo mokyklų, dirbančių lietuvių kalba. Imta jas steigti. 1989 m. atidaryta Rudaminos 2-oji, 1991 m. – Juodšilių „Šilo“, 1992 m. – Maišiagalos Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo, Nemenčinės 2-oji, Paberžės „Verdenės“ vidurinės mokyklos, 15 pagrindinių mokyklų bei mokyklų-darželių. 1993-1996 m. atidarytos dar 9 mokyklos arba lietuvių kalba dirbančios klasės. Visa tai – Vilniaus rajono teritorijoje.

„Apie 1996 metus, Vilniaus ir Šalčininkų rajonų savivaldybes jau valdant Lietuvos lenkų rinkimų akcijai, mokyklos išaugo, daug kur reikėjo atdaryti penktąsias klases, - kalbėjo A. Masaitis. – Rajonų vadovai pareiškė, kad nėra lėšų ir jokių naujų klasių-komplektų nebus atidaroma. Kreipėmės į Vilniaus apskrities viršininką Alfonsą Macaitį. Pavyko! Penkiose Vilniaus ir Šalčininkų rajonų mokyklose atsirado penktosios klasės. 1997-aisiais tuose rajonuose duris atvėrė penkiolika Vilniaus apskrities pavaldumo mokyklų: Šalčininkų – dešimt, Vilniaus – penkios“.

Praėjo dešimtmetis, galima pasidžiaugti nemažai nuveikus, iškovojus, bet ir kyla nerimas dėl lietuviškų mokyklų Pietryčių Lietuvoje. Vienas iš daugelio nelinksmo vaizdelio paveikslėlių. Pernai pavasarį priimtu Vilniaus rajono savivaldybės tarybos nutarimu Glitiškių 2-oji pradinė mokykla (dėstoma lietuvių kalba, 28 mokiniai) prijungta prie Glitiškių 1-osios (dėstoma lenkų kalba, 5 mokiniai), o vėliau prijungtas ir vaikų darželis – ir pertvarkyta į mokyklą-darželį. Glitiškių mokykloje-darželyje lietuvių kalba mokosi jau tik 14 mokinių.

Metais anksčiau iš Vilniaus apskrities Valstybinės švietimo priežiūros skyriaus bei Švietimo ir mokslo ministerijos darbuotojų sudaryta komisija patikrino 30 lietuvių ir lenkų mokoma kalba mokyklų Vilniaus rajone. Nustatyta, kad lietuvių kalba dirbančių mokyklų finansavimas ar aprūpinimas baldais, mokymo priemonėmis bei kompiuterine technika mažesnis 50, o kartais net 70 proc.

Atliktas sociologinis tyrimas „Mokymosi prieinamumas Vilniaus rajono gyventojams“. Jį inicijavo trišalė darbo koordinavimo grupė, sudaryta iš Vilniaus rajono savivaldybės, Vilniaus apskrities viršininko administracijos bei Švietimo ir mokslo ministerijos atstovų. Tarp tyrimo išvadų, rekomendacijų, apibendrinimų nurodoma, jog „yra pagrindas teigti, kad lietuvių, taip pat Lietuvos tautinių mažumų – rusų, baltarusių – interesams švietimo sektoriuje Lenkų rinkimų akcijos valdoma savivaldybė atstovauja nepakankamai“.

„Vilnijos“ draugijos Šalčininkų skyriaus pirmininkas, Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazijos direktorius Vidmantas Žilius prisiminė laikotarpį, kai lietuviškas švietimas rajone gyveno gaivaus pakilimo metą. Sulaukta valdžios, o ypač – šviesiosios visuomenės didelio dėmesio, paramos. Steigti, statyti lietuviškas mokyklas, jas aprūpinti labai daug padėjo Kauno inteligentija, „Vilnijos“ draugijos miesto skyrius. Jo pirmininkas Alfonsas Petrukevičius buvo ir jubiliejinio suvažiavimo delegatas. „Vilnijos“ Kauno ir Šalčininkų skyrių vadovai, pasidaliję gerų darbų prisiminimais, regis, nesijaučia ramūs: šiandien tokių darbų reikia ne mažiau.

Apie gausaus iškilių šviesuolių būrio rūpinimąsi Vilnijos krašto lietuviškomis mokyklomis „Zigmo Zinkevičiaus, Alio Vidūno laikais“, nūdienos inteligentijos aktyvaus dalyvavimo šioje veikloje reikmę kalbėjo ir buvęs Vilniaus apskrities viršininko patarėjas, Rytų Lietuvos kultūros, švietimo nepailstantis darbininkas Jonas Endriukaitis, kiti suvažiavimo dalyviai. Vilniaus apskrities Socialinių ir bendrųjų reikalų departamento direktorius Jonas Vasiliauskas prisiminė, kaip jį traukė į „Vilnijos“ veiklą Rimantas Klimas. Jis, anuomet Lietuvių etninės kultūros draugijos pirmininkas, 1992-1993 m. Lietuvos Respublikos miškų ūkio ministras, draugijos sukaktuvinio suvažiavimo dieną Karininkų ramovėje daugiausiai reiškėsi kaip dainininkas. Akademikas Z. Zinkevičius, 1996-1998 m. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras, suvažiavime nedalyvavo, perdavė sveikinimus bei dovanų – knygų. Kaip ir

Nukelta į 16 p.

Vilniaus dienoraštis

(1915.XII. 26 – 1919.XI. 26)

Kun. Pranas BIELIAUSKAS

Tęsinys. Pradžia Nr. 23 2007

Visi dairosi, ar pilna Katedra. Vieni geros nuotaikos, kiti susimąstę, kad dar mažai žmonių, dar daug tuščios vietos. Štai jau pamokslininką K. Liubėną į sakyklą lydi du klierikai. Perskaitęs Evangeliją išsitraukė vakar cenzūruotą popierių ir išskleidęs jį ant pulpito pradėjo: „Kas cesoriaus, atiduok cesoriui, o kas Dievo – Dievui. Dievui atiduoti garbę tai mūsų pirmaeilis dalykas. Gi cesoriui antraeilis". Pamokslininkas prikibo prie antraeilio ir jam pašventė visą pamokslą. Pasakojo, kad Dievas neuždraudė naudotis žemiškais dalykais. Pradėjo aiškinti Lenkijos istoriją nuo 965 m. Lenkija plito, augo, buvo galinga, turkus mušė. Ir buvo gi tada tėvynė laiminga... „Polska nasza"[305] tuomet valgė ir gėrė, ko ir kiek tik norėjo. „Za króla Sasa jedę, pij i popuszczaj pasa"[306]. Tačiau tokia gerovė sugadino žmonių gerus papročius, atšaldė tikėjimą, o to pasekmė – nuodėmingas lenkų gyvenimas. Išskaičiavo visus tris Lenkijos padalijimus (1772, 1775, 1791). „Rozczłonkowane obszary Polskie"[307]. Pradėta uždarinėti bažnyčias, vienuolynus, tremti į Sibirą kunigus. Štai vyskupai A.P. Krasinskis, K. Hrynevickis, S.A. Zveravičius, pagaliau vysk. E. Roppas buvo ištremti į Rusiją[308]. Sugaudus karo trimitams iš pamatų pajudėjo valstybės, o Lenkijai davė galimybę atgimti. „Mūsų mokyklos, – sako jis,– pradėjo veikti, visi sukrutome ir štai pradėjome šaukti: „z tej biednej ziemi, z tej łez doliny, przed Twym ołtarzem zanosim błagania, ojczyznę wolność racz nam wrócić, Panie. Już Polska zmartwych stała"[309],– kelissyk kartojo. „Polska przedmurze chrześcijaństwa[310] tarp Rytų ir Vakarų!" Pabaigoje kreipėsi į Švč. Aušros Vartų ir Čenstakavos Mariją, „Królowy naszego narodu"[311], taip baigė lenkišką pamokslą.

Savo pamoksle išaukštino Lenkiją, Erelį su Vytimi suvienytą. Kai buvo minimas Erelis, vaikai iškėlė vėliavą su Vytimi aukštyn. Mat pademonstravo, kad visi pamatytų. Po sumos sugiedota „Święty Boże"[312], suteiktas palaiminimas Švenčiausiuoju Sakramentu ir sugiedota „Boże, coś Polskę".

Su gimnazistu lietuviu P. Baranausku greitai išėjome į gatvę pasidairyti.

Pro šonines Katedros duris išėjo apie 30 vaikų, giedodami „Boże, coś Polskę", nešini ereliu; be kepurių, plaukai susitaršę. Po to kita kuopa. Vienas kitas magistrato „susenęs grybas". Toliau gimnazijos mokiniai (ės), ponas, ponia. Ir bobelės kemšasi. Mat eis į Aušros Vartus. Gieda, dainuoja: „Jeszcze Polska nie zginęła", „Wilno – Warszawę racz połączyć, Panie"[313]. Kitoj gatvės pusėj peštynės, lazdomis pliekėsi vyriškiai.

[257] Breste 1918 m. kovo 3 d. buvo pasirašyta taikos sutartis tarp Rusijos ir Vokietijos bei jos sąjungininkų. Šia sutartimi Vokietijai atiteko jos užgrobtos teritorijos, Rusija įsipareigojo demobilizuoti armiją bei laivyną, išmokėti Vokietijai 6 mlrd. markių kontribuciją ir t.t.

[258] T.y. Seinų vyskupijos administratoriui kunigui Matui Dabrilai (1846–1935), nes Juozas Stankevičius buvo šios vyskupijos kunigas. Vyskupas Antanas Karosas 1915 m. vasarą vizituodamas parapijas buvo atkirstas nuo Seinų ir pasitraukė į Rusiją; iki jo sugrįžimo 1917 m. vyskupiją administravo Vilkaviškio klebonas M. Dabrila.

[259] Karantiną (iš lenk. kwarantanna); Vileika – dabar Naujoji Vilnia.

[260] Onušiškiu vadintas Onuškis.

[261] Visuomenės veikėjas Pijus Grajauskas (1890–1947), grįžęs į Vilnių iš Rusijos.

[262] Kunigas Jonas Jaškevičius (Jaśkiewicz, 1891–?), vėliau seminarijos choro vadovas.

[263] „Neturime kariuomenės apsiginti – blogai mums" (lenk.).

[264] „Viešpatie, gelbėk, nes žūstame", „Dieve, padėk mums ištverti", „Dieve, išgelbėk Lenkiją" (lenk.).

[265] „ Dieve, duok mums vienybę" (lenk.).

[266] „Dieve, apšviesk mus" (lenk.).

[267] „Teikis grąžinti mūsų Tėvynei laisvę, Viešpatie" (lenk.). Tai giesmės „Boże, coś Polskę" priedainio fragmentas.

[268] „Teikis apversti, Viešpatie" (lenk.), t.y. padaryti atvirkščiai.

[269] Liaudies sąjunga buvo įkurta 1917 m. kovą Peterburge kaip „lietuvių katalikų darbo žmonių susivienijimas", siekė „išmokinti lietuvius branginti šv. tikėjimą, mylėti savo kalbą, savo šalį, raginti visus prie apsišvietimo ir padėti apsišviesti".

[270] Kunigas Vladislovas Draugelis (1880-1940) iš Odesos grįžo į Lietuvą tik 1921 m. Gali būti, čia rašoma apie Eliziejų Draugelį (1888-1981), gydytoją, 1918 m. grįžusį iš Rusijos. Jis buvo krikščionių demokratų veikėjas, kooptuotas į Valstybės Tarybą, vėliau Seimo narys. Tuo metu daugelis kunigų, neturėjusių nuolatinių pareigų parapijose, daugiau veikusių politikoje, nenešiodavo sutanų.

[271] Krikščionių demokratų savaitraštis, leistas 1916–1918 m. Petrograde ir Voroneže, redagavo kun. Juozas Vailokaitis; po 1917 m. Liaudies sąjungos organas.

[272] Šlovė, Drąsa-teisingumas, Galia (lot.).

[273] Kunigas Zigmantas Levickis (Lewicki, 1877–?), Vilniaus seminarijos profesorius.

[274] Krikščionių demokratų savaitraštis, leistas Vilniuje 1917 m. gruodžio 29 d.– 1918 m., redagavo A. Stulginskis.

[275] Kunigas Mykolas Krupavičius (1885–1970), karo metais buvęs Rusijoje, 1918 m. grįžo į Lietuvą, LKDP veikėjas.

[276] Vytautas Endziulaitis (1893–1918), krikščionių demokratų veikėjas.

[277] Tikriausiai Matas Bagdonas (1895–?), 1915–1918 m. dėstęs matematiką Vilniaus lietuvių gimnazijoje.

[278] Čia – visose apskrityse (iš vok. Kreisamt – apskrities valdyba).

[279] „Lietuviai nekenčia lenkų" (lenk.).

[280] „Lietuviai suėdė vieną kunigą" (lenk.).

[281] Lietuvos Taryba 1918 m. birželio 4 d. balsavo už Viurtembergo kunigaikščio Vilhelmo von Uracho (Urach, 1864–1930) pakvietimą Lietuvos karaliumi; rugpjūčio 12 d. jis turėjo oficialiai užimti Lietuvos sostą kaip Mindaugas II.

[282] Linartas Jurgis (1882–1945), 1918 m. grįžo iš Rusijos, visuomenės veikėjas.

[283] Kunigas Feliksas Baltuška (1865–1944), 1899–1930 m. Nemunaičio klebonas.

[284] Juozas Tūbelis (1882–1939), politikos veikėjas, vėliau ministras pirmininkas.

* Iki X. 18 d. įrašo – nedatuota įklija.

[285] Krikščionių demokratų žurnalas, skirtas valstiečiams, ėjo 1907–1914 ir 1918–1933 m. Minimu laikotarpiu jį Kaune leido Šv. Kazimiero draugija.

[286] Jaunimo sąjungos „Pavasaris" žurnalas, leistas 1912–1914, 1920–1940 m. Kaune. Minimu laikotarpiu, 1918 m. liepos–gruodžio mėn., leistas Vilniuje.

[287] Krikščionių demokratų savaitraštis, 1918 m. leistas Vilniuje, 1919–1939 m. Kaune.

[288] Socialdemokratų savaitraštis, leistas Vilniuje 1917–1919 m.

Kun. Konstantinas Stašys

[289] Kunigas Jonas Masiulis (1862–1931), 1914–1928 m. Darsūniškio klebonas.

[290] Pranas Eidukevičius (1867–1926), LKP veikėjas, 1915–1919 m. gyveno Vilniuje; 1918 m. pab.–1919 m. pr. Vilniaus darbininkų atstovų tarybos pirmininkas.

[291] 1915 m. įkurta Vilniaus berniukų gimnazija – pirmoji vidurinė mokykla, kurioje mokyta lietuvių kalba.

[292] Kanauninkas Stanislovas Maciejevičius (Maciejewicz, 1869–1940), nuo 1899 m. šv. Kotrynos bažnyčios rektorius, Rusijos Dūmos, vėliau Lenkijos Seimo narys.

[293] „Tautos šventę" (lenk.).

[294] Vilniaus Dviklasės mokyklos mokytoja.

[295] Matyt, Konstantinas Stašys, mokytojas. Grįžęs iš Rusijos 1918 m., iki 1940 m. gyveno Vilniuje, dirbo Laikinajame Vilniaus lietuvių komitete ir kt.

[296] Petras Insoda (1893–1954) – lietuvių veikėjas, 1922 m. Lenkijos valdžios ištremtas į Lietuvą.

[297] Tuo metu Vilniuje gyveno ir dirbo du kunigai Adomai Savickiai, dienoraštyje minimas vyresnysis, kapitulos prelatas.

[298] Vėliavos (iš lenk. sztandar).

[299] Apšlakstymą švęstu vandeniu (iš lot. aspersio).

[300] Vokiečių bažnytinės muzikos kompozitoriaus ir atlikėjo Franco Vito (Witt, 1834–1888).

[301] Kanauninkas Stanislovas Jasinskis (Jasieński, 1869–1942).

[302] Kanauninkas, vyskupijos kurijos sekretorius Julius Steckevičius (Steckiewicz, 1879–?).

[303] Kunigas Juozapas Alchimavičius (Alchimowicz, 1889–?).

[304] Kunigas Bronislovas Jelenskis (Jeleński, 1891–1959).

[305] „Mūsų Lenkija" (lenk.).

[306] „Už saksonietį karalių valgyk, gerk ir atleisk diržą" (lenk.). Tai lenkų patarlė, apibūdinanti sakso karaliaus Augusto III valdymo laikotarpį (1733–1763 m.), kuomet suklestėjo valstybinė anarchija.

[307] „Padalintos lenkų žemės" (lenk.).

[308] Vilniaus vyskupai Adomas Pranciškus Krasinskis (Krasiński, 1810–1891) tremtyje Viatkoje praleido 20 m. (1863–1883); Karolis Hryneveckis (Hryniewiecki, 1841–1929) ištremtas į Jaroslavlį 1885 m.; Steponas Aleksandras Zveravičius (Zwerowicz, 1842–1907) ištremtas 1902 m. į Tverę (tais pačiais metais išvyko į Sandomirą); E. Ropas, kaip minėta, buvo ištremtas 1907 m., gyveno Peterburge.

[309] „Iš tos varganos žemės, iš tos ašarų pakalnės prie Tavo altoriaus maldaujame, teikis grąžinti tėvynei laisvę, Viešpatie. Jau Lenkija prisikėlė iš mirusiųjų" (lenk.).

[310] „Lenkija krikščionybės atrama" (lenk.).

[311] „Mūsų tautos Karalienę" (lenk.); Čenstochovos.

[312] „Šventas Dieve" (lenk.).

[313] „Dar Lenkija nepražuvo" – pirmieji Lenkijos Respublikos himno žodžiai; "Vilnių – Varšuvą teikis sujungti, Viešpatie" (lenk.).

Tęsinys kitame numeryje

Graikų katalikų bažnyčios istorija

Ukrainietis vienuolis bazilijonas kun. Vasilijus Zinko

Dr. Aldona VASILIAUSKIENĖ, Vilnius

Lietuvos ir Ukrainos valstybės turi gilias, ne kartą tarpusavyje persipynusias, istorines šaknis. Ryškūs švietėjiški bei kultūriniai ryšiai, kuriems, plečiant ekonominį abiejų šalių bendradarbiavimą, skiriamas vis didesnis dėmesys. 2017 m. bus minimas Rytų (Graikų) apeigų katalikų Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino (*OSBM*) 400 metų jubiliejus. Šio ukrainiečių įkurto ordino lopšys – Vilnius (tai vienintelis ordinas, įkurtas Lietuvoje), ordino kūrimo iniciatorius bei dvasinis vadovas yra Ivanas Kuncevičius (Ivan Kuncevič, šv. Juozapatas) ir jo aktyviausias bendradarbis Juozapas Veljaminas Rutskis (Josef Veljamin Rutskij). Lietuvoje įkurto Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino vienuoliai tapo žinomi pastoracine, šviečiamąja veikla – statė bažnyčias (cerkves), vienuolynus, kūrė mokyklas, spaustuves – organizavo leidybinę veiklą. Išgarsėję vienuoliai bazilijonai iš Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino centro – Svč. Trejybės vienuolyno Vilniuje buvo kviečiami į įvairias vietoves dvasiniam – kultūriniam gyvenimui kelti: kūrėsi bazilijonų vienuolynai ne tik Lietuvos, bet ir Lenkijos, Ukrainos ir itin gausiai – dabartinės Baltarusijos teritorijose. XIX a. antrojoje pusėje, o ypač amžiaus pabaigoje, prasidėjus ukrainiečių emigracijai į Amerikos žemyno valstybes (Braziliją, Argentiną), kartu vyko ir vienuoliai – broliai ir tėvai (kunigai) bazilijonai. Ir tuomet, kai po Lietuvos-Lenkijos valstybių padalijimo į carinės Rusijos imperijos sudėtį patekusiose žemėse unitai ir ypač bazilijonai buvo pradėti naikinti, diasporoje (išeivijoje) bazilijonai kūrė vienuolynus, steigė mokyklas, rašė ir leido ukrainiečių vaikams vadovėlius, spausdino katalikiškus laikraščius, knygas.

Ukrainai atgavus Nepriklausomybę vienuoliai bazilijonai galėjo sugrįžti į tėvynę, kurioje, nors ir sulaukę garbingo amžiaus, intensyviai darbuojasi ne tik pastoracinėje srityje, bet ir perteikdami įgytas mokslo žinias. Vienas iš tokių Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino narių – tėvas Vasilijus Zinko (Vasilij Zinko) *OSBM*, 2007 metais paminėjęs du svarbius jubiliejus: vasario 15 dieną 85-erių metų amžiaus, o birželio 1 dieną – 60 metų kunigystės.

Kunigas Vasilijus Zinko *OSBM* ne kartą lankėsi Lietuvoje (Vilniuje, Šiauliuose, Bazilionuose), apie kurią plačiau sužinojo dirbdamas Brazilijoje iš vienuolės s. Rafailos (Vandos Rimkevičiūtės), kurios gyvenimui paskyrė vieną iš daugelio savo knygų.

Keli Vandos Rimkevičiūtės biografiniai duomenys

Sesuo Rafaila (Vanda Rimkevičiūtė (1896 02 19-1981 04 16) – Rytų apeigų katalikių Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos vienuolė (tokio pavadinimo kongregaciją turi ir Lotynų apeigų katalikės, jos veikia ir Lietuvoje, o motininis namas – Panevėžyje). Dirbdamas Brazilijoje, kunigas su ja bendravo ir iš jau sergančios s. Rafailos sužinojo šeimos gyvenimo istoriją.

V. Rimkevičiūtės tėvas Aleksandras Rimkevičius (herbas *Pabog*) kilęs iš Užvenčio. Mažas, kartu su tėvu Onufrijumi Rimkevičiumi, 1863–1864 m. sukilimo dalyviu, ir visa šeima buvo ištremtas į Sibirą. Tėvas, neišlaikęs tremties kančių, greitai mirė. Motina Vilhelmina Borch fon Priker su sūnumi Aleksandru ir kitais vaikais sugrįžo į Lietuvą, tačiau negalėdama čia pasilikti, išvyko į Lenkiją pas V. Borch fon Priker tėvus.

Baigęs studijas, A. Rimkevičius tapo inžinieriumi, tiesė geležinkelį. Greitai buvo paskirtas Rytų – Vakarų (Transsibiro) geležinkelio vyriausiuoju inžinieriumi. Būtent tada, gyvendamas Kijeve, susipažino su kijeviete Marusia Bylivska, pamilo ją, sukūrė šeimą. Iš jų santuokos gimė Vanda. Mirus Marusiai, trečius metukus einanti mergaitė buvo atvežta į Lietuvą.

1908 m., palaidojęs ir antrąją žmoną Luizą Amaliją, netekęs motinos, Aleksandras Rimkevičius su Vanda ir Felicija (dukra iš antros santuokos), išvyko į Braziliją, kuri jį buvo sužavėjusi kelionės po pasaulį metu. Įsikūrė netoli ukrainiečių, bendravo su vienuoliais bazilijonais.

Vanda, būdama išsilavinusi ir mokėdama daug užsienio kalbų, lengvai išmoko ir ukrainietiškai. Vienuolių bazilijonų prašoma pradėjo dirbti ukrainiečių mokykloje. Pedagoginį darbą tęsė ir įstojusi į Rytų apeigų katalikių Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregaciją, pasirinkdama vienuolinį Rafailos vardą.

V. Rimkevičiūtės veikla, ugdant ukrainiečių ir brazilų jaunimą, buvo tokia reikšminga, kad 1968 m. jai suteikė Prudentopolio miesto Garbės pilietės vardą, o po mirties, 1983 m., Prudentopolyje s. Rafailos vardu pavadinta gatvė. Tai vienintelė lietuvaitė (ji save vadino lietuvaite), kurios nuopelnai taip gražiai įvertinti Brazilijoje.

Ukrainoje ne vieno leidimo sulaukusi kun. V. Zinko knyga, kuroje gražiai įamžintas lietuvaitės, egzilyje dirbusios kitų tautų – Ukrainos ir Brazilijos – vardui, aktuali ir Lietuvai. Knyga ne tik išversta į lietuvių kalbą, bet ir parengta mokslinė monografija „Vasilijaus Zinko studija *Sesuo Rafaila* : istorinis-biografinis kontekstas, moksliniai komentarai ir teologinė terminologija“. Tai bus pirmoji Šiaulių universiteto, Lvovo nacionalinio Ivano Franko universiteto ir Metropolito Josifo Veljamino Rutskio Filosofijos teologijos studijų bazilijonų instituto bendrai išleista mokslinė monografija (tarp minėtų aukštojo mokslo institucijų pasirašytos bendradarbiavimo sutartys).

Tad dera žvilgterėti ir į kun. V. Zinko *OSBM* biografinius faktus, jo darbuotę.

Zinko šeima Ukrainoje: tėvai, vaikystė, mokslo metai

Mykolo Zinko (Mikolo Zinko, 1886-1957) ir Marijos Šidlovskos (1894–1956) šeimoje netoli Būgo Sokalių miestelyje (100 km nuo Lvovo šiaurės link ir mažiau nei 30 km nuo Vladimiro – Voluinės miesto, kur gimė Šv. Juozapatas) 1922 m. vasario 15 d. gimęs pirmagimis buvo pakrikštytas Volodymyro Eugenijaus (Volodymyr Evgen) vardu, įstojęs į vienuolyną pasirinko Vasilijaus vardą. Vėliau gimė Bohdanas (mirė mažas), o 1928 m. gimė sūnus Romanas.

Mykolas Zinko – austrų žandaras, kilęs iš Vadovicų (žandaru jis dirbo iki 1918 m.), 1918 m. lapkrityje pėsčias atėjo iš Krokuvos Ukrainą. Atkeliavo ginti Ukrainos (nors jo motina buvo lenkė, tačiau vaikai išauginti ukrainietiška dvasia). Jis tapo Starhordo kaimo komendantu. Lenkams užėmus Ukrainą, ėmėsi komercinės veiklos – dirbo kaimo prekyboje.

Marija Šidlovska – Zinko buvo ligota, tad tvarkėsi namuose, prižiūrėjo vaikus.

Namuose buvo didžiulė tiems laikams biblioteka. M. Zinko užsakydavo Lvove leistą žurnalą vaikams „Skambutis“ (Dzvonoček), kurio nekantriai laukdavo Vasilijus. Jam labiausiai patikdavo spręsti užduotis, aišku, neapsieidavo be tėvo pagalbos. Zinko šeimos bibliotekoje dėmesio sulaukė ir Žovkvoje leistas vienuolių bazilijonų mėnraštis „Misionierius“ (Misionar). 1930–1932 m. pacifikacijos laikmečiu, M. Zinko garsiai skaitydavo apie vykstančius teismų procesus. Motina, klausydama tų žiaurių įvykių, verkdavo. Ašarą nubraukdavo ir tėvas. Tėvas gyrė ir didžiavosi jaunais didvyriais, nebijančiais jokių pavojų. Tokie šeimos vakarai nuo jaunų dienų formavo būsimo bazilijono V. Zinko nacionalinę savimonę, meilę savo kraštui, savo kalbai. Vasilijus pamėgo žurnalą „Misionierius“ ir noriai skaitė paaugęs.

M. Zinko gaudavo ir kitų laikraščių, dar leidžiamų lenkų – žydų, kurioje buvo rašoma apie lenkų gyvenimą Brazilijoje. Taip Vasilijus pirmą kartą sužinojo apie šią valstybę, kuri daug vėliau taps jo antrais namais.

Volodymyras Eugenijus, baigęs šešiametę pradžios mokyklą Sokaliuose, labai troško mokytis toliau. Tačiau Lenkijos potvarkiu, visi kurie norėjo mokytis valstybinėje gimnazijoje, turėjo paimti iš Rytų apeigų katalikų bažnyčios gimimo metrikus ir pernešti į lenkų katalikų bažnyčią. Kitaip į valstybinę gimnaziją nepriimdavo. Motinai kategoriškai paprieštaravus: „Niekada gyvenime!“, sūnus įstojo į Mažąją redemptoristų seminariją Zbojskuose, netoli Lvovo (maždaug 100 km į pietus nuo Sokalių) – čia mažiau reikėjo mokėti už išlaikymą. Pas redemptoristus jis mokėsi dvejus metus, t.y. 1934–1936 m.

Zinko šeima emigracijoje

Tėvai, negalėdami pragyventi, 1936 m. pabaigoje emigravo į Argentiną. Reikėjo pinigų ne tik kelionei, bet ir ne mažiau 1000 dolerių gyvenimo svetimoje valstybėje pradžiai – be tiek neįsileisdavo į šalį. Mat, jei atvykus nepavyktų greitai įsidarbinti, tai turėtų iš ko pragyventi. Tėvai jau iš anksto labai taupė, be to viską pardavė: namą, žemę, gyvulius, daiktus, tad galėjo surinkti reikiamą sumą.

Zinko šeima pasiekė Gdynę ir iš ten laivu 1936 m. lapkričio 11 d. išplaukė į nežinomą, tačiau girdėtą šalį. Tuo pačiu laivu keliavo kelios ukrainiečių šeimos ir daug žydų. Plaukė beveik mėnesį.

Pasiekę Amerikos žemyną, Zinko šeima apsigyveno Argentinos Čiako provincijoje. Tėvai čia nusipirko nedidelę trobelę, dirbo žemę, augino linus. Tačiau nepamiršo ir spaudos. Vos atvykę tapo „Ukrainiečių žodžio“ (Ukrainskoje slovo) skaitytojai. Šį laikraštį leido Švietimo (Prosvita) draugija. Be to gaudavo Šaulių draugijos Argentinoje laikraštį „Mūsų šauksmas“ (Naš klyč). Dera pastebėti, kad Šaulių draugija vėliau tapo Ukrainos valstybinio atgimimo susivienijimu. Be to, buvo leidžiamas ukrainiečių švietėjiškas žurnalas „Žinios“ (Znanja), vėliau pavadintas „Šviesa“ (Svitlo).

Ieškodami geresnio uždarbio, 1941 m. tėvai pardavė trobelę ir išvyko į Buenos Aires. Don Torkvato nusipirkę namą apsigyveno, o tėvas iš ten važinėjo dirbti į Buenos Aires. Dar po kurio laiko jauniausiajam Zinko sūnui Romanui pasistačius namą Monro – ten persikėlė ir tėvai. Mat Romanas buvo baigęs Otokrauzo saleziečių kolegija Buenos Aires, vėliau – La Plato universitetą, kur jis įsigijo laivų statytojų profesiją. Tačiau baigęs, jis dirbo inžinieriumi- techniku elektros srityje (namų elektros pramonėje).

Vasilijaus mokslai: gimnazija, seminarija, studijos Romoje

1939 m. iš Argentinos išvyko mokytis į Braziliją, į Prudentopolį pas vienuolius bazilijonus, kadangi čia įsikūrę redemptoristai buvo ne ukrainiečiai. Tėvas Mykolas Zinko kreipėsi į kun. Marijaną Škirpaną *OSBM*, prašydamas, kad šis priimtų sūnų Vasilijų į seminariją ir greitai sulaukė teigiamo laiško.

V. Zinko pora metų (1939–1941 m.) mokėsi Prudentopolio gimnazijoje. Po to įstojo į vienuolių bazilijonų seminariją, tapdamas vienu iš pirmųjų Šv. Juozapo seminarijos auklėtinių. Seminarijoje mokėsi 8-erius metus: noviciatas, scholastikos, filosofijos bei teologijos studijos.

Iš pradžioje noviciatas buvo Prudentopolyje, tačiau augant vienuolių skaičiui, mokytis scholastikos bei kitų mokslų seminaristai buvo perkelti į Irasemą (Santa Katarinos valstija).

Noviciatūroje buvo griežta tvarka. Atsikėlusių prieš penkias (kėlėsi 4,50 min.) ryto jaunuolių laukė maldos, konferencijos, fiziniai darbai. Tad įtemptai tiek dvasiškai, tiek fiziškai padirbėję vakare pusę devynių guldami, miegodavo kaip užmušti. Dalis novicijų tapo dvasininkais, kiti – liko broliais (dirbo įvairius fizinius darbus: vienas iš jų tapo vienuolyno dailide, jis itin mėgdamas meną, tapė ikonostasus ir pan.).

Studijuodami scholastikos mokėsi Bažnyčios istorijos, retorikos, kalbų (ukrainiečių, portugalų, lotynų, graikų, vokiečių), Ukrainos istorijos, fizikos. Buvo klausomos gero auklėjimo – gero tono, elegancijos paskaitos.

Per filosofines studijas dėstytos tokios disciplinos: filosofija, teodicėja, logika, kosmologija, psichologija, kritika, ontologija, etika ir estetika.

1947 m. pradžioje bazilijonai seminaristai iš Irasemos vėl perkelti į Prudentopolį. Čia – paskutinė studijų pakopa – teologija. Buvo skaitomi šie kursai: apologetika, dogmatika (tikėjimo tiesos), moralinė teologija, pastoralinė teologija (kaip elgtis su žmonėmis), egzegezė (Šventojo Rašto aiškinimas), kanoninė (kanonų) teisė ir Bažnyčios istorija. Dogmatikoje dar buvo išskirti detalesni kursai: mariologija (Marijos mokymui skirtos paskaitos) ir kristologija (Kristaus istorijai bei jo veiklai skirtos studijos).

Visas paskaitas dėstė tik dvasininkai ir tik lotynų kalba. Ukrainietiškai kalbėdavosi rekreacijos metu. Baigiant mokslus 1947 m. birželio 1 d. Lotynų apeigų katalikų vyskupo Don Antonio Mazarotto (Brazilijos italo) įšventintas kunigu. Tuo metu kunigais buvo įšventinti trys: Borysas Kocijus (Borys Kocyj), Marijanas Stružakas (Marijan Stružak) ir Vasilijus Zinko. T. Vasilijus Zinko primicijas – pirmąsias šv. Mišias aukojo Prudentonopolyje (praėjus savaitei po įšventinimo) ir tik po 5-erių metų jas galėjo aukoti giminėms Buenos Aires. Tačiau motina šiose Mišiose nebegalėjo dalyvauti – ji sunkiai sirgo ir gulėjo ligoninėje.

Žinių gilinti kun. V. Zinko *OSBM* 1947 m. gruodį išvyko į Europą. Nuo 1947 m. gruodžio iki 1949 m. spalio mėn. Romoje Popiežiškajame Šv. Grigaliaus universitete studijavo Bažnytinę – Kanonų teisę. Romoje t. Vasilijus užbaigė ir Prudentopolyje pradėtas dviejų metų teologijos studijas, apginė licenciato darbą „Apie Dievo Tarnų stebuklus beatifikacijos ir kanonizacijos bylose“, už kurį jam buvo suteiktas teisės magistro vardas.

Darbas Brazilijoje (1949–1952)

Deja, panaudoti mokslo žinių gimtojoje Ukrainoje vienuolis mokslininkas negalėjo – Ukraina, kaip ir Lietuva tuomet kentė sovietinę okupaciją. Tai buvo tikinčiųjų ir Bažnyčios persekiojimo laikmetis. Tad sugrįžo į Braziliją. Čia tris metus (iki 1952 m.) dirbo seminarijoje, padėjo pastoracinėje veikloje, lankė kolonijas.

Brazilijoje kun. V. Zinko *OSBM* parašė naują konstituciją Šv. Onos seserims, kurios įkurtos 1932 m. kaip III pranciškonų ordinas (tretininkes) ne Ukrainoje, o Paranos provincijoje Brazilijoje (galima palyginti su lietuvaitėmis Šv. Kazimiero seserimis, kurios savo kongregaciją pirmiausia įkūrė taip pat ne tėvynėje, o Amerikos žemyne). Tačiau iš jo pateiktos naujos konstitucijos buvo pasinaudota tik aprašytais drabužiais.

Tęsinys kitame numeryje

Vydūnui skirta konferencija Tilžėje

Emilija Algaudė BUKONTIENĖ
Kraupiškio (Uljanovo) vid. m-los mokytoja

Vydūnui skirtos konferencijos Tilžėje dalyviai

Bitėnų kapinėse prie Vydūno kapo

Bitėnų kapinėse

Gražiai papuoštoje Tilžės (Sovetsko) 3-osios vidurinės mokyklos aktų salėje buvo suorganizuota lietuvių kalbos olimpiada-konferencija, skirta Lietuvos šviesuolio Vydūno (Vilhelmo Storostos) 140-osioms metinėms. Renginį organizavo Karaliaučiaus krašto lietuvių kalbos mokytojų asociacija, rėmė Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės bei Viešoji įstaiga Karaliaučiaus krašto lietuvių bendruomenė (pirmininkas Sigitas Šamborskis). Jame dalyvavo Karaliaučiaus krašto lietuviško ugdymo įstaigų mokytojai, bendruomenės nariai, studentai iš Rusijos valstybinio I. Kanto universiteto, Kaliningrado socialinės-pedagoginės kolegijos moksleiviai, Kaliningrado 4-osios, Tilžės 3-osios vidurinių mokyklų mokiniai, svečiai.

Įžanginį žodį apie Vydūną tarė Kaliningrado (Karaliaučiaus) socialinės-pedagoginės kolegijos studentai. Mokytojų asociacijos pirmininkas Aleksas Bartnikas pasidžiaugė, kad pagerbti žmogiškumo apaštalą ir šviesuolį atvyko toks gausus jaunimo būrys, kuris susipažino su Tilže, kad nuo šiol žymusis lietuvių visuomenės veikėjas bus daugiau žinomas. Susirinkusius Vydūno eilėmis bei dainomis sveikino Tilžės 3-osios vidurinės mokyklos moksleiviai.

Tilžės lietuvių kultūrinės-tautinės autonomijos pirmininkas Algis Paukštys pasidžiaugė, kad jų mokykloje skamba lietuviškas žodis.

Rusijos valstybinio I. Kanto universiteto, Kaliningrado socialinės-pedagoginės kolegijos studentai pristatė Vydūną skaitydami referatus. Juose atsispindėjo to laikotarpio įvykių kronika, Tilžės miesto istorija, Vydūno gyvenimas, jo kūrybinė bei visuomeninė veikla, įvairiapusis talentas, pagrindiniai rašytojo principai, Vydūnizmo bei Gandizmo paralelės ir Vydūno reikšmė lietuvių kultūrai. Referatai buvo skaitomi lietuvių ir rusų kalbomis.

Filosofas, humanitarinių mokslų dr. Vaclovas Bagdonavičius apibendrino studentų pareikštas mintis, sakydamas, kad Tilžė gali didžiuotis Vydūnu, tai jo miestas, kur didysis mąstytojas sukūrė pačius geriausius savo darbus. Nepakanka pasakyti, kad jis savo tautai daug nusipelnė. Misija, kurią prisiėmė - tai apaštalo misija. Per visus jo darbus eina viena gija – tarnavimas tautai. Tai kovotojas už lietuvybę, lietuvybės uola, įnešęs didžiulį indėlį į bendražmogiškąją kultūrą. Vydūnas – tiesos regėtojas, skelbęs, kad tauta gali išlikti tik tada, kai sukuria savo kultūrą. Todėl žmogaus pareiga – veržtis į dvasingumą. Didysis mąstytojas pasisakė prieš lietuvių nutautinimą, suvokė, kad neužtenka iškovoti Nepriklausomybę. Ji turi padėti žmogui tobulėti, likti dvasiškai nepriklausomu. Vydūno skelbtos idėjos ir principai aktualūs ir mūsų dienomis, kai gyvename nepriklausomoje Lietuvoje, nes dideli civilizacijos pasiekimai dar neatspindi žmogaus dvasinio augimo. Jubiliejaus proga išleista dr. V. Bagdonavičiaus knygelė „Vydūnas“ (2-asis leidimas).

Kultūros atašė Kaliningrade (Karaliaučiuje) Arvydas Juozaitis perdavė Lietuvos Respublikos generalinio konsulato Karaliaučiuje Viktoro Baublio sveikinimus konferencijos dalyviams, priminė Vydūno nuopelnus, kalbėjo apie jo portretą, išspausdintą ant dviejų šimtų litų banknoto, kvietė gyventi su Vydūno ir Hermano Zudermano skelbtomis mintimis.

Vydūno giesmes atliko Lietuvos muzikos ir teatro akademijos dainavimo katedros dėstytoja Aušra Liutkutė ir šios akademijos studentė Laura Stančikaitė. Buvo pristatytas autorinis Vydūno giesmių CD.

Mokytojų asociacijos pirmininkas A.Bartnikas padėkojo dėstytojams ir studentams už tokį prasmingą renginį, pasidžiaugė, kad šiame krašte daugeliui jaunų žmonių šis rašytojas, filosofas, visuomenės veikėjas Vydūnas tapo artimas ir savas. Studentams, skaičiusiems referatus, jų dėstytojams buvo įteikti padėkos raštai.

A. Bartnikas perskaitė konferencijos dalyvių kreipimąsi į Tilžės (Sovetsko) miesto valdžią vieną Tilžės gatvę pavadinti įžymaus kultūros veikėjo vardu. Karaliaučiaus krašto poetė Rūta Leonova, Kaliningrado (Karaliaučiaus) 48-os vidurinės mokyklos lietuvių kalbos ir etnokultūros mokytoja, perskaitė savo kūrybos eilėraštį skirtą Vydūnui.

Lietuvos švietimo istorija

Įstojusieji degė noru mokytis

Telšių mokytojų seminarijos mokiniai

Julius NORKEVIČIUS, Vilnius

Telšių mokytojų seminarija ir jos kursų sudarymas

Bet kokia mokymo įstaiga neįsivaizduojama be mokinių. Todėl ir Telšių mokytojų seminarija, gavusi steigimo leidimą, pasiskubino apie tai pranešti visuomenei, paaiškinti įstojimo sąlygas. Kartu ragino jaunimą rinktis mokytojo kelią. „O mokytojai, – kaip sakė Telšių rajono švietimo skyriaus vedėjas Rimantas Adomaitis, sveikindamas seminaristus, susirinkusius į savo mokyklos septyniasdešimtmetį, – mūsų gyvenimo atrama: jie – ta grandis, kuri jungia mus su praeities glūdumomis ir ateities toliais. Tai iš jų lūpų prislopintai bylojo ar bent skaudžiu atodūsiu aidėjo laisvės troškimas, noras gyventi, dorai ir teisingai“ (23; 1).

Seminarijos vadovybė, laukdama pirmųjų mokinių priėmimo, nesėdėjo rankų sudėjusi. Ji nuoširdžiai rūpinosi, kad būtų sudarytos bent pakankamos mokymosi bei gyvenimo bendrabutyje sąlygos. Kaip tai pasisekė matyti iš pirmųjų metų darbo ataskaitos (1; 7). Čia pateiktas turimo inventoriaus sąrašas; labai smulkmeniškai, tiksliai aprašytas kiekvienas daiktas. Pavyzdžiui, vienas beržinis rudas vienakojis stalas, aštuonios taburetės, viena dvejomis medinėmis ir dvejomis stiklinėmis durimis spinta, vienas didelis nedažytas, nedailaus darbo eglinis stalas, aštuoni ilgi egliniai sėdėjimui suolai, viena eglinė keturių aukštų pastatoma lentyna, vienas eglinis nedažytas vienakojis piešimo figūroms pastatyti stalelis ir pan. Tiesa, pasakyta, kad dar turi dvidešimt šešis klasės suolus ir dvi rašomąsias lentas. Ir čia pastaba, kad viena iš jų pasiskolinta iš Telšių apskrities ligoninės. Inventoriaus sąraše įrašytas kompasas, barometras, kurie gauti iš apskrities valdybos. Taip pat mikroskopas su visais prietaisais, keletas mineralogijos, zoologijos, botanikos, geografijos pobūdžio paveikslų bei du Rytų ir Vakarų pusrutulių žemėlapiai.

Štai ir visas turtas, neskaitant dvidešimt dviejų raštinei ir penkiolika ūkiui skirtų daiktų. Mažoka! Bet gal pradžiai ir pakako. Kur kas svarbiau, kad Seminarija mokslo metus pradėjo ne tuščiuose kambariuose.

Žinia apie seminarijos steigimą paplito vėlokai ir laiko apsispręsti neliko daug, nes rugsėjo paskutinėmis dienomis numatyti stojamieji egzaminai. Tačiau buvo sulaukti net penkiasdešimt penki prašymai. Visiems stojantiesiems patikrino sveikatą, ypač daug dėmesio skyrė regėjimui. Taip pat pasvėrė. Ši apžiūra niekam nesutrukdė laikyti lietuvių kalbos, aritmetikos stojamuosius egzaminus raštu ir žodžiu. Dėl nepakankamo pasiruošimo dešimt kandidatų neišlaikė stojamųjų egzaminų ir nebuvo priimti į Seminariją. Tačiau pirmasis kursas buvo sukomplektuotas iš 24 moksleivių – 14 mergaičių ir 10 berniukų, 18 mokinių (12 mergaičių ir 6 berniukų) priimti į jaunesniąją ir 12 moksleivių (9 mergaičių ir 3 berniukų) – į vyresniąją parengiamąją klasę. Priimtųjų rengtis mokytojo darbui amžius svyravo nuo 14 iki 20 metų (1; 9).

Įstojusiuosius vienijo bendras ryžtas - mokytis

Įstojusieji buvo tvirtai apsisprendę ir pasiryžę tapti gerais, kvalifikuotais pedagogais. Tai patvirtina archyvo (2; 300) išsaugoti kai kurių auklėtinių pasisakymai. Štai Jonas Butkus prisipažįsta, kad nenori „šiandien prisiminti, koks buvo mokymas ir auklėjimas pradžios mokykloje. Mokytojas buvo tikras Rytų despotas. Nebuvo mokykloje tokio vaiko, kuris nebūtų gavęs per savaitę kelis sykius per žandą ir kuris nebūtų klūpėjęs po kelias valandas. Vėliau, mokydamasis Plungės „Saulės“ gimnazijoje, taip pat jaučiau, kad yra pedagogiškų trūkumų. Visą laiką maniau, kad vieną ar kitą dalyką kitaip mokant, galima geresnių vaisių sulaukti. Todėl, jau būdamas ketvirtoje klasėje, pradėjau svajoti apie Seminariją, kad galėčiau visu trūkumus pašalinti.

Mano mėgiamiausias darbas buvo mokyti kitus. Bet tėvai nenorėjo leisti į Seminariją. Norėjo, kad baigčiau gimnaziją, tada galėsiu būti bent „pisorium“. Aš juos nors ir sunkiai, bet perkalbėjau“.

Paulius Grauslys rinkosi Seminariją, kad kitiems kaimo vaikams netektų, kaip jam, namuose griaužti elementoriaus, kai nėra mokytojo. Kazys Leknius, vos porą mėnesių pasimokęs Telšių gimnazijoje, įstojo į vyresniąją parengimo klasę ir džiaugėsi, kad jau „tikslo dalelė pasiekta ir greitai galėsiu stoti į visuomeninį darbą – šviesti mūsų liaudį“. Leonas Lukošius iš Drukčių kaimo lietuviškai skaityti pramoko iš tėvų ir vyresniųjų brolių. Pradinėje mokykloje tik porą mėnesių tesėdėjo, todėl taip ir nesuprato, kaip buvo mokoma – rusiškai ar lenkiškai. Lavinosi savarankiškai ir, norėdamas padėti savo kaimo vaikams, įstojo į Seminarijos jaunesniąją parengimo klasę. Stefanija Jogminienė Seminarijon įstojo metus padirbėjusi Laukuvoje ir lankiusi vasaros kursus, nes pajuto, kad trūksta mokslo ir metodinių žinių. Baigęs dvimečius mokytojų kursus ir dvejus metus valgęs pedagogo duoną įstojo ir Narcizas Gintalas. Dėl jo buvo lyg ir suabejota, bet tėvas Ignas parašė pasižadėjimą, kad „grąžins Seminarijai stipendiją, jei sūnus ją pames nebaigęs joje mokslo“ (3; 470).

Paminėtos ištraukos iš auklėtinių biografijų – nevienintelės. Tokie pasiryžimo žodžiai, tikslo siekimas būdingas beveik kiekvienoje biografijoje. Tai liudija apie stojančiųjų tvirtą apsisprendimą mokytis, rengtis pedagogo profesijai, bet ir propaguoti Telšių mokytojų seminarijos populiarumą tarp besimokančiojo jaunimo. Mokyklos populiarumas kasmet didėjo. Šitam, be abejo, įtakos turėjo ir tai, kad Seminarijos pedagogų taryba prašė ministerijos leisti priimti mokytis ir vyresniojo amžiaus žmones, negu leidžia priėmimo taisyklės. Ir, atrodo, iš ministerijos sulaukė teigiamo atsakymo, nes 1926 m. į pirmą kursą priimti 4, o į antrąjį – vienas 19-23 metų amžiaus (4;76).

Vadovybė ir Taryba rūpinosi Telšių seminarija

Ne vieną paskatino ir moksleiviams mokamos stipendijos. Jau pirmaisiais veiklos metais Seminarija galėjo 27 mokiniams skirti visą stipendiją ir 18 – pusę. Tada stipendijos dydis buvo 50 Lt, o nuo 1924 m., pabrangus maistui, buvo dešimčia litų padidinta. Vėlesniaisiais metais gaunančių stipendiją santykis beveik nekito. Pedagogų taryba labai apgalvotai skirstė valstybės paramą. Įvertindavo ir mokinio pažangumą, ir jo gyvenimo sąlygas. Taryba laikėsi tos nuomonės, kad protingiau dalį stipendijos, atsižvelgiant į auklėtinio charakterį, perduoti tėvams, kad pinigai būtų panaudoti tik geriems tikslams (5; 100).

Populiarumą kėlė ir vadovybės nuolatinis rūpestis turtinti mokyklos mokymo materialinę bazę. Štai jau po dvejų metų nuo įsikūrimo tekstinė apyskaita (3; 33) primena, kad mokinių bibliotekoje jau yra 778 knygos, fizikos kabinete - 217, gamtos – 289 ir tiek pat bendrojo pobūdžio mokymo priemonių. Kasmet seminarijos vadovai prašė ministerijos papildyti mokymo kabinetus priemonėmis; nupirkti smuikų, pianiną, knygų. Ir jau vieno mokinio išlaikymas tada atsiėjo 975,55 Lt (3; 44). Apie šiuos poslinkius iš spaudos, iš seminarijos auklėtinių pasakojimų tėvams bei draugams greitai sužinojo ir visa visuomenė.

Daug dėmesio buvo skirta gerai parengti būsimuosius mokytojus. Todėl dažnai Tarybos posėdžiuose kalbėta, kaip tobulinti mokymo turinį. Ir pirmiausia stengtasi pertvarkyti „mokymo programą, susiaurinant ėjimą tų dalykų, kurie turi menkos praktinės reikšmės ir praplečiant tuos dalykus, kurie itin reikalingi pradžios mokyklos mokytojui“. Iš paišybos, braižybos, gimnastikos, dainavimo, muzikos, rankų darbų, darbelių, dailyraščio, higienos mokytojų reikalauta sudaryti išsamius programos išdėstymo planus. To paties reikalavo ir iš pagrindinius dalykus dėstančiųjų. Pedagoginę praktiką mokiniai atlikdavo miesto 1-ojoje pradžios mokykloje (3; 44-48).

Suprantama, visi programų pakeitimai ir taisymai atlikti atsižvelgiant į Švietimo ministerijos rekomendacijas, visuotinio mokymo programų svarstymo dalyvių siūlymus. Atkreiptas dėmesys, kad būtina kiek galima daugiau būsimiesiems mokytojams suteikti psichologijos, pedagogikos, pedagogikos istorijos, atskirų dalykų metodikos, vaikų psichologijos, asmenybės tyrimo žinių (6; 15). Telšiškiai pedagogai šiems siūlymams vykdyti sėkmingai panaudojo bendrus posėdžius, kuriuose išsamiai aptardavo, analizuodavo pedagogikos, metodikos reikalavimus geram pamokos planavimui bei rekomendacijas mokyklų inspektoriams, kaip tikrinti pradžios mokyklos mokytojo darbą, kokius klausimus privaloma aptarti šios veiklos ataskaitose, tikrinimo aktuose (7; 1-6).

Būsimųjų mokytojų pasirengimui įtakos turėjo ir griežta, apgalvota seminarijos tvarka, elgesio taisyklės ir nuobaudos už jų nevykdymą (8; 28). Taisykles patvirtino Pedagogų taryba. Jos posėdžio protokole išvardyta net dvidešimt galimų nusikaltimų ir greta nurodyta skirtinos bausmės numeris iš bausmių sąrašo, kuriame buvo septynios pozicijos. Taip pat pateiktos ir bendravimo taisyklės, kurios baigiamos priminimu, kad „nusikaltusysis neturi teisės teisintis bausmių ir nusikaltimų sąrašo nežinojimu“. Šie dokumentai išsamiai aptarti su pedagogais ir mokiniais. Archyvas saugo ne vieną mokinių prašymą pakeisti vieną ar kitą Seminarijos tvarkos taisyklių punktą. Pavyzdžiui, leisti ne pamokų metu ir ne mokymosi dienomis viešus renginius lankyti be uniformų. Arba išimtiniais atvejais į kiną nueiti ne tik mokyklos nustatytomis dienomis - šeštadieniais. Pedagogų taryba, įsigilinusi į prašančiųjų motyvus, neretai į pageidavimą atsakydavo teigiamai.

Tęsinys kitame numeryje

Laurų vaikų namai ir mokykla

Valentas ŠIAUDINIS, Vilnius

Tęsinys. Pradžia Nr. 7

Paskutinis direktorius, paskirtas 1962 m., — Antanas Vaišvila, prieš tai dirbęs direktoriaus pavaduotoju. Šiose pareigose išbuvo iki 1968 m., iki mokyklos uždarymo. Dirbdamas mokėsi – baigė istoriją Vilniaus pedagoginiame institute. Išvykęs iš Laurų, dirbo Švietimo darbuotojų profsąjungos respublikiniame komitete. Mirė 1999 m.

Žinoma, keitėsi ir mokytojai. 1946 – 1956 m. dirbo Ona Narušytė–Januševičienė, g. 1906 m. JAV. 1914 m. su tėvais grįžo į Lietuvą. 1928 m. Lietuvos universitete baigė vokiečių kalbą (lietuvių k. ir literatūrą, pedagogiką ir psichologiją kaip šalutines specialybes). 1933 - 1935m. Vienos universitete studijavo vaikų psichologoją. 1935 m. apgynė disertaciją „Lietuvės motinos požiūris į vaikų dorovinio auklėjimo problemas .” Jai buvo suteiktas filosofijos daktaro vardas. Grįžusi į Lietuvą, mokytojavo. Ji mokėjo anglų, vokiečių, italų, prancūzų, rusų, lenkų kalbas.Vasaromis kalbų žinias gilino Anglijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje.

Dirbdama Lauruose, slėpė savo išsilavinimą, įteikė tik gimnazijos baigimo atestatą. Po 1956 m. „atšilimo ” Vilniaus universitetui pateikė Lietuvos universiteto baigimo diplomą ir filosofijos daktaro pažymėjimą. Apie 25 m. Vilniaus universitete dėstė vokiečių kalbą (keletą metų –Mokslų akademijos aspirantams).[35] Mirė 2007m., sulaukusi 101 metų.

Genovaitė Miliauskaitė 1940 m. baigė Marijampolės mokytojų seminariją ir buvo paskirta Laurų pradinės mokyklos mokytoja, bet birželio 15 d. įvykiai Lietuvoje planus sujaukė. Į Laurus mokytojauti ji atvyko tik 1944 m.rudenį, jau Borisevičienė.

Laurų vaikų namai

1946 m. į Laurus atvyko mokytoja Marija Jauniškienė (nuo 1954 m. Krištaponienė), baigusi Kauno mokytojų seminariją. Mokytojavo iki 1962 m., dvejus paskutinius metus dirbo direktoriaus pavaduotoja. Vėliau mokytojavo Karačiūnų pradinėje mokykloje.

1945 m. gruodžio 1 d.- 1960 m. rugsėjo 1 d. sanatorinių vaikų namų auklėtoju ir mokykloje mokytoju dirbo Vaclovas (Tai brolio vardas. Jo tikrasis vardas Petras. Paaiškėjus buvo iš darbo atleistas.) Krištaponis.

1954 m .į Laurus atvyko Teresė Stičinska (nuo 1958 m. Vaišvilienė), tik ką baigusi Nemenčinės vidurinę mokyklą. Dirbdama mokėsi ir 1962 m.Vilniaus pedagoginiame institute baigė lenkų kalbą ir literatūrą. Išvyko iš Laurų 1968 m.,uždarius mokyklą.

Kurį laiką mokykloje vokiečių kalbą dėstė rašytojo Juozo Paukštelio dukra Dalia.

Įdomu, kad Lauruose dirbo net trys buvę Kauno kunigų seminarijos klierikai: Antanas Vaišvila, Albinas Vaičiūnas (Albinas tai brolio, 1944 m. pasitraukusio į Vakarus, vardas.Tikrasis jo vardas – Vytautas.) ir Edvardas Drėgva (vaikų namų buhalteris), rašęs eilėraščius. Kai kurie jų tapo dainomis.

1968 m. uždarius sanatorinius vaikų namus, uždaryta ir mokykla. Po to Lauruose kurį laiką vasaromis stovyklaudavo Vilniaus miesto mokyklų moksleiviai.[36]

Šaltiniai:

1 . MLTE T. 2 P.302
2. Lietuvos gyventojų ir turto surašymas 2001
3. LCVA F. R – 762 Ap. 1 B.474 L.31
4. LCVA F. R. – 762 Ap. 1 B. 474 L.34
5. LCVA F. R – 762 Ap. 1 B. 474 L. 28
6. LCVA F. R – 762 Ap. 1 B. 471 L.17
7. Laukaitytė R. Lietuvos vienuolijos P. 83 Vilnius 1997
8. LCVA F. R – 762 Ap. 1 B. 481 L.4
9. MAB RS F. 44 – 389
10. LCVA F. R – 762 Ap. 1 B. 472 L.26
11. LCVA F. R – 762 A.p. 6 B. 2330 L. 84
12. LCVA F. R – 762 Ap. 1 B. 470 L.39
13. LCVA F. R – 762 Ap. 1 B. 18 L. 126
14. LCVA F. R – 629 Ap. 1 B. 613 L. 437
15. Vaclovo Krištaponio prisiminimai . Vilnius
16. Laukaitytė R. Lietuvos vienuolijos. P. 217 Vilnius 1997
17. LCVA F. R – 762 Ap. 4 B. 192 L.327
18. LCVA F. R – 762 Ap. 1 B. 155 L 35
19. LCVA F. R – 762 Ap. 4 B. 291 L. 56
20. LCVA F. R – 762 Ap. 4 B. 198 L. 108
21. LCVA F. R – 762 Ap. 4 B. 237 L 14
22. LCVA F. R – 762 Ap. 6 B. 21
23 LCVA F. R – 762 Ap. 6 B. 96
24. LCVA F. R – 762 Ap. 6 B. 182
25. LCVA F. R – 762 Ap. 6 B. 272
26. LCVA F. R – 762 Ap. 6 B. 367
27. LCVA F. R – 762 Ap. 6 B. 798
28. LCVA F. R – 762 Ap. 6 B. 905
29. LCVA F. R – 762 Ap. 6 B. 1120
30. LCVA F. R – 762 Ap. 6 B. 1575
31. LCVA F. R – 762 Ap. 6 B. 17909
32. LCVA F. R – 762 Ap. 6 B. 1815
33. LCVA F. R – 762 Ap. 6 B. 1948
34. LCVA F. R – 762 Ap. 6 B. 2081
35. Vilniaus universiteto archyvas B. 1910
36. Marijos Krištaponienės prisiminimai.Vilnius

Prisimintas garbus pedagogas

Julius NORKEVIČIUS, Vilnius

Tik pasisveikinęs, pabendravęs su dalyviais, supranti, kad šis Marijos ir Jurgio Šlapelių namo-muziejaus renginys - čia jie vyksta vos ne kiekvieną poilsio dieną – neeilinis, ne toks, kaip dauguma. Pirmiausia išskirtinumą rodė dalyviai, daugelis iš jų ne vilniečiai. Tai iš visos Lietuvos, bet daugiausiai iš plačios Žemaitijos suvažiavusi gausi Šimkaus giminė, jos bičiuliai. Juos sukvietė šios giminės nario solidus jubiliejus.

„Susirinkome prisiminti garbųjį pedagogą, nusipelniusį mokytoją Antaną Šimkų, kuris šiomis dienomis švenčia šimtąjį gimtadienį, - taip renginį pradėjo muziejaus direktorė dr. Alma Gudonytė ir glaustai supažindino su pačiais svarbiausiais jubiliato gyvenimo faktais.

Antanas Šimkus gimė 1908 m. sausio 6 d. vaizdingoje Žemaitijoje, Noriškių kaime, prie gražaus miško ir sraunios Babrungo upės, Plungės rajono erdvioje sodyboje, darnioje ir religingoje aštuonių vaikų (pirmieji du mirė) šeimoje. Būdamas vyriausias, nudirbdavo ūkio darbus, o tada 3 km skubėdavo į Plungės „Saulės“ gimnaziją. Buvo aktyvus ateitininkas.

1928 m. drauge su kitu gabiu gimnazijos absolventu Adolfu Juciu įstojo į Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Fizikos-matematikos fakultetą. Per pavasarininkų šventes skaitė paskaitas jaunimo auklėjimo ir savišvietos klausimais. Užėjus ūkinei krizei, tėvai jo nebegalėjo paremti pinigais. Tad Antanas susirado mokinių, kuriems reikėjo padėti mokytis. Gabius ir stropius jaunuolius pastebėjo prof. Ignas Končius ir pasiūlė jiems darbą universiteto fizikos laboratorijoje. Dabar Antanas jau pats padėjo namiškiams.

1932 m., gavus universiteto diplomą, gabiam, darbščiam ir sąžiningam studentui pasiūloma vykti į Angliją tęsti studijų, bet Antanas atsisako. Jis pasirenka Plungę, kuri arti tėviškės; galės padėti tėvams tvarkyti ūkio reikalus.

Paskirtas į Plungės Tėvų kapucinų gimnaziją, A. Šimkus ketverius metus direktoriauja, moko vaikus matematikos ir fizikos. Šiai mokyklai susijungus su Plungės valstybine gimnazija, skiriamas į Tauragės mokytojų seminariją matematikos mokytoju. Čia greitai užsitarnauja pedagogų ir auklėtinių pagarbą, kaip geras dėstomo dalyko mokovas, ekskursijų po Lietuvą, Klaipėdos kraštą, Karaliaučių, Tilžę bei kitus Rytprūsių miestus organizatorius. Vėliau mokytojauja Kretingoje, vadovauja Plungės gimnazijai. Prasidėjus antrajai tarybinei okupacijai, Antanas įsidarbino Vilniaus universiteto Fizikos katedroje. Tačiau greitai Švietimo ministro įsakymu, išvyksta į apgriautą Klaipėdą įkurti Mokytojų instituto. Pablogėjus sveikatai atsisakė direktoriaus pareigų ir ėmėsi vadovauti Matematikos-fizikos skyriui fakultete.

„Klaipėdos aukštosios mokyklos įkūrimo pradininkui A. Šimkui pasitarnavo turėta organizacinė gyslelė, įžvalgumas ir didelė mokytojo bei administratoriaus patirtis, – sakė nuo pat instituto įkūrimo dienų čia dėstytojavęs prof. Leonas Jovaiša. – Būdamas puikus gyvo žodžio meistras, Antanas, kaip „Žinijos“ draugijos lektorius, skaitydavo paskaitas fizikos, astronomijos ir kitais klausimais. Mokytojų institutui persikėlus į Šiaulius, jis tapo Klaipėdos 1-osios mokyklos-internato mokytoju“.

A. Šimkus yra ir vienas aktyviausių kitos mokslo įstaigos uostamiestyje KPI Klaipėdos fakultetų įkūrėjų, pirmasis jo vedėjas. Vėliau ėjo docento pareigas, vadovavo vakariniam Fizikos-matematikos fakultetui, katedrai, dėstė fiziką. Pedagogo karjerą baigė būdamas darbų mokytoju Slengių aštuonmetėje mokykloje, kartu su mokiniais skobdamas medžio drožinius, kaldamas metalo dirbinius, meistraudamas, mokydamas kino mechanikos pradmenų, pagaliau, žaisdamas šachmatais, tenisą, bilijardą... O svarbiausia, būdamas nuolat šalia, stengėsi jų laisvalaikį užpildyti įdomia veikla.

Šių eilučių autorius, buvęs A. Šimkaus studentas, prisiminė dėstytojo nuoširdžius patarimus, besirengiantiems pedagoginei praktikai. Jis sakė, kad geram mokytojui būtina pamilti savo darbą, mylėti mokinius. Kartu atskleidė savo pedagoginės sėkmės paslaptį – visada stengiasi ne tik nuosekliai, gerai išaiškinti dėstomą dalyką, bet ir juo sudominti mokinius, patraukti, priversti susimąstyti, susieti vadovėlio medžiagą su gyvenimu. Svarbiausia, be sugebėjimo susidraugauti su mokiniais, prisibelsti į jų širdis, jis neįsivaizduoja pedagoginio darbo, be viso šito neįmanoma ir šios veiklos sėkmė. Žinoma, reikalingas tikslingas užsispyrimas, darbštumas.

Prof. habil. dr. Leonas Jovaiša, kurį A. Šimkus mokė kapucinų gimnazijoje, o vėliau kartu dirbo Klaipėdos mokytojų institute, internatinėje mokykloje, sakė, jog visas studentams aiškintas pedagoginės sėkmės tiesas pats patyrė ne vieną dešimtmetį su jais bendraudamas. Tai buvo talentingas, jautrus, be galo principingas, reiklus ir teisingas mokytojas. Nemažą įtaką jaunimui turėjo jo dvasinė būsena, gili Tėvynės meilė, pusiausvyra, sprendžiant kartais keblius sudėtingo gyvenimo uždavinius. Jautri Antano siela nusiraminimo, įkvėpimo visada ieškojo šeimoje, darbe, bendraudama su žmonėmis, gamtoje. Laisvalaikiu jis buvo ir nepavargstantis bitininkas, sodininkas, gėlininkas, stalius. Kartu su žmona, reiklia, energinga, darbščia nusipelniusia pradinės mokyklos mokytoja Vera, užaugino tris dukras, paveldėjusias tėvų pareigingumą ir meilę artimiesiems.

Profesoriaus mintims pritarė buvusi plungiškė mokinė Marytė Zumarienė ir jauniausias brolis Juozas Šimkus. Daug šiltų, nuoširdžių žodžių tėvui skyrė dukros Irena, Dagma, Halina, pabrėždamos jo jautrumą, širdies gerumą, dosnumą, didelę, protingą meilę vaikams, žmonai. Perskaitė ir išsaugotą A. Šimkaus sukurtą eilėraštį.

Susirinkusiems daug emocijų sukėlė tai ką išgirdo iš kalbėjusių bei brolio Juozo parengta turininga foto ekspozicija. Sukakčiai išleistas gražus meninis vokas.

„Voruta“ parduodama

K110	Vilnius, Geležinkelio 16
K145	Vilnius, Konstitucijos 12
K190	Vilnius, Gedimino 7
K200	Vilnius, Gedimino 13
K26	Vilnius, Sodų 22
K44	Vilnius, J.Lelevelio 2
K45	Vilnius, Gedimino 19
K48	Vilnius, Gedimino 2
K5	Vilnius, Sodų 22
K6	Vilnius, Gedimino 44
K7	Vilnius, Gedimino 31
K78	Trakai, Vytauto 90
K8	Vilnius, Gynėjų 1
K85	Trakai, Vytauto 37
K9	**Grigiškės** Kovo 11-osios 25a
K91	Vilnius, Geležinkelio 4
K369	**Klaipėda**, Taikos pr.101
K236	**Kaunas,** Laisvės al./ Ožeškienės g.

Trakų žemė

Trakų rajono laikraštis
„Trakų žemė“
priima reklamą
Kreiptis tel.: 852850531
8 528 5 12 66
mob. 8 605 19302
arba el.paštą
voruta@voruta.lt

Rytų Lietuvos švietimo istorija

Jašiūnų valsčiaus lietuviškos mokyklos (1939–1944 m.)

Jovita NIŪNIAVAITĖ-LESIENĖ, Antanas LESYS, Vilnius

Tęsinys. Pradžia Nr. 4

Gyvendamas Balčiuose (Tauragės apskr., Žygaičių vls.) ir nuo 1936 m. dirbdamas Balčių pradžios mokykloje, S. Jankauskas savo gyvenimo aprašyme 1939 m. spalio 9 d. rašė: *Turiu pažymėti, kad čia paminėtos mokyklos mano rūpesčiu ir pastangomis buvo įsteigtos, tik vėliau lenkų valdžios jos buvo uždarytos. Visą laiką save laikiau tikru lietuviu ir dirbau visuomeninį bei organizacinį darbą Vilniaus lietuvių tarpe. Be mokyklų organizavimo, steigiau ir kitas lietuviškąsias Draugijas (Šv. Kazimiero ir kt.) ir jose aktyviai dirbau. Tos mano pastangos buvo pastebėtos lenkų švietimo bei administracijos organų. Prasidėjo kratos, areštai ir suiminėjimai bei kalinimas. 1920 metais, lenkams užėmus Vilnių, globojau atskirtus nuo Lietuvos kariuomenės dalinius bei bėgančius iš lenkų nelaisvės lietuvių karius, slėpiau juos, maitinau, aprūpindavau juos reikalingais pažymėjimais ir progai pasitaikius, pervesdavau juos per administracijos liniją į Nepriklausomą Lietuvą.*

Gyvendamas okupuotame Lietuvos krašte, nuolat palaikiau ryšius su laisvąja Lietuva. Buvau įtartas, kratomas, suimamas ir kalinamas Lydos, Varėnos, Lentvario, Rodūnės ir Vilniaus arešto namuose bei kalėjimuose. (Tik vien Vilniaus Šv. Stepono kalėjime už lietuvišką darbą 2 mėn.). 1929 m. lenkų šnipams buvo pavesta griežčiau persekioti mane, nevengiant atimti net mano gyvybę. Lydos kalėjime buvau mušamas, kankinamas ir verčiamas prisipažinti dirbąs priešvalstybinį darbą. Nebegalėdamas pakelti viso to terorizavimo, 1930 metais atvykau į Nepriklausomą Lietuvą. Čia paminėti faktai yra tikri ir juos gali patvirtinti Lietuvoje gyveną vilniečiai, kurių pavardes, reikalui esant, galiu nurodyti.

1942-1944 m. m. S. Jankauskas dirbo mokytoju ir vedėju Tabariškių (Turgelių vls.) pradžios mokykloje. Pokario metais emigravo į JAV. Ten ir mirė.

Stasys Gorodeckis (slapyvardis S. Radžiūnas) taip pat mokytojavo Skubėtų kaime. Jis buvo poetas, literatūros kritikas, publicistas, inžinierius, humanistas, antinacinio ir antisovietinio pasipriešinimo dalyvis. Gimė 1915 m. Archangelske, kur pas nencus caro valdžios už prolietuvišką, bet kairuolišką veiklą buvo nutremtas jo tėvas - bajoras Kostas Gorodeckis. Baigė Maskvos universiteto teisės ir miškininkystės fakultetus. Lietuvai atgavus Vilniaus kraštą, tapo karštu Vilnijos krašto patriotu. S. Gorodeckis mokytojavo Pliustų pradinėje mokykloje prie Dieveniškių, o 1942 m. pradėjo mokytojauti Skubėtuose, netoli nuo Jašiūnų tėvo girininkijos. Nacių dministracijai liepus gyventojams dalintis sušaudytų žydų rūbus, S.Gorodeckis įspėjo juos, kad doriems žmonėms taip daryti nevalia. Vengiant galimų represijų, vėl teko viską palikti, slėptis Vilniuje. Čia dalyvavo antinaciniame lietuviškame pogrindyje. 1943 m. prasidėjo lenkų AK siautėjimai. Vieną naktį tėvo girininkiją apsupo AK būrys ir grasino, kad jiems, kaip lietuviams valdininkams „kolonistams" bus įvykdyta bausmė. Kaimynams „tuteišiams" užstojus ir Stasio diplomatinių sugebėjimų dėka grėsmė atitolo.

1945 m. buvo priimtas į Lietuvos rašytojų sąjungą. Kūrybai pasirinko slapyvardį S. Radžiūnas. 1945 m. pabaigoje su kapitonu J. Noreika ir poete Ona Lukauskaite-Poškiene įkūrė Lietuvos tautinę tarybą. Tai buvo centras, jungęs visas veikiančias pogrindžio organizacijas, rengęs Lietuvos valstybingumo atkūrimo struktūras. Jis pratęsė Lietuvos pasipriešinimo judėjimą ir atliko centrinės partizanų vadovybės vaidmenį.

Sovietų valdžia S.Gorodeckį ištrėmė į Šiaurę, į Intos lagerius Komijos ATSR. 1958 m. grįžo į Lietuvą, įsikūrė Grigiškėse. Nujausdamas artėjant Lietuvos atgimimą, ėmė reikštis neformalioje kultūrinėje veikloje, ruošė pranešimus „Vilnijos"draugijoje.

Sūnui buvo įteiktas tėvui paskirtas Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medalis, kuriuo S.Gorodeckis nespėjo pasidžiaugti.

S.Gorodeckis mirė 2002 m. vasario 16-ąją d. Palaidotas Vilniaus Antakalnio kapinėse.

Šalčininkėlių pradžios mokykla

Šalčininkėliai - gyvenvietė Šalčininkų rajone, tarp Šalčininkų ir Jašiūnų, prie Visinčios upės. Yra medinė Šv. Jurgio bažnyčia, statyta 1834 m. Šiuo metu Šalčininkėliai, kuriuose 620 gyventojų, priklauso Šalčininkų seniūnijai.

Mokykla aplankyta 1940 m. vasario 1 ir balandžio 17 dienomis. Mokyklos namas- medinis, savivaldybės, dar statytas rusų laikais. Šalia mokyklos buvo aikštelė (120 m²), savivaldybės žemės 0,4 ha sklypas, mokytojams ir sargui skirtas gyventi namas. Buvo dvi klasės. Tuo metu lankė (I skyriuje - 42 mok., II sk. - 29 mok., III sk. - 27 mok., IV sk. - 18 mok.). Mokslo metai prasidėjo 1939 m. gruodžio 1 d. Mokyklos tėvų komitetas išrinktas 1940 m. balandžio 17 d.

Mokykla aplankyta ir 1943 m. lapkričio 4 d. Tuo metu ji turėjo nuosavą medinį pastatą ir savo žemės sklypą (0,25 ha). Mokykloje buvo dvi klasės (bendras grindų pl. - 90 m²), atskira salė (54 m²), 3 viryklės, 3 krosnys.

Mokslo metai prasidėjo 1945 m. rugsėjo 21 d. Mokėsi 66 vaikai, 32 berniukai ir 34 mergaitės. Buvo dėstoma tik lietuvių kalba. Dirbo dvi mokytojos. Nelankė mokyklos 35 mokiniai, nes labai vargingai gyveno, neturėjo nei avalynės, nei apsirengimo.

Mokytojavo: Pranas Barcys, Elena Garnevičienė, Elena Ivaškevičiūtė, Apolonija Toločkaitė, Povilas Cepikas, Mečislovas Bezliapavičius, Marija Voinušienė, Anisė Kaniochinaitė, Marija Knyšiūtė, Petras Ciekenavičius, Pranas Pacauskas, Aleksandras Urbonas.

Pranas Barcys - lietuvis. Jis buvo patyręs prieškario „Ryto" draugijos skaityklų vedėjas ir slaptų lietuviškų mokyklų mokytojas. 1933 m. Vydeniuose (Vilniaus-Trakų vls.) buvo skaityklos vedėju. 1934 m. P. Barcys dirbo Didžiulių (Dieveniškių vls.) skaityklos vedėju. 1935 m. gegužės 18 d. čia įvyko Lietuvių Šv. Kazimiero draugijos skyriaus susirinkimas. Žmonės klausėsi radijo. Lenkų valdinės mokyklos mokytojas pareikalavo, kad „Ryto " skaityklos vedėjas P. Barcys nutrauktų susirinkimą ir išjungti radijo imtuvą. Nepaklusus šiam reikalavimui, buvo iškviesta policija. Gegužės 29 d. policija atėmė iš vedėjo radijo imtuvą. Be to, jam Ašmenos aps. viršininkas iškėlė bylą ir skaityklos vedėju buvo paskirtas kitas žmogus. Ašmenoje P. Barcys buvo tardytas 1935 m. spalio 17 d. Už vaikų mokymą jam buvo paskirta 150 auksinų bauda arba mėnuo arešto, o už nelegalų susirinkimą - 50 auksinų arba dar mėnuo arešto. P. Barcys kreipėsi į teismą.

1938 m. balandžio mėnesį P. Barcys kreipėsi į draudimo įstaigą bedarbio pašalpos. Nors P. Barcys anksčiau reguliariai mokėjo draudimo mokestį, jam pašalpa neskirta.

1938 m. liepos 25 d. policija įsakė išsikelti iš Ašmenos aps. visiems lietuviams tremtiniams. Privalėjo išvykti ir P. Barcys.

Lietuvai atgavus Vilniaus kraštą, P. Barcys dirbo vedėjo ir mokytojo pareigose Šalčininkėlių pradžios mokykloje (nuo 1939 m. gruodžio 1 d.). Tuo metu jis buvo 30 m. amžiaus. Turėjo 7 m. mokytojo stažą. Mokėjo ne tik lietuvių, bet ir lenkų, rusų kalbas.

Išvykęs iš Šalčininkėlių, tapo Dieveniškių pradžios mokyklos vedėju. *Nepavyko nustatyti, kuriais metais suimtas ir ištremtas*, - rašo istorikas Stanislovas Buchaveckas (Dieveniškės. V., 1995.).

Teresiškių pradžios mokykla

Mokykla (Jašiūnų II paštas, iki Jašiūnų II glž. st. - 4 km) lankyta 1940 m. sausio 29 ir balandžio 29 dienomis. Mokykla veikė savame mediniame pastate, statytame dar caro laikais (1902 m.). Prie mokyklos buvo 0,5 ha aikštelė, savas 2 ha žemės sklypas, sandėlis, malkinė. Mokykloje mokėsi 53 mokiniai (II skyriuje - 14 mok., III sk. - 22 mok., IV sk. - 17 mok.). Buvo dvi klasės (bendras grindų pl. - 97 m²). Dėstymas vyko tik lietuvių kalba. Mokslo metai prasidėjo tada, kada atvyko mokytojas, t. y. 1940 m. sausio 10 d. Mokytojo ir vedėjo pareigas ėjo Petras Blėda.

Mokykla tikrinta ir 1943 m. lapkričio 5 d. Mokykloje buvo raštinės kambarys (18 m²), vienas 2-jų kambarių butas su virtuve mokytojams gyventi (bendras grindų pl. - 41m²), 5 krosnys, 1 viryklė. Kai kurias patalpas bvo užėmę vokiečių kariai.

Mokykloje buvo 14 berniukų ir 19 mergaičių. Mokytojavo 1 moteris. Mokyklos nelankė 12 mokyklinio amžiaus vaikų. Mokykloje mokytojavo Valė Kriščiūnienė, Marija Kaspšikauskienė, Stasys Ivaškevičius.

Petras Blėda - 37 m., buvo baigęs gimnazijos 4 klases, lankęs pradžios mokyklų mokytojų ir buchalterijos kursus, vedęs, turėjo 1 metus mokytojo stažą.

Zavišonių pradžios mokykla

Sasnauskaitė Elena

Zavišonys - kaimas Šalčininkų rajone, 6 km. į pietus nuo Jašiūnų, šalia kelio į Šalčininkus, dešiniajame Visinčios krante. Kaimas, kuriame 670 gyventojų, priklauso Šalčininkų seniūnijai.

Mokykla (Šalčininkėlių paštas, iki Šalčininkėlių aut. st. - 3 km) lankyta 1940 m. balandžio 18 d. Mokyklą išlaikė Švietimo ministerija. Mokykla turėjo savo mūrinį pastatą, statytą 1935 m. Šalia mokyklos buvo aikštelė (621 m²), savas žemės sklypas (4675 m²), malkinė. Mokykloje buvo 90 mokinių (II skyriuje - 28 mok., III sk. - 33 mok., IV sk. - 29 mok.). Vaikai mokėsi 2-jose klasėse (bendras gr. Plotas - 93,6 m²). Mokslo metai prasidėjo 1939 m. gruodžio mėnesį. Mokyklos kronika vedama nuo 1940 m. kovo 15 d..

Mokykla aplankyta ir tikrinta 1943 m. lapkričio 8 d. Mokykloje yra atskiras 2-iejų kambarių butas gyventi mokytojams (bendras grindų pl. – 90 m²), 5 krosnys.

Mokslo metai prasidėjo 1943 m. rugsėjo 16 d. Mokykloje tuo metu dirbo 2 mokytojai: vyras ir moteris. Mokėsi 23 berniukai ir 28 mergaitės. Tuo metu mokyklos vedėju ir mokytoju dirbo lietuvis Juozas Maksimavičius.

Vladas Butkevičius

Mokykloje mokytojavo lietuviai: Elena Sasnauskaitė, Vladas Butkevičius, Stasys Savickas, Česlovas Sviderskas. Mokytojavo lenkė Liudvika Kobylinskaitė.

Elena Sasnauskaitė - gimė 1902 m. spalio 22d. Kaupiškių valsčiaus Karklupienų kaime, Vilkaviškio apskrityje. Jos tėvai buvo ūkininkai. 1928 m. baigė Kybartų „Žiburio"Aukštesniosios Komercijos mokyklos su valdžios mokyklų teisėmis visą aštuonių klasių kursą. E. Sasnauskaitė rašė: *Turėdama pašaukimą mokyti pradėjau ruoštis pedagoginiam darbui ir Vytauto Didžiojo metais lankiau Zarasų pedagoginius kursus. Ne materialinių sumetimų viliojama ruošiuos pedagoginiam darbui, bet kaime mokyti ir auklėti jaunąją kartą ir paruošti tėvynei sąžiningų ir darbščių piliečių.* Lietuvos Švietimo Ministerija suteikė jai 1933 m. balandžio 9 d. pradžios mokyklos mokytojos - praktikantės vardą ir visas pradžios mokyklos mokytojos praktikantės teises.

Vladas Butkevičius - gimė 1921 m. vasario 4 d. Tauragės apskrityje, Kaltinėnų valsčiuje, Pempių kaime. Tėvai: Jonas Butkevičius ir Antanina Norkaitė. 1925 m. mirus tėvui gyveno labai vargingai. 1925 m. pradėjo lankyti Varnių pradžios mokyklą ir 1934 m. baigė jos šešis skyrius. Vėliau pradėjo dirbti ir po truputį mokytis. Zavišonių mokykloje vedėju ir mokytoju dirbo nuo 1939 m. gruodžio 11 d. Turėjo 29 metus, 5-erių metų mokytojo darbo stažą, buvo jau vedęs. Mokėjo ne tik lietuvių, bet ir lenkų, rusų, baltagudžių ir vokiečių kalbas.

Pabaiga

Išnašos

B. Kviklys. Mūsų Lietuva. V., 1989. T. 1.
Tarybų Lietuvos enciklopedija. T. 1. V., 1985.
S. Buchaveckas. Šalčios žemė. V., 1992.
Tverečiaus kraštas. V., 2001.
Dieveniškės. V., 1995.
Pradžios mokyklos programos. K., 1939.
Pradžios mokyklos darbo ir tvarkos nuostatai. K., 1939.
Pradinio mokymo patirtis Lietuvoje 1948 – 1940 m. K., 2000.
V. Kašauskienė.Lietuvos mokyklos sovietizacija ir priešinimasis
jai 1940-1964
metais. V., 2002.
Voruta. 1990. Nr. 5.
Voruta. 2000. Nr. 43.
Šalčia. 1992. Nr. 39.
LCVA. F.391. Ap.1. B.552.
LCVA. F.391. Ap.1. B.581.
LCVA. F.391. Ap.1. B.2022.
LCVA. F.391. Ap.1. B.2792.
LCVA. F.391. Ap.1. B.4507.
LCVA. F.391. Ap.3. B.1759.
LCVA. F.391. Ap.3. B.2732.
LCVA. F.391. Ap.6. B.497.
LCVA. F.391. Ap.6. B.465.
LCVA. F.391. Ap.6. B.502.
LCVA. F.391. Ap.7. B.1945.
LCVA. F. 391. Ap.7. B.1656.
LCVA. F.391. Ap.7. B. 3753.
LCVA. F.391. Ap.7. B.4650.
LCVA. F.391. Ap.9. B.5630.
LCVA. F.629. Ap.1. B.800.
LCVA. F.629. Ap.1. B.87.
LCVA. F. 629. Ap.1. B.789.
LCVA. F. 762. Ap.1. B.203.
LCVA. F.762. Ap.4. B.192.

Lietuva – Vjetnamas

Ten, kur mergaitės gimsta kovotojomis

Net 30 tūkstančių nuotraukų ir per kelias dienas neišpasakojami įspūdžiai. Tokių lauktuvių be visų kitų iš tolimos, spalvingos, pilnos kontrastų ir mažai pažįstamos šalies parsivežė devyni kovos meno Niat-Nam Lietuvos federacijos nariai, mėnesį laiko gyvenę Vietname ir pervažiavę jį visą - 1750 kilometrų nuo šiaurės iki pietų.

Nors grupė važiavo su labai konkrečiu žemišku tikslu – dalyvauti tradicinio kovos meno seminare ir pamatyti autentišką kovos techniką, tačiau šiandien kalba apie nuoširdžius žmones, neįprastą maistą, didelę pagarbą viskam ir pasikeitusį požiūrį į ...gėlę...

Du šios grupės dalyviai –Trakų rajono gyventojai. Savo įspūdžiais dalijasi trakietis Lietuvos Niat-Nam federacijos treneris Alikas Filipovičius ir lentvarietė administracijos darbuotoja Lena Kotik.

Ką norėjote pamatyti šaltą vasario mėnesį tokiame tolimame krašte?

Alikas: Vykome į seminarą, nes norėjome kuo daugiau sužinoti apie mokyklą, kurios filosofijai pritariame ir palaikome. Norėjome atsidurti prie Niat-Nam kovos meno ištakų, kad galėtume ne teoriškai, o širdimi pajusti tradicijas, kultūrą, buitį, pamatyti tikrus mokytojo ir mokinio santykius. Norėjome pagyventi tarp paprastų žmonių, pamatyti gyvą, natūralų kraštą.

Tai pirma mūsų kelionė į Vietnamą per 14 federacijos veiklos metų, nes kelias tolimas - apie 10 tūkstančių kilometrų. Iki šiol į seminarus ir susitikti su mokyklos vadovu profesoriumi Ngo Suan Bin važiuodavome į Maskvą.

Lena: Išvykome vasario mėnesį, nes reikėjo prisiderinti prie profesoriaus Ngo Suan Bin**,** kad jis tuo metu būtų Vietname. Be to, vasario 7 d. buvo švenčiami Naujieji metai. Tai pats gražiausias ir spalvingiausias metų laikas Vietname, ir žmonės tada patys linksmiausi.

Kokių naujametinių tradicijų galėtume ir mes iš jų išmokti?

Lena: Graži jų tradicija per Naujuosius nueiti į universitetą, seniausią mokymo įstaigą. Visai nesvarbu, ar tu ten mokeisi, ar ne. Jie mano, kad naujais metais žmogus turi gauti naujų žinių, todėl reikia ateiti į žinių šventovę, kad persismelktum šia dvasia. O kiekvienas mokinys (nesvarbu ko besimokytų) būtinai turi aplankyti savo mokytoją.

Kadangi čia labai svarbūs giminystės ryšiai, jaunimui privaloma nueiti pas tėvus, senelius. Todėl per Naujuosius metus vietnamiečiai iš viso pasaulio grįžta į savo namus.

Kaip ir kituose Rytų kraštuose ten daug fejerverkų, ryškių spalvų, jaunimas mėgsta dainuoti karaokė, groti gitaromis.

Daug kalbų girdėjome ir filmų matėme apie atsiskyrėlius Rytų mokytojus. Gal tai tik pasakos?

Alikas: Vaikystėje dažnai mėgindavau įsivaizduoti, kur ir kaip gyvena tikri kovų meistrai. Man atrodė, kad jie sunkiai pasiekiami, gyvena nuošaliai, kaime. Taip ir yra. Tikras meistras tave patikrins įvairiais būdais. Turi pavargti net kol jį pasieksi. Turi įrodyti, kad esi vertas jo dėmesio.

Mokytojas čia labai gerbiamas. Kai atvažiavome į vieną kaimą, jis, rodos, buvo tuštutėlis. Bet kai mokytojas pasiūlė mums pažiūrėti į jo mokinių techniką, jie susirinko per penkias minutes iš visų kampų. Atėjo apsirengę prastais, kasdieniniais drabužiais, bet atsinešė savo mokyklos uniformą – išskalbtą, išlygintą, sutvarkytą. Štai tokia turi būti pagarba mokyklai, kuriai priklausai.

Jūs važiavote pas savąjį mokytoją – profesorių Ngo Suan Bin?

Alikas: Niat-Nam rašytiniuose šaltiniuose minimas jau prieš aštuonis šimtus metų, tačiau net pačiame Vietname apie jį sužinota prieš nepilnus 30 metų, 1980-aisias, nes tai buvo įslaptintas kovos menas, perduodamas tik šeimose. Profesoriaus Ngo Suan Bin dėka Niat-Nam tapo žinomas pasauliui. Tuomet pas profesorių į vieną treniruotę ateidavo iki 10 tūkstančių žmonių. Mes ir lankėmės pas šį profesorių jo namuose, iš jo mokėmės tiesiogiai, be tarpininkų. Daug ką sužinojome naujo, nors visi esame susiję su įvairiais kovos menais jau daug metų.

Lena: Kai kuriuos judesius kartojome ištisas valandas, šimtus kartų. Judesys turi būti tobulas tarsi įgimtas, antraip nauda iš jo nedidelė, tu tik „šoki“. Mes, europiečiai, ne visada suprantame, kas tai yra kantrybė, kam jos reikia.

Ar vietnamiečiai Niat-Nam meistrai priimtų jus į savo gretas?

Alikas: Mūsų federacijos vyriausiojo trenerio ir prezidento Petro Golovač mokymo dėka stengiamės neiškreipti Niat-Nam mokyklos technikos ir teisingai perprasti mokyklos filosofiją.

Rytuose daug įvairių kovos menų. Kiek dėmesio Vietname skiriama Niat-Nam kovai?

Lena: Niat-Nam tradicijos saugomos daugelyje vietovių. Kiekvienas meistras turi savo ypatingą techniką, tarsi „specializaciją“. Yra kumščio, lazdos, kardo meistrai. Visi jie turi savo mokinių. Labiausiai mus sužavėjo Bin Din provincija, kur visi gyventojai – vaikai, vyrai, moterys, senukai - treniruojasi kovos menus.

Alikas: Mergaitei tik dvylika metų, bet tu prieš save matai ne vaiką, o kovotoją. Panašiai atrodė ir šešerių metų berniukas, kuris pasirodė su mažu, tarsi vaikišku kardu. Lietuvoje tokio amžiaus vaikai nuo pūstelėjimo apsiverks, o tas stovi nesitraukdamas. Vien jų žvilgsnį pamatęs supranti, kad jie nepasiduos, nors stovi prieš kelis stiprius suaugusius vyrus. Kai matai tokią vidinę jėgą ir tokį pasiryžimą, supranti – jie gimę kovotojais. Supranti, kodėl neįmanoma nugalėti Vietnamo, nors visa šios šalies istorija – vien karai.

Yra meistrų, kurie net įžengę į devintą gyvenimo dešimtmetį plikomis rankomis trupina cementinius stulpus, nes iki gilios senatvės išlaiko ypatingą jėgą. Net tokio amžiaus būdami jie treniruoja mokinius.

Ar mėginote susiremti, parungtyniauti?

Lena: Jų kitos tradicijos. Mes svečiai, todėl mus tik pagerbs: priims, parodys kas geriausia, papasakos, pavaišins, bet rankos prieš svečią nepakels nei juokais, nei žaisdami, nei pasivaržyti norėdami.

Kokia moters vieta, jeigu jos tokios tvirtos ir ryžtingos?

Alikas: Moterys labai gerbiamos. Viešėjome pas vieną iš meistrų. Paklaustas apie žmoną, jis pradėjo pasakoti apie ją atsistojęs. Jis nebijojo visiems prisipažinti, kad tik žmonos dėka toks tapo. Pačiais sunkiausiais gyvenimo momentais, kai jis jau būdavo praradęs viltį, žmona savo padrąsinimais sugebėdavo jį uždegti ir priversdavo siekti tikslo. Kartais ji netgi atiduodavo paskutinius šeimos pinigus, kad tik galėtų padėti savo vyrui siekti meistriškumo.

Lena: Klausydami šitos istorijos mes vos neverkėme, nes tikrai žavėjomės žmonių sugebėjimu palaikyti vienas kitą, ir mokėjimu siekti tikslo. Tik iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad moterys prasčiau vertinamos. Vyrų draugijoje jos mažai rodosi, tuo labiau nedemonstruoja savo pranašumo, todėl atrodo tarsi nustumtos į antrą planą. Tačiau šeimose žmonių santykiai labai harmoningi, vyras moterį ne tik kad gerbia – jis ją dievina.

Gal šeimose nebūna ginčų?

Lena: Jeigu šeimoje ko nors nepasidalijama, dėl ko nors nesutariama, tuomet einama pas vyriausią narį – tėvą, senelį. Sutuoktiniai nesistengia „paimti viršų“, nelaiko savęs protingesniais už kitus, bet prašo išmintingo žmogaus patarimo ir jo klauso.

Kuo dar ypatingi Niat-Nam gimtinės žmonės?

Lena: Vietnamo žmonės atviri ir nuoširdūs, ir šitas nuoširdumas visur labai jaučiamas. Jie labai mėgsta gyventi kartu, kolektyviai, visur jaučiamas jų solidarumas. Problemas sprendžia susirinkę visi kartu. Maži siauri namukai. Išeini į kiemą ir matai kaimyną. Žmonės labai smalsūs, norintys bendrauti. Labai džiaugiasi, jeigu svečiui patinka jų maistas ar gėrimai. Kiekvienuose namuose gaminama sava užpiltinė.

Namai nešildomi. Gyvenome viešbutyje, kur buvo vos 5 laipsniai šilumos. Jie žino, kad yra žiema, ir ji praeis. Tačiau jie neserga. Net nemačiau sloguojančių vaikų. Jiems svarbiausia šiltai laikyti krūtinę, o kojos gali būti basos. Taip vaikšto ir vaikai, ir suaugę.

Aišku, jie atsargūs žmonės, iškart nepuola draugauti. Bet mes atėjome su rekomendacijomis. Pabendravę su mumis, sužinoję ko norime, jie suprato, kad mūsų geri ketinimai, todėl parodė viską, ko prašėme.

Alikas: Sunkios gyvenimo sąlygos, neturtas, bet žmonės natūralūs, tikri ir neveidmainiaujantys. Skurdi šalis, bet jiems tai nėra svarbu. Nėra pavydo, kad kitas uždirba daugiau. Kiek turi, tiek jiems užtenka. Tik 30 metų ten nevyksta karas. Jie kariavo ir su amerikiečiais, ir su anglais, ir su prancūzais, ir su kinais, ir galėtų visų nekęsti. Bet visiems atleido, visus myli, netrokšta keršto, nori su visais bendrauti. Verta pagalvoti apie jų dvasinę stiprybę.

O fizinis grožis?

Lena: Vietnamiečiai kramto tam tikrą augalą, nuo kurio dantys pasidengia juodomis apnašomis. Tai nėra gražu, tačiau dantys apsaugomi nuo bet kokio poveikio, ir iki gilios senatvės jie išlaiko sveikutėlius dantis.

Jų moterys mažos, smulkios ir liesos, tačiau dailininkai jas paprastai piešia labai „sultingas“, apkūnias, moteriškų formų. Matyt, jiems tokių norisi...

Žmonės atrodo jaunesni nei yra iš tikrųjų, nes visai kitokios jų mitybos tradicijos. Jie valgo šviežią augalinį maistą ar jūros gėrybes. Prieš pietus neskubėdami išgeria nemažą kiekį žaliosios arbatos. Rytais valgo makaronų sriubą, kurioje labai daug žalumynų. Pietums – ryžiai, *nem* arba žuvys, krevetės, krabai. Geria įvairiausių vaisių sultis. Vaisių įvairovė neįtikėtina, Mangai, kelių rūšių bananai, ananasai, drakono vaisiai ir tokie, kurių Lietuvoje nesam nei matę, nei girdėję, nei pavadinimus žinome. Manoma, kad vaisiai suteikia žmogui daugiau džiaugsmo, optimizmo ir gyvenimo aistros.

Ką dar Vietname verta paragauti?

Alikas: Stengėmės paragauti visų patiekalų. Pats keisčiausias patiekalas, kurį valgėme, tai šuniena. Mes patys jo paprašėme. Jie valgo ją ne kasdien, tik per dideles šventes, kokius du kartus per metus, ir tik tam tikros veislės šunis. Mano, kad ši mėsa padeda apsivalyti sielai. Šuniena neskani, kieta ir tamsi, be to, prie jos paduodamas, švelniai tariant, nelabai skaniai kvepiantis padažas. O skaniausios man buvo jūros gėrybės. Jos visada šviežios ir labai įvairios. Niekaip negalėjome atsivalgyti vaisių. Ypač mango. Tokių skanių ir kvapnių Lietuvoje neteko net matyti. Visai kitas skonis, kitas kvapas.

Lena: Labai skani ir krokodilo mėsa. Ji rausvos spalvos, gražiai atrodanti, todėl kelia apetitą. Skoniu primena krevetes. O tradicinis jų patiekalas - vadinamasis *nem*. Tai yra į ryžių popierių įvyniota žuvis ar mėsa, krabai, krevetės, gali būti ir vaisiai. Jis mirkomas ir valgomas su labai skaniu padažu. Sunku nupasakoti, nes mes net neturime tokių skonio derinių.

Kas jus labiausiai nustebino?

Alikas: Labiausiai - pagarba. Žmogui, Mokytojui, tikėjimui. Jie gerbia viską. Ypač savo šaknis: tėvus, protėvius, gimines, praeitį, tikėjimą. Net pačiuose kukliausiuose namuose per visą sieną yra šeimos altorius. Ta pagarba natūrali, ne dėl akių, nepriverstinė. Vyras ir žmona visada tariasi, nežemina vienas kito, nesistengia būti vienas už kitą pranašesni.

Lena: Vietnamiečiai svarsto taip: mano gyvenimas yra mano tėvų, senelių nuopelnas. Iki to, ką aš pasiekiau, mane atvedė tėvai, seneliai, močiutės. Todėl vyresnis žmogus visada pagarboj. Net mirusius artimuosius daugelis laidoja savame kieme, kad galėtų prižiūrėti kapus. Kartais laidoja tuose pačiuose laukuose, kuriuose augina ryžius. Mirusių jie nebijo.

Alikas: Aplankėme labai daug šventyklų. Visos jos labai skirtingos, nėra dviejų vienodų. Kai kurios pastatytos vien iš medžio. Kai kurioms po septynis šimtus metų. Buvome šventykloje, kuri įrengta kalnų olose. Visose šventyklose vienuoliai vaišina žaliąja arbata.

Lena: Hue buvo politinė Vietnamo sostinė, paskutiniųjų trylikos imperatorių Nguyen buveinė. Šis miestas laikomas romantikų, dailininkų ir poetų miestu. Jame pačios svarbiausios – moterys. Apsilankėme imperatoriaus rūmuose, kur galėjome pasipuošti tų laikų drabužiais ir nusifotografuoti. Nepaprastai graži gamta, kalnai tarsi iš atvirukų, džiunglės...

O kuo vietnamiečius nustebinote jūs?

Alikas: Į mus jie iškart žiūrėjo nepatikliai. Manė: juk čia europiečiai, ką jie gali... Kai ėjome į vieną šventyklą, kuri pastatyta trijų kilometrų aukštyje, jie manė, kad mes atsiliksime, neturėsim jėgų juos aplenkti. Tačiau mes eidami su krepšiais juos aplenkėme, o atgal net bėgte nubėgome. Po to dar ir išsimaudėme kalnų ežerėlyje (mes vieninteliai!), kai anie stovėjo su striukėmis.... Nustebinome juos savo ištverme.

Lena: Kai kuriose vietovėse apskritai į mus žiūrėjo akis išpūtę, nes niekados nėra matę europiečių.

Rytuose, sakoma, visus lydi maži stebuklai – netikėti atsitiktinumai, sutapimai, suvokimai...

Alikas: Žinoma. Pavyzdžiui, Hanojuje yra Vėžlio šventykla, į kurią leidžiama tik vieną kartą metuose. Mums pasisekė, mes į ją patekome.

Kita staigmena – netikėtas susitikimas. Vienas kaligrafas mokėsi pas mokytoją Čan Fu Ky, kuris kuruoja mus Lietuvoje. Vietname gyvena 83 milijonai žmonių, ir tarp tų milijonų mes sutikome „saviškį“ gatvėje piešiantį hieroglifus, nors jis retai tą daro.

Ar teko patekti į kokias nors pinkles?

Lena: Vienoje šventykloje mus pavaišino kažkokiu vaisiumi. Kadangi jie kramto jį visur, mes pamanėme, kad jis labai naudingas sveikatai. Liepė pakramtyti, o seiles, kurių išsiskiria labai daug - išspjauti. Bet kadangi aiškino vietnamietiškai, tai mes daug ko nesupratome. Nurijome tas seiles ir ... apsvaigome. Galva sukasi, atsistoti negali, karštis muša, prakaitas pila... Tokiu būdu jie apsaugo ir dezinfekuoja dantis.

Koks jausmas apima grįžus namo?

Alikas: Šita žmonių, gamtos ir šventyklų energija mus pakeitė. Grįžau namo ir tik tada supratau, kaip viskas man brangu. Net ežeras, net pirtis. Viską priimu kaip didelę gyvenimo dovaną. Daug stipriau myliu savo šeimą. Išmokau viską branginti. Anksčiau net gėlės man atrodė reikalingos tik žmonai dovanoti, o dabar žiūriu į gėlę, ir negaliu atsidžiaugti, kad ji žydi. Net pats jaučiuosi pražydęs, nes mano svajonė aplankyti Vietnamą išsiskleidė kaip žiedas.

Kalbino Aušra GIRDZIUŠIENĖ
Nuotr. Petro Golovač ir iš Niat-Nam archyvo.

Iš Baltarusijos politinės istorijos

Gudų kultūros draugijos pirminikui Fiodorui Niunkai – 80!

Sveikina prof. Vytautas Landsbergis

Sveikina uždarytojo baltarusių licėjaus direktorius, rašytojas, režisierius Uladimiras Kolasas

Sveikina europarlamentarė Laima Andrikienė

Sveikina hab. dr. prof. Jurijus Bandaževskis

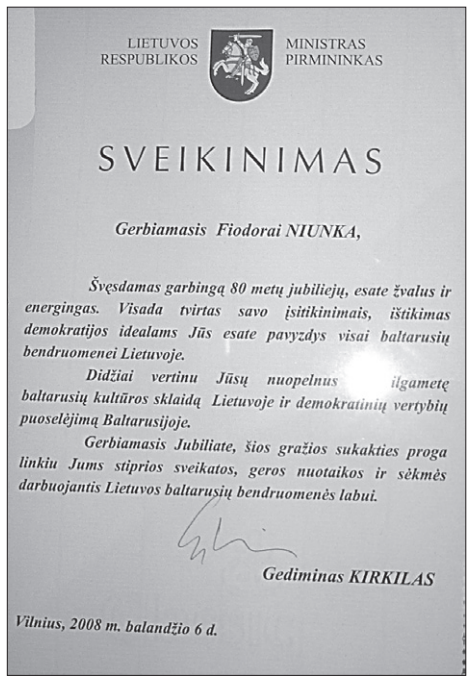

Sveikina garsus baltarusių rašytojas ir poetas Henadijus Buraukinas. Šalia jo sėdi rašytoja Volha Ipatova

Sveikina akademikas Radimas Hareckis. Šalia jo sėdi trijų akademijų akademikas Anatolijus Hryckevičius

Sveikina Baltarusijos Liaudies Fronto pirmininkas Levonas Barščevskis

LIETUVOS RESPUBLIKOS MINISTRAS PIRMININKAS

SVEIKINIMAS

Gerbiamasis Fiodorai NIUNKA,

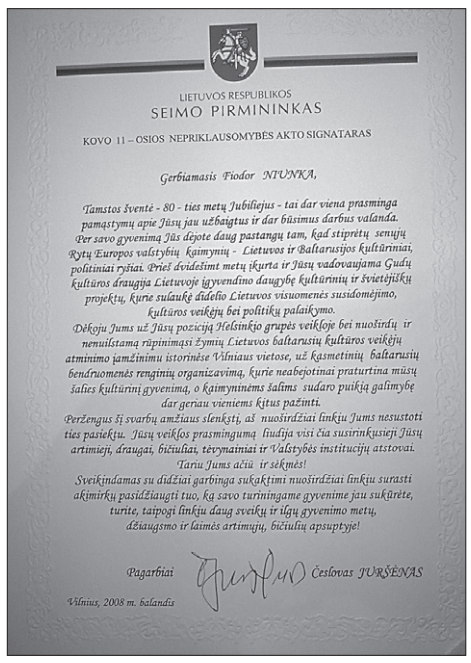
Švęsdamas garbingą 80 metų jubiliejų, esate žvalus ir energingas. Visada tvirtas savo įsitikinimais, ištikimas demokratijos idealams Jūs esate pavyzdys visai baltarusių bendruomenei Lietuvoje.

Didžiai vertinu Jūsų nuopelnus ilgametę baltarusių kultūros sklaidą Lietuvoje ir demokratinių vertybių puoselėjimą Baltarusijoje.

Gerbiamasis Jubiliate, šios gražios sukakties proga linkiu Jums stiprios sveikatos, geros nuotaikos ir sėkmės darbuojantis Lietuvos baltarusių bendruomenės labui.

Gediminas KIRKILAS

Vilnius, 2008 m. balandžio 6 d.

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PIRMININKAS

KOVO 11 – OSIOS NEPRIKLAUSOMYBĖS AKTO SIGNATARAS

Gerbiamasis Fiodor NIUNKA,

Tamstos šventė - 80 - ties metų Jubiliejus - tai dar viena prasminga pamąstymų apie Jūsų jau užbaigtus ir dar būsimus darbus valanda. Per savo gyvenimą Jūs dėjote daug pastangų tam, kad stiprėtų senųjų Rytų Europos valstybių kaimynų - Lietuvos ir Baltarusijos kultūriniai, politiniai ryšiai. Prieš dvidešimt metų įkurta ir Jūsų vadovaujama Gudų kultūros draugija Lietuvoje įgyvendino daugybę kultūrinių ir švietėjiškų projektų, kurie sulaukė didelio Lietuvos visuomenės susidomėjimo, kultūros veikėjų bei politikų palaikymo.

Dėkoju Jums už Jūsų poziciją Helsinkio grupės veikloje bei nuoširdų ir nenuilstamą rūpinimąsi žymių Lietuvos baltarusių kultūros veikėjų atminimo įamžinimu istorinėse Vilniaus vietose, už kasmetinių baltarusių bendruomenės renginių organizavimą, kurie neabejotinai praturtina mūsų šalies kultūrinį gyvenimą, o kaimyninėms šalims sudaro puikią galimybę dar geriau vieniems kitus pažinti.

Peržengus šį svarbų amžiaus slenkstį, aš nuoširdžiai linkiu Jums nesustoti tiesiu pasiekiu. Jūsų veiklos prasmingumą liudija visi čia susirinkusieji Jūsų artimieji, draugai, bičiuliai, tėvynainiai ir Valstybės institucijų atstovai.

Tariu Jums ačiū ir sėkmės!

Sveikindamas su didžiai garbinga sukaktimi nuoširdžiai linkiu surasti akimirkų pasidžiaugti tuo, ką savo turiningame gyvenime jau sukūrėte, turite, taipogi linkiu daug sveikų ir ilgų gyvenimo metų, džiaugsmo ir laimės artimųjų, bičiulių apsuptyje!

Pagarbiai Česlovas JURŠĖNAS

Vilnius, 2008 m. balandis

TAUTINIŲ MAŽUMŲ IR IŠEIVIJOS DEPARTAMENTAS PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS

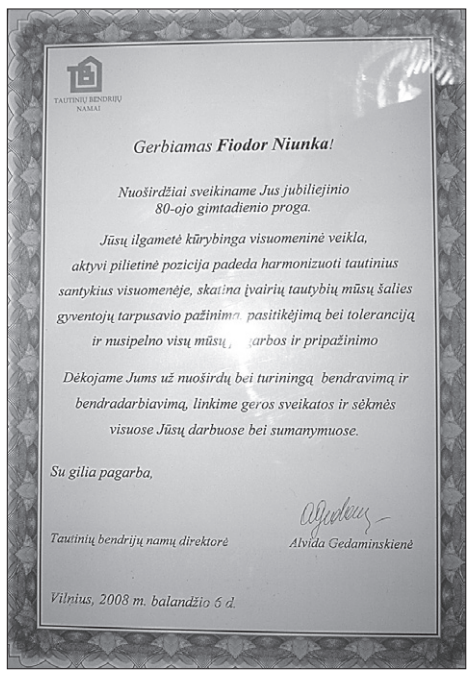
GARBĖS AUKSO ŽENKLU "UŽ NUOPELNUS"

APDOVANOJAMAS

FIODORAS NIUNKO

Generalinis direktorius Antanas Petrauskas

2008 m. balandžio 4 d. Įsakymo Nr. V – 60/A-124 VILNIUS

TAUTINIŲ BENDRIJŲ NAMAI

*Gerbiamas **Fiodor Niunka**!*

Nuoširdžiai sveikiname Jus jubiliejinio 80-ojo gimtadienio proga.

Jūsų ilgametė kūrybinga visuomeninė veikla, aktyvi pilietinė pozicija padeda harmonizuoti tautinius santykius visuomenėje, skatina įvairių tautybių mūsų šalies gyventojų tarpusavio pažinimą, pasitikėjimą bei toleranciją ir nusipelno visų mūsų pagarbos ir pripažinimo

Dėkojame Jums už nuoširdų bei turiningą bendravimą ir bendradarbiavimą, linkime geros sveikatos ir sėkmės visuose Jūsų darbuose bei sumanymuose.

Su gilia pagarba,

Tautinių bendrijų namų direktorė Alvida Gedaminskienė

Vilnius, 2008 m. balandžio 6 d.

Atkelta iš 1 p.

Baltarusijos Liaudies Fronto pirmininkas Levonas Barščevskis, uždarytojo baltarusių licėjaus direktorius Uladimiras Kolasas, prof. Jurijus Bandaževskis, iš Prahos atvyko Jurijus Stankevičius, iš Balstogės – baltarusių laikraščio „Niva“ redaktorius Jauhenas Vappa ir daugelis kitų garbių žmonių.

Jubiliejaus proga pasveikino ir Baltarusijos Liaudies Respublikos prezidentas Ivonka Survila.

Aleksandras ADAMKAVIČIUS, Vilnius
Autoriaus nuotr.
Vertė Gražina Zaleckytė

Rytų Lietuva

Teismas neleido mokyklos vadinti Emilii Plater vardu

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas neleido Vilniaus rajono Lavoriškių vidurinės mokyklos vadinti Emilii Platervardu. Lenkišką žymios lietuvių ir lenkų didvyrės vardo formą mokyklai buvo suteikusi rajono valdžia. Teismas jai nurodė laikytis lietuvių kalbos rašybos taisyklių ir mokyklą vadinti lietuviškai - Emilijos Pliaterytės.

Tokia nutartimi teismas užbaigė beveik metus trukusį Vyriausybės atstovo Vilniaus apskrityje, Valstybinės lietuvių kalbos komisijos irValstybinės kalbos inspekcijos ginčą su Vilniaus rajono savivaldybės taryba.

Pirmą kartą rajono valdžiai nepalankų sprendimą pernai buvo priėmęs Vilniaus apygardos administracinis teismas.

„Savivaldybių tarybos privalo laikytis įstatymo nuostatų ir kalbos komisijos nutarimų, kuriuose nustatyta tradicinių asmenvardžių ir vietovardžių pirmenybė kitokių formų atžvilgiu. Lietuviškuose šaltiniuose šią tiek Lietuvos, tiek Lenkijos istorijai nusipelniusią asmenybę įprasta vadinti Emilija Pliateryte", - DELFI komentavo Vyriausybės atstovas Vilniaus apskrityje Jurgis Jurkevičius.

Lietuvos lenkų rinkimų akcijos (LLRA) valdomos Vilniaus rajono savivaldybės atstovai teismams tvirtino, kad visuose istoriniuose šaltiniuose ši asmenybė yra minima kaip Emilia Plater, tokia jos pavardė ir pagal kilmę. Vilniaus krašte gyvenančios tautinės mažumos esą kitaip jos ir nevadina - tik Emilia Plater.

„Keistai atrodo draudimas pavadinti mokyklą, kai visa archyvinė medžiaga rodo, kad ji (E. Pliaterytė - DELFI) buvo E. Plater. Taip vadintis norėjo ir pati mokykla", - DELFI sakė LLRA lyderis Valdemaras Tomaševskis.

DELFI primena, kad Vilniaus rajono valdžia ir Vyriausybės atstovas apskrityje pastaruoju metu teismuose kaunasi ir dėl gatvių pavadinimų, kuriuos lenkų tautinės mažumos atstovai savo gyvenvietėse norėtų rašyti dvejomis kalbomis.

Šaltinis: www.delfi.lt

Gincas dėl Ulica Kiemieliu persikels į Seimą

Vyriausybės atstovas Vilniaus apskrityje Jurgis Jurkevičius prašo Seimo etikos ir procedūrų komisijos įvertinti Seimo nario Valdemar Tomaševski pareiškimą: ginče dėl lenkų kalbos vartojimo gatvių pavadinimų lentelėse Vilniaus rajone Lietuvos lenkų rinkimų akcijos lyderis atstovą vadino nacionalistu bei įžvelgė asmeninį tikslą „pademonstruoti profesinį aktyvumą".

„Dažniausiai ginčai dėl lentų su gatvių pavadinimais keliami tuomet, kai yra politinių ar ekonominių aferų centriniame lygmenyje. Tada ieškoma preteksto pažadinti tautinę nesantaiką ir dažnai panaudojama „lenkų korta", - kovo pradžioje išplatintame pareiškime dėstė Lietuvos lenkų rinkimų akcijos (LLRA) lyderis V. Tomaševskis.

Jis pastebėjo, kad Vyriausybės atstovas „avantiūra dėl gatvių pavadinimų" sukėlė praėjusių metų lapkritį - prieš savo kadencijos pabaigą. Po kelių savaičių J. Jurkevičius buvo patvirtintas kitai kadencijai.

„Lenkų organizacijos artimiausiu laiku paskelbs pinigų rinkimo akciją tarp Lietuvos lenkų bendruomenės ir geros valios žmonių, siekiant apmokėti neteisėtas pinigines baudas, skirtas demokratiškai išrinktiesiems Vilniaus ir Šalcininkų rajonų savivaldybių atstovams.

Organizuota Lietuvos lenkų bendruomenė XXI amžiaus realybėje sugebės apginti kiekvieną administracijos direktorių, seniūną ar vietines bendruomenes, kurie neteisėtais ir jų nacionalinę garbę žeminančiais būdais bus verčiami išsižadėti gimtosios kalbos", - rašoma pareiškime.

Savo ruožtu J. Jurkevičius Seimo etikos komisijai nurodo, kad šis V. Tomaševski pareiškimas išplatintas tuo metu, kai Vilniaus apygardos administracinis teismas nagrinėjo Vyriausybės atstovo prašymą į pareigoti Vilniaus rajono savivaldybės administracijos direktorę pakeisti Valstybinės kalbos istatymo reikalavimų neatitinkančias gatvių pavadinimų lenteles į lietuviškas.

„Toks V. Tomaševskio elgesys gali buti vertinamas kaip spaudimas teismui priimti Vilniaus rajono savivaldybes administracijai palanku sprendima", - isitikines J. Jurkevicius.

Jis atkreipia dėmesį, kad pareiškime siūloma nesilaikyti įstatymų – premjeras raginamas nedelsiant atšaukti Vyriausybės atstovą iš pareigų, nors teisės aktai tokius įgaliojimus suteikia tik Vyriausybei.

DELFI primena, kad Vilniaus apygardos administracinis teismas kovo 15 d. įpareigojo Vilniaus rajono savivaldybės administracijos direktorę laikytis Valstybinės kalbos įstatymo ir pakeisti gatvių pavadinimų lenteles.

Šaltinis: www.delfi.lt

Mieli laikraščio „Voruta" skaitytojai ir prenumeratoriai,

prašome pasinaudoti savo teise paaukoti mūsų įstaigai iki 2 proc. Pajamų mokesčio sumos pagal Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymą.

Įmonės rekvizitai:

Viešoji įstaiga „Vorutos" fondas.

Adresas: Trakai, Naujoji g. 16 LT-21111

Įmonės kodas: 181392738.

Prašymus (FR0512) prašome siųsti el. paštu: vmi@vmi.lt arba laišku į Valstybinės mokesčių inspekcijos skyrių pagal gyvenamąją vietą bei galima nuvykti į VMI pagal gyvenamąją vietą ir prašymą pateikti vietoje.

„Vorutos" redakcija

Sukaktuvinis „Vilnijos" suvažiavimas

Leonardas ALEKSIEJŪNAS, Vilnius

Atkelta iš 1 p.

tuo laiku, kai vadovavo Vilniaus apskričiai, kartu su „Vilnijos" bendražygiais, bendraminčiais, bičiuliais vėl buvo A. Vidūnas.

„Esu dėkingas likimui, kad atsidūriau šios veiklos sūkuryje, - sakė Vilniaus rajono Paberžės „Verdenės" vidurinės mokyklos direktorė Vanda Nivinskienė. – „Vilnijos" draugijai už paramą – nuoširdžiausiai ačiū. Jeigu ne „Vilnija", užsienio tautiečių palaikymas, mūsų mokykla nebūtų, kokią dabar turime. Kad tik būtų mokytojų – gerų, patriotiškų".

Ten, kur lietuviai per amžius buvo

„Atvežiau didžią pagarbą ir padėką, lenkiuosi jums", - kreipėsi į susirinkusiuosius salėje iš Gudijos, Palesos atvykusi lietuvė Antanina Arbačiauskienė. Tautiečių iš užsienio – etninių lietuvių šeimų gyventojų, žinomų asmenybių, veiklių, energingų vyresnių ir jaunesnių – Lietuvos sotinėn suvažiavo gražus būrys. Atsivežė ir materialių, ir dvasios dovanų: muzikos, dainų, šilto bendravimo nuotaikos, ir planų, kaip toliau gyventi, puoselėti lietuvybę.

„Vilnijos" draugijos pirmininko pavaduotoja Nijolė Balčiūnienė pranešimą „Lietuvių globa etninėse žemėse" pradėjo prisimindama pirmąsias lietuvybės žadinimo išvykas į Gudiją. Draugijos etninių žemių grupės vadove lieka nepamirštama. 1998 m. jos surengta ekspedicija į Gudijos Apso kraštą registruoti ir budinti lietuvių. „Lietuvybė čia dar miegojo. Kaime prie Apso klausiu močiutę, kokios tautybės esanti. Ji atsakė, „kai buvau maža, mūkiau lietuviškai, o dabar kas esu – nežinau". Vaikščiojome po kaimus, kalbinome tėvus ir vaikus, ieškojome mokytojų. Susiradę kunigą Vladą Petraitį, kvietėme žmones į lietuviškas pamaldas Pelekų bažnyčioje", - į pradžių pradžios pėdsakus grįžo N. Balčiūnienė ir galėjo daug papasakoti apie pastangų išjudinti, suburti Apso krašto lietuvių bendruomenę vaisius.

Įsteigtos trys lietuvių sekmadieninės mokyklos. Per 1999 m. lituanistinių mokyklų mokslo metų pradžią Gudijoje lankęsi garbūs svečiai iš Lietuvos matė Apso krašto vaikus, jau mėginančius skaityti lietuviškas knygeles. (Čia proga prisiminti, kad ir N. Balčiūnienė, būdama tarp Vilniaus universiteto žygeivių, nešdavo Gudijon lietuviškų knygų). „Vilnijos" draugija padėjo Apso krašto lietuviams organizuoti 2000-ųjų metų sutikimą ir kalėdinius renginius, pas Pelekų, Vainiūnų ir Ūsonių lietuvių sekmadieninių mokyklų vaikus nuvežė folkloro dainininkus iš Sarių kaimo, muzikantus iš Adutiškio. Draugija parūpino lėšų Pelekų ir Vainiūnų moksleivių ekskursijai į Lietuvą 2000 m. rugsėjį. Ryšiai plėtojosi, Apso krašto bendruomenė telkėsi, stiprėjo, bet ir naujajai, 2006 m. gegužę išrinktai, jos pirmininkei Irenai Kumpinienei netrūksta rūpesčių.

Kalbėdama apie etninių žemių lietuvių reikalus N. Balčiūnienė tarp didžiųjų rūpesčių minėjo patalpas, kuriose būtų galima rinktis į kultūros bei kitokius renginius, bendrauti, mokytis. Visokių kliūčių dėl to yra Apso krašte. Sunku išlaikyti patalpas Gardino lietuviams. Kitoms lietuvių bendruomenėms Gudijoje lengviau (Rodūnios kultūros namai atviri glaustis mūsų tautiečiams), o kai kurios turi visai neblogas sąlygas susibūrimų, iškilmių, kultūros poreikiams tenkinti. „Vilnijos" draugijos etninių žemių grupės pirmininkė daug pagyrimo žodžių išsakė apie energingąją Lydos lietuvių vadovę Mariną Stakutytę-Mitiukevič, gebančią susitarti su vietine valdžia, kad būtų rasta vietos ir lietuviškai bibliotekai, ir mokyklai, ir įvairiems renginiams.

O Pelesoje, pasak N. Balčiūnienės, galėtų atsirasti lietuvybės židinys, dėl kurio turbūt nereikėtų tartis su valdžia. Tai šviesaus atminimo iškiliosios mūsų tautietės Marijos Kruopienės namas. Yra atminimo lenta, galėtų būti ir gyvas muziejus.

Lenkijos lietuviams išskirtinis įvykis buvo lietuviškos mokyklos (trijų švietimo įstaigų – vaikų darželio, pagrindinės mokyklos ir gimnazijos) atidarymas Seinuose 2005 m. „Dėkojame visiems, kurie padėjo įkurti šią puikią mokyklą. Atskira padėka už didelius darbus „Vilnijos" draugijos vadovams", - kalbėjo suvažiavimo viešnia – Lenkijos lietuvių bendruomenės pirmininkė Irena Gasperavičiūtė. Į suvažiavimą atvyko taip pat Punsko lietuvių etninės kultūros draugijos pirmininkė Aldona Vaicekauskienė, kitų svečių iš šio krašto. „Tenai LietUva per amžius buvo...", - dainavo Punsko moksleivių merginų duetas, paskui apie tai, kaip „su brolaliu obelėlę sodzinau, sodzinau".

Viskas čia tiko ir buvo svarbu. „Lietuvybės sklaida, kalbos išlaikymas turėtų būti mūsų valdžiai labiausiai rūpimi dalykai", - sakė Seimo narys, Lietuvos Sąjūdžio tarybos pirmininkas Rytis Kupčinskas. Jis pritarė „Vilnijos" draugijoje jau keletą metų puoselėjamai minčiai, kad prie Seimo reikėtų sudaryti etninių žemių lietuvių globos komisiją ar tarybą. Siūlymas įtrauktas į suvažiavimo rezoliuciją.

Bendromis pastangomis tęsti darbus

„Vilnijos" draugija, kurioje dabar apie tūkstantį žmonių, dvidešimtmečio proga sulaukė gausiai sveikinimų, sėkmės linkėjimų ateities darbuose. Draugijos pirmininkas K. Garšva apdovanotas Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie Lietuvos Respublikos Aukso ženklu „Už nuopelnus". Jį apdovanotajam šio departamento skyriaus vadovė Violeta Raulynaitienė. „Tai draugijos darbo įvertinimas. Bendromis pastangomis tęsime darbą", - sakė „Vilnijos" pirmininkas.

Apie tai, kas nuveikta ir ką toliau daryti, be jau minėtų kalbėjusiųjų, žodį taip pat tarė Vilniaus apskrities kultūros centro direktorė Birutė Kurgonienė, Vilniaus rajono savivaldybės tarybos narys Gediminas Paviržis, Lietuvių etninės kultūros draugijos pirmininkė Dalia Urbanavičienė, Irena Seliukaitė (Kultūros ministerija, Kraštotyros draugija), Jonas Burokas (Lietuvos laisvės kovotojų sąjunga), dr. Napaleonas Kitkauskas (Tautos fondas, K. Donelaičio draugija), Kazimieras Uoka (Lietuvos tautininkų sąjunga), „Vorutos" vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, kiti.

Scenoje duetu ir atskirai dainavo vilniečiai Irena Bražėnaitė bei Rimantas Klimas, minėtosios jaunosios punskietės, koncertavo Pelesos lietuvių vidurinės mokyklosmokytojo ir meno vadovo Petro Rimkaus suburtas, čia pat padidėjęs ansamblis, Vilniaus „Raskilos" klubo (jame – ir „Vilnijos" draugijos steigiamojo susirinkimo dalyvis Gintautas Barkauskas) dainininkai. Buvo momentas, kai visi esantys salėje atsistoję ir susikibę rankomis traukė „dainą, kurią kažkada dainuodavo mūsų senoliai".

Voruta
Visos prekių ženklo teisės saugomos

Prenumeratos indeksas 0135

Redakcinė kolegija:
Dr. Arūnas Bubnys, Dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė – Vaivadienė , dr. Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, dr. Kęstutis Petrulis, G. Paviržis, dr. Antanas Tyla, akad. prof. habil. dr. Zigmas Zinkevičius, Juozas Vercinkevičius (vyriausiasis redaktorius).

Ieva Jankutė, Lietuva
Tadas Stomma, JAV
Marija Remienė, JAV
Bronius Saplys, Kanada

Spaudos radijo ir televizijos rėmimo fondas
Vilniaus krašto lietuvių sąjunga išeivijoje

© **Voruta 2008.** Visa medžiaga (rašiniai) pateikta laikraštyje „Voruta" yra VšĮ „Vorutos" fondas (įmonės kodas 181392738) nuosavybė. Laikraštį ar jo straipsnius kopijuoti ir platinti be raštiško sutikimo draudžiama.

© Voruta, 2008. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Devynioliktieji leidimo metai. Rengėjas (leidėjas) – VšĮ „Vorutos" fondas, įmonės kodas 181392738. Direktorė Aušra Virvičienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina kas antrą šeštadienį. Apimtis – 4 sp. l. Rinko ir maketavo „Vorutos" leidykla. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./ faks.: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66, mob. (8 605) 19 302
Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, el. p. **redaktorius@voruta.lt**
Spausdino AB „Spauda", Laisvės pr. 60, LT-05120 Vilnius. Tiražas 1200 egz.

Laiškams: „Voruta", Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66
El. paštas: **voruta@voruta.lt** Interneto svetainė: http://www.voruta.lt

Redakcija: Aleksandras Adamkavičius, Martynas Buivys, Vita Tadarovskienė, Albina Trečiokienė, Gražina Zaleckytė, Birutė Žemaitaitytė, Juozas Vercinkevičius